

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ

Ἡ τέχνη του γοητεύει, γιατί πολύχρωμη ἐκδηλώνεται και γιατί πηγάζει ἀπὸ ἀφθονία ἰδιότητων πολύτροπων ποῦ κυριαρχοῦν στὸν ἴδιο βαθμὸ και μὲ τὴν ἴδιαν ἰσχυρὴν ἐνταση.—Μιά Τέχνη : μέσα της, τὸ φῶς Ἑλληνικοῦ ἡλίου ποῦ σκορπᾷ σπάταλα τὰ παιγνιδίσματα τῶν λάμπσεων· μέσα της οἱ καταναυχτικὲς μελωδίαι τῶν ὁμιλιῶν, σὰν τραγούδια ποῦ θαρρεῖς πῶς βγαίνουν ἀπὸ τὰ γλυκύτατα στόματα πολυαγαπημένων· μέσα της ἕνα κάλλος πλαστικόν, τὸ ἴδιο αὐτό, ποῦ ἀναζει στὸ Βιβλίον τῆς αἰώνιας θλιμμένης Ἀυτοκρατορίσσης στὶς ἡμέρας στάσεις τοῦ πόνου τοῦ εὐγενικοῦ και τοῦ ἀμίλητου—και ὅλα αὐτὰ σ' ἕνα λυρισμόν, σὲ μιὰ λυρικὴ δράση καλύτερα, ἐξαισια σφυριλατημένον ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν δύναμη τῆς ψυχῆς Του.

Ἐπέρασε, παραγνωρισμένος σχεδόν, πρὸς τὸν βωμὸ τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης, Αὐτὸς ποῦ ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς λειτουργοὺς της. Ἀλλὰ περνώνας ἐσκόραψε στὸν βωμὸν αὐτὸν ὀλίγα σπάνια ἄνθη—τὰ ἄνθη τοῦ πνεύματος Του.

Και τώρα—οἱ λίγοι ποῦ αἰσθάνθηκαν, διαβάζοντας τὰ βιβλία του, νὰ τοὺς συγκλονίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ ἀνατρίχιασμα τῆς τέχνης—σάββον μ' εὐγνωμοσύνη ἐμπρὸς εἰς τὸ μνημεῖον τῶν ἔργων του και προσφέρουν μὲ θαυμασμό τὸ ὄνομα τοῦ ξεχωριστοῦ Διδασκάλου.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ὅταν τὰ βιβλία σου εἶνε κλεισμένα—ξεφυλλίζω τὶς σβησμένες ὁμιλίαι σου, Διδάσκαλε—τὴν ἄπειρη φιλολογία ποῦ εἶπες—τὸ λόγο σου ποῦ ἔγραφε—τὸ πεντελικὸ μάρμαρον τῶν ὀνείρων σου—πελεκημένο ἀπ' τὸ σφυρὶ σοφῆς ἀνησυχίας—αὐτὰ ποῦ δὲ θὰ ξαναπῆς—ἀπ' τὴν στιγμήν ποῦ—προετοιμασμένη κι' αὐτὴ ἀπὸ σένα τὸν προσεκτικόν—ἡ ἄχραντη καθολικὴ μάσκα σου—πέρασε τὴν πύλην τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας—τὰ ματόκλαδα βαμμένα στὸ σκοτάδι—τὰ χεῖλην κλειστά—πίνοντας στὸν ὠκεανὸν τῆς σιωπῆς—κι' ἡ ἀκοή μας τρομαγμένη ἀπὸ τέτοιο ράγισμα τῆς Ἑλληνικῆς Λύρας—ἀγαπημένε!

ΖΑΧ. Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Με λίγα λόγια δὲν θὰ μπορούσε νὰ δοθῇ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Χρηστομάνου. Ἡ ψυχὴ του βρίσκεται περισσότερο μέσα στις λεπτομέρειες, σὲ μικρὰ χαρακτηριστικά, στὴν πλουσιώτατη ἀνεκδοκτικὴ του ἱστορία. Δημιουργὸς τοῦ νέου μας θεάτρου δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθῇ. Ἡ δημιουργία του σταμάτησε στ' ὄραιο ὄνειρο τῆς κόγχης τοῦ Διονύσου. Ἀπ' αὐτὸ ὡς τὴν πραγματικότητά τῆς «Νέας Σκηνῆς» τὸ χάος εἶναι ἀμέτρητο. Ὅμως μᾶς ἔδωσε τὴν ιδέα τοῦ θεάτρου, πού πάντα περιμένομε καὶ ἀνέβασε τὸ βρισκόμενον σ' ἓνα ἐπίπεδο εὐγενικότερο, ἀν ὄχι στὴ βαθύτερη τοῦ ἔννοια, τοῦλάχιστον στὴν ἐξωτερικὴ του παράσταση. Ἔτσι τὸ πέρασμά του ἀπ' τὴ Νεοελληνικὴ σκηνή, θὰ τὸ σημειώσῃ πάντα μιά μέρα ἡ Ἱστορία τοῦ Θεάτρου μας. Τὸ λογοτεχνικὸ του ἔργο δὲν μοῦ φαίνεται προσωρισμένο γιὰ τὴν ἀθανασία. Ἐνας ἄβαστος ντυλεντατισμὸς τὸ χαρακτηρίζει καὶ μιά κοπιαστικὴ προσπάθεια, πού ὅσο κι' ἂν φτάνῃ κάποτε σὲ μιά ἐξαιρετικὴ δεξιότητα, δὲ δείχνει τὰ χαρίσματα τῆς μεγάλης ἀυθόρμητης δημιουργίας. Ὁ νεορομαντισμὸς του φουσκωμένος, φορτωμένος, ἀπὸ πλοῦσια μὰ περιττὰ στολίδια ἕφους, πολύχρωμος, παρδαλὸς καὶ κίττοι ἀρχοντοχωριάτης, ξαφνίζει στὴν πρώτη ἀρχή, μὰ σὲ τὸ μακρὸς κουράζει καὶ λιγώνει. Ἀπ' τὴ περιγραφῆς του λείπει ἡ προοπτικὴ, κοινὸ ἐλάττωμα στὶς περισσότερες περιγραφῆς. Ὅ,τι κάνει ὁ Παπαδιαμάντης μὲ τρεῖς γραμμὲς καὶ μὲ τὴ μοναδικὴ του κυριολεξία, δὲν τὸ κάνει ὁ Χρηστομάνος μὲ ὅλη τὴν πλοῦσια παλέττα του. Οἱ ἥρωές του χυμνοῦν σὲ καλοῦπια. Γυρεύει νὰ ξαφνίσῃ καὶ συγκινήσῃ μ' ἐπιδέξια trucs, πού προδίνονται εὐκόλα σὲ γυμνασμένο μάτι. Καὶ ἡ φιλοσοφία του, γοητευτικὴ, μὰ ἄβαθη καὶ αὐτὴ... Μὲ ὅλα αὐτὰ ἕνας ἄνθρωπος ἐξαιρετικός, δυνατός, γοητευτικός καὶ συμπαθητικός γιὰ τὴν δυστυχία του καὶ γιὰ τὸν χαριτωμένο, εὐγενικὸ καὶ βαθειὰ μελαγχολικὸ τρόπο, πού σήκωσε, περνώντας ἀπ' τὴ ζωὴ, τὴν κατάρα τῆς Μοίρας του. Ὁρισμένος ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε κάποιον μεγαλειότητα, πού τὸ νοιώσαμε βαθειὰ οἱ σύγχρονοί του, στὴ συνολικὴ του παράσταση, μὰ πού οἱ μεταγενέστεροι θὰ δυσκολευτοῦν νὰ τὸ ἀνακαλύψουν μέσα σὲ τὸ ἔργο του καὶ στὴν ξερή του βιογραφία. Κι' αὐτὸ εἶναι μιά θλίψη ἀκόμα... Ὁ θάνατος τοῦ πήρε πολλὰ καὶ τοῦ ἔφισε πολλὰ λίγα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ἦταν μιά ἀπὸ τὶς πλέον ἀνηφορμένες καλλιτεχνικὲς συνειδήσεις στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα πνεῦμα ὀξύ καὶ θελητικὸ πού σὲ τὸ γρήγορο πέρασμά του ἐγοήτευσε μὲ τὶς πρὸ σπάνιες καὶ πλουμερὲς φαντασίες· οἱ αἰσθήσεις του σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἦταν ἀνοιχτές μέσα σὲ τρυφερὲς καὶ μυστικὲς ὠραιότητες καὶ χάρηκε τὶς πρὸ ἐκλεκτὲς αἰσθητικὲς χαρὲς· ὁ πρὸ πολιτισμένος homme de lettres μεταξὺ τῶν συγχρόνων, ἦταν ἀνάμεσό μας ὁ πρῆγχαπας αἰσθητικός σ' ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ γούστου· σ' ὅ,τι καταπίσθηκε ἦταν ἀληθινὸς μάγος καὶ θᾶναι ὁ δάσκαλος τῆς κομψότητος καὶ τῆς χάριτος γιὰ πολλὸν καιρὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ πολλὰ ζητήματα. Στάθηκεν ἀληθινὸς ἀναμορφωτής καὶ ἐξεπολίτισε κυριολεκτικῶς τὸ σύγχρονο θέατρο, ὅπου ἡ λιγότερη ἐπίδρασή του δὲ θὰ ξεχασθῇ εὐκόλα. Ὁ πρῶτος δάσκαλος τοῦ ἕφους πού φάνηκε στὴν Ἑλλάδα ἕως σήμερον—ἔφησε φράσεις οἱ ὁποῖες γιὰ πολλὸν καιρὸ θ' ἀνθοῦν σὰν κομψὰ καὶ ἀέρινα ἄνθη στὸν Ἑλληνικὸ λόγο. Καὶ τὰ

πλεῖστα ἀπὸ τὰ τραγοῦδια του θὰ μείνουν ὡς ἡ πρὸ παθητικὴ καὶ ἐρωτευμένη φωνὴ πού ὑψώθηκε πρὸς τὸ ἰδανικὸ καὶ τὴν ὠραιότητα μεταξὺ μας.

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

Ἦταν μεγάλη μορφή συγγραφέα ὁ Χρηστομάνος. Τέτοια πού θὰ μπορούσε νὰ ξεχωρίσῃ σὲ κάθε σύγχρονη καὶ μεγάλη φιλολογία. Σὲ μᾶς ἔδω ἦταν μοναδικὸς καὶ ἡ ἀξία του καὶ ἡ ἐπίδρασί του λογιᾶται πῶς ὅσο περὶν ὁ καιρὸς τόσο θὰ μεγαλώνουν καὶ θὰ ἐπικρατοῦν. Ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησι ταιριαγμένα μέσα στὴν ψυχὴ του. Ἡ ἔμπνευσι καὶ τὸ ἕφος ἁρμονικώτατα. Καὶ τὸ κυριώτερον—αὐτὸ πού χαρακτηρίζει τὸν ἀληθινὸ καλλιτέχνη—ἡ μάθησι του πολλή καὶ μεγάλη δὲν τὸν ἐμπόδιζε διόλου ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθάνεται ἀπευθείας τὴ φύσι καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ φανερώνη μὲ δικὸ του προσωπικὸ τρόπο τὸν διαλογισμὸ του. Αὐτὸς γιὰ μὲ ἦταν ὁ Χρηστομάνος ἕνας καὶ σχεδὸν μοναδικὸς συγγραφέας στὴν Ἑλλάδα.

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

Τὸ εὐγενικὸ καὶ αἰσθητικὸ φαινόμενον τοῦ Χρηστομάνου σὲ ἐποχὴ, πού ἡ πάλῃ μᾶς μικρῆς ὁμάδας ἐκλεκτῶν γιὰ τὸν πνευματικὸ λυτρωμὸ τῆς φυλῆς δὲν ἔφτασε οὔτε καθολικὸ χαρακτήρα νὰ πάρει οὔτε—ἀκόμα περισσότερο—σὲ ἐπιτυχία νὰ καταστήσῃ, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ παραδείγματα ἀνθρώπων, πού τᾶνθισμά τους δὲν τὸ δικαιολογεῖ ὁ καιρὸς τους.

Ἡ λεπτὴ ιδιοσυγκρασία του, πού δὲ δεχότανε τὸ ἄγγιγμα καὶ τῆς πρὸ μικρότερης ἀσχημίας, ὁ ἰδανισμὸς του, πού θαμπόσθηνε ἀκριβοθώρητος μέσα στὸν πλείον ἥλιο σὰν «κόκκινο πανὶ σὲ μακρὸν τὸ πέλαο», φανερωμένα σὲ ἕνα ἕφος ὑπερβολικὰ λεπτολογημένο καὶ παραφορτωμένο μὲ πετράδια, πού εἶναι ἕνας ἀδιαφιλονίκητος νεκροαντισμὸς, θὰ μπορούσαν νὰ τὸν χαρακτηρίσουν γιὰ λαμπρὸν ἀντιπρόσωπο ἑνὸς ἀργυροῦ αἰῶνα.

Μὰ στὸν τόπο μας, πού μετὰ τὸ πέσιμο τῆς μυριόστουλης Ἀθήνας ἀπὸ τοὺς «βάρβαρους» τοῦ Δημοστένη δὲν ἐδρόσισε σημαντικὰ τὸ ἀγέρι τῆς τέχνης, πού ἀνασταίνει, παρὰ μὲ τὴν ὑψηλὴ καὶ μοναδικὴ πνοὴ τοῦ Σολωμοῦ, τὸ φαινόμενον τοῦ Χρηστομάνου θὰ προῦπόθετε μιά μεγάλην ἀκμὴ τέχνης.

Αὐτὸ μὲ κάμνει νὰ πιστεύω, πῶς ὁ ἀριστοκράτης αὐτός, ὁ arbiter elegantiae, πού σκορπώντας τὰ θεῖα δῶρα τῆς μουσικῆς ψυχῆς του ἔσβησε μὲ τὴν ἀγάπη τῆς ἀξίας νιότης, ἐλπίζοντας μονάχα σ' αὐτὴ, «οὐκ' ἦν ἐκ τοῦ τόπου τούτου».

Τὸ ἔργο του θὰ μπορούσε νὰ δώσει ἕνα μάθημα αἰσθήματος στοὺς φιλόδοξους, ἀλλὰ μόνον μὲ τὸ κλείσιμο τοῦ Σολωμοῦ σὲ στήθος θὰ μάθαινε νὰ ἐκφράζεται, ὅσον εἶναι βολετό, τὸ μπουλούκι τῶν Γρακύλων λογίων.

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Ὅταν τὴν τελευταίαν φορὰν συνήντησα τὸν Χρηστομάνον—ἦτο συνὲ τετριμένους πλέον—τοῦ εἶπα:

— Εἶσαι ὁ μόνος ποιητὴς τῆς γενεᾶς σου.

— Αὐτὸ λέω κέγώ—μοῦ ἀπήντησε μὲ κάποιον ἐγωϊσμὸν.

Καὶ τὴν στιγμὴν αὐτὴν σκέπτομαι ὅτι ἡ φράσις μου ἦτον ὄχι ἀκριβολο-
γημένη. Σωστότερα θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῆί κανεὶς—καὶ νὰ μὴ σκαν-
δαλίῃ κανένα—ὅτι ὁ Χρηστομάνος ἦτον ἢ πλεον προηγμένη αἰσθητικὴ
συνείδησις τῆς γενεᾶς, ἢ ὅποια παρέρχεται. . .

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΙΑΝΗΣ

Νομίζω πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος ἦταν καὶ μένει μία φιλο-
λογικὴ προσωπικότης. Μεγάλῃ ὄχι. Ἀλλὰ πάντοτε τόση, ὥστε νὰ εἶνε σημαν-
τικὴ μέσα εἰς τὴν γενικὴν καὶ θλιβερὴν ἔλλειψιν συγχρόνων φιλολογικῶν προ-
σωπικότητων. Τὸ Βιβλίον τῆς Αὐτοκρατείας καὶ τὰ Ὀρφικά Τραγούδια
τὸ δμολογοῦν. Ἐνας χαρακτήρας ἔντονος μικροστολισμοῦ καὶ τεχνητοῦ, ποῦ
δείχεται σὲ ἄλλη κυρίως ἐργασία του, δὲν εἶνε προσωπικὰ δικός του, ἀλλὰ
τῆς σύγχρονης φιλολογίας. Καὶ θὰ ἦταν εὐτύχημα κυριολεκτικῶς διὰ τὰ
Ἑλληνικά Γράμματα, εἴαν, ὅ,τι οὐσιαστικὸν καὶ ἀληθινὸν ὑπάρχει εἰς τὸ
ἔργον του, εἶχεν ἐκδηλωθῆί σὲ γλώσσαν περισσύτερον οὐσιαστικὴν καὶ ἀλη-
θινή.

N. ΧΑΝΤΖΑΡΑΣ

Ὁ Χρηστομάνος.—Μία ψυχὴ γιομάτῃ μυστήριον, ψυχὴ διπλῇ στὴ
οὐστάσῃ τῆς· μιὰ βυζαντινὴ Αὐγούστα κ' ἓνας ἄνθρωπος σύγχρονος ἐπά-
λευαν, πότε σιωπηλά, πότε μὲ πολεμικὴ σκληρότητα μέσα στὰ βαθύπνοα τὰ
στήθια ἐνὸς ἀδικημένου ἀπὸ τὴ φύσιν στή σωματικὴν του τὴ μορφῇ. Κι'
ὅπως οἱ μεγαλογεννημένοι οἱ ἄρχοντες ποῦ μοιραῖα περιστατικὰ τοὺς ἀναγ-
κάζουσε νὰ ζοῦνε σὲ προγονικά παλάτια—παλάτια ποῦ κρατῶν ἀπὸ τὴν
παλιὰ τους τὴ λαμπρότητα μόνο τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀπαρηγόρητη θλίψιν,
τὴ σιωπηλὴ, τοῦ κολασμοῦ.—ἔτσι κ' ὁ Χρηστομάνος.—Ζοῦσε μὲ τὴ θύμησιν
τῆς ὁμορφιάς τῶν καιρῶν ποῦ διαβήκανε καὶ μὲ τὴ δίψαν μιανῆς μελλοῦμε-
νης ὠραιότητος, χαρίζοντας τὴν εὐγένεια τῆς νοσταλγίας σ' ὁ τι ὁμορφο καὶ
σ' ὁ τι ἄσκημο τὸν ἄγγιξε ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν ἐξωτερικόν.—

Πνεῦμα ἀριστοκρατικὸν κ' ἀπὸ τὰ γεννητὰ του κ' ἀπὸ τὴ μόρ-
φωση ποῦ τὸ καλλιέργησε· πνεῦμα προνομιακόν, «βλέπον». Τὰ μάτια
τῆς ψυχῆς του καθρέφτης ποῦ δέχονταν κάθε ἀντανάκλασιν τῆς γοργοκίνη-
της ζωῆς· μὰ ὅπως οἱ παλιοὶ τῆς Βενετίας οἱ καθρέφτες, γὰ νὰ τὴν ἀνα-
δείξουνε περίχρητῃ ἀπὸ τὴ θιαμπὰδα τὴ διάφανη, ποῦ δείχνει τὸ κάθε τι πὺ
ἀγνόητο, βαθύτερα ἐκφραστικὸν καὶ πλεον ὄρατον καὶ γοητευτικόν.— Μισο-
λησμονημένα παραμύθια μιᾶνε γιὰ τοὺς καθρέφτες τῶν παλιῶν καστελιῶν,
ποῦ τὶς ἀφεγγεῖς νύχτες φωτίζονταν ἀπόβαθα κ' ἀπὸ τὰ βάθη τους διά-
βαιναν οἱ μορφῆς τῶν πεθαμένων ἀρχόντων καὶ περήφανες οἱ ἀρχόντισσες
τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ποῦχαν ζήσει ἐκεῖ μέσα· ὅμοια καὶ στὸ βάθος τῶν
ματιῶν τῆς ψυχῆς τοῦ Χρηστομάνου ἀναζοῦσε κάποιες στιγμῆς μυστικῆς ἓνας
κόσμος γιὰ πάντα περασμένος. Ἡ φωνὴ του σιγανή, σὰν ἀτόμακος ἀντίλα-
λος μπαλλάντας τοῦ καλοῦ καιροῦ. Ἡ νοσταλγία γιὰ ὅσα δὲν εἶνε πιά τὸν
ἔσπρωχνε ἀκατανίκητῃ στὸ κινήγι μιᾶς νέας ὠραιότητος.—Μέσ' ἀπὸ τὰ βάθη
χρόνων ξεχασμένων ἄπλωνε χέρια ἱκετευτικὰ κατὰ τὰ «νύχτια πέλαγα» τοῦ
πόθου, ὅπου γι' αὐτὸν εἶχε βασιλέψει τὸ Παρελθόν καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ροδί-
σει τὸ Μέλλον, μὲ μιὰ προσδοκία· ἐπρόσμενε τοὺς «νέους ἄερες», προμη-

νύματα τῆς χαρναγῆς μιᾶς ἡμέρας λαμπρότερης ἀπὸ ἐκείνη ποῦ εἶχε σβυσιῆ.

Ἀλλ' ὅταν ὕψωνε τὰ χέρια σὲ δέση γιὰ τοὺς «νέους ἐρχόμενους», ἡ
βυζαντινὴ Αὐγούστα ἐχλώμαζε βυθισμένη στὸ περίχρηστο μυστικὸ τῆς ἀνα-
χωρητήριον· μιλοῦσε τότε μόνον ὁ ἐλεύτερος ἄνθρωπος, ὁ ἀνυπότακτος σὲ
κάθε λατρεία κανόνων καθιερωμένων ἀπ' τὴ συνήθεια, ὁ σύγχρονος ἄνθρω-
πος κ' ὁ τεχνίτης τοῦ μέλλοντος.

«Δὲν ἐννοῶ ὀπισθοδρόμησιν ἐπάνω εἰς τὰ βήματα τῶν αἰῶνων» δὲν
ζητῶ, ἐπειδὴ εἶμεθα Ἕλληνες, νὰ κτίσωμεν καὶ πάλιν Παρθενῶνας. Ὁ
Ἕλληνας ποιητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ μεταγγίξῃ λέξεις καὶ νοήματα εἰς
ρυθμοὺς τοῦ Πινδάρου καὶ τῆς Σαπφούς, ρυθμοὺς τοὺς ὁποίους ἀνέλαβον
τὰ κύματα καὶ οἱ ἄνεμοι ποῦ τοὺς ἐγέννησαν. Ἕλληνας δημιουργὸς εἶνε ἐκεῖ-
νος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἔχει ρίζας τὰς ἴνας αὐτὰς τοῦ ἐσωτάτου ἐγῶ του
καὶ κορυφὴν ἀειθαλῆ τὰ ἄνθη τῆς ψυχῆς του. Ὁ Παρθενῶν δὲν εἶνε εἰμὴ
τὸ ἀφροσπεφάνωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος· καὶ πᾶν ἀφρο-
σπεφάνωμα πνεύματος εἶνε Παρθενῶν.»

Αὐτὰ ἔλεγε μέσα στὴν κόγχην τοῦ θεάτρου τοῦ Διονυσιακοῦ σ' ἐκεῖ-
νους ποῦ ἐκάλεσε ἀπάνω στὰ χαλάσματα ἐνὸς λαμπρότατου πολιτισμοῦ γιὰ
νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας τέχνης στὸ θέατρο.—Καὶ στὰ
λόγια τοῦτα τὰ βαθυνόητα βρίσκεται τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦ «πιστεῦω.»

Ἄν δὲν τὰ ξεχνοῦσαν τόσο γοργόρα ὅσον ἔπρεπε νὰν τὰ θυμοῦνται δὲ
θὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Νεκρό, ποῦ νοτερό εἶν' ἀκόμα τὸ χῶμα τοῦ νισκαμμέ-
νου του τάφου σὰ νᾶταν μόνο ἓνας πλάστης τῆς Νεοελληνικῆς σιγῆς. Ὁ
Χρηστομάνος ἦταν ξεχωρ' ἀπ' ὅλα κ' ἀπάνω ἀπ' ὅλα κ' ἀποκλειστικὰ
ποιητὴς· εἴτε τὰ Ὀρφικά του ἐσύνθετε τραγούδια· εἴτε ἀκλόυθια μὲ λατρεία
εὐλαβητικὴ τὴν πονεμένη Αὐτοκρατορία στὴν ἀμίλητῃ τὴν ἱερότητα τῆς
ἐσώτερης τῆς ζωῆς· εἴτε θυμότανε τὸ Ἰρλανδικὸν νοσταλγικὸν μυρολόγι γιὰ τὸ
στερνὸν τριαντάφυλλον τοῦ καλοκαιριοῦ στὰ Τρία Φιλιά· εἴτε μάλλονε γιὰ
μιὰ κορδέλλα στὰ παρασκήνια τῆς Νέας Σιγῆς.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΟΡΦΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ὡς τὸ ὠραιότερον συμπλήρωμα τῶν ὀλίγων αὐτῶν σελίδων, νομίζουμε
πῶς εἶνε ἡ ἀναδημοσίευσιν ὄλων τῶν Ὀρφικῶν Τραγουδιῶν ποῦ ἔχουν δη-
μοσιευτεῖ στὰ Ἑλληνικά.

Ἔτσι συγκεντρωμένα καθὼς εἶνε τὰ ὀλίγα αὐτὰ ποιητικὰ ἀριστουργή-
ματα θὰ ξαναδώσουν—εἴμαστε ἀπολύτως βέβαιοι—γλυκύτατῃ καὶ πάντα
νέα, τὴν γοητεία τῆς τέχνης τοῦ Χρηστομάνου.

ΝΙΑΤΑ

Ἄσσοι ἔχετε νιάτα, ἔλατε μαζί μας! . .
σ' ἐμᾶς ἀνήκει ὁ κόσμος —

νιάτα ἀπ' τὴν παλιὰ ζωὴ ἀμάραντη
ἐπάνω στοὺς στύλους τῶν ἔρημων ναῶν
ποῦ βλέπουνε νοσταλγικὰ κατὰ τ' ἀρ-
χαῖα πελάγη. .

νιάτα στους ποθογάλανους τούς κόρφους
καί στις λευκές άκρογιαλιές σά
νύμφες άπαλογεομενες . .

νιάτα στά βυζωμένα στήθη των βουνών
καί στά πεύκα που τραγουδοῦνε με
του Πανός τή σύριγγα . .

νιάτα στοῦ ἡλιου τά χρυσά φιλιά και
στοῦ φεγγαριου τήν άργυρή τή θλίψη . .

νιάτα στοῦρανοῦ τά μάτια τά βαθιά
καί στά μάτια μας τά δακρυ-
σμένα από άνείπωτες λαχτάρες
κι' από φλόγες (ὦ για να κάψουν
κόσμοις!) μυστικῆς άστραφτερά . .

νιάτα στά χεῖλη μας ἴδια άνθη και
καρποί που διψοῦν τή γλύκα τῆς
ζωῆς και διψοῦν τή γλύκα και
τό μῦρο να δώσουνε στή ζωή . .

νιάτα ! νιάτα ! νιάτα !
στή φυλή μας άστέρευτα, πηγή
δροσιᾶς ὅλης τῆς οικουμένης —
αὐτά να δεῖξομε σ' ὄλες τίς μορφές, σ' ὄλες
τους τίς ὁμορφιές, σ' άνθίσματά
τους ὅλα . .

αὐτά να σώσομε απ' τό μαράζωμα
που έπαθαν, άφότου σώπασε ἡ
βαθιόλαλη ἑλληνική ψυχή . .

σ' αὐτά να δώσομε καινούργια και
άθανάτη ζωή! . . .

**Ελάτε, ελάτε, ελάτε . . .*

ὅσοι ἔχετε νιάτα, ελάτε μαζί μας! —

σ' εμᾶς άνήκει ὁ κόσμος . . .

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1907

*

Ἐπὸ τά νύχτια πέλαγα τά τραγούδια μου
άνεβαίνουν . .
τά τραγούδια μου άπομένουν στάκρογιαλί
και προσδοκοῦν . .
τρεμάμενα τά χέρια άπλώνουν
και κρυφακοῦνε
μήν ἔρχονται τῆς Ἐνοιξης οἱ νέοι άφρες . . .

(ὦ νέοι ἔρχόμενοι! —

τόσο τί άργεῖτε . .

παντ-έρημο τό ἱερό τί μένει άκρογιαλί — —)

Ἐπόστασαν τά τραγούδια μου
νά κρυφακοῦν και νάπαντέχουν . .
άπόστασαν του πόθου μου οἱ ροδαυγές
άνθοῦν . . .

(ὦ τά λευκά τρεμάμενα τά χέρια! —
τάλυσσιδοπλεγμένα χέρια — —!)

Θλιμμένα και βουβά
άπό τό παντ-έρημον άκρογιαλί τά τραγούδια
άποτραβιοῦνται πάλι
στά πέλαγα τά νύχτια . . .

ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

ΜΙΜΗΣΗ Α. ΚΑΜΠΑΝΗ
ΠΑΡΑΔΕΓΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΤΟΝ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟ

*

ΣΥΡΤΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΧΟΡΕΥΕΤΑΙ ΘΛΙΒΕΡΑ ΜΕ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

.. Στοῦ ἔπνου τά παλάτια — άχ! πεθαμένα μάτια . .
κ' εσύ βουβό που μύρεσαι δοξάρι!

Μές τά ρημοχαλάσματα του ξεχασμένου κάστρου
πλυνέται τό φεγγάρι . .
διαβαίνει σάλες ἡσκιερές και μαρμαρένιες σκάλες
άργοκατεβαίνει,
σέρονοντας πέπλα από σιγή και θλίψην υφασμένα . .

.. στοῦ ἔπνου τά παλάτια . . . Ἐχ! μάτια πεθαμένα . . .

Ευπνοῦν οἱ ἡσκιοι οἱ βαρειοι με τά μεγάλα άγκάθια . . .
Ευπνοῦν θαμπολαλήματα και πάλι σβοῦν στά βάθια . . .
Ευπνοῦν λιθάρια και κυλοῦν σ' άξίπνητα σκοτάδια
και βαρειαχοῦν σά βογκητά από μουγγά πηγάδια . . .

.. Ἐ τριόσθο εσύ που μύρεσαι δοξάρι!

Και πάλι τό φεγγάρι
τίς σκάλες άνεβαίνει, σ' ἕνα μπαλκόνι βγαίνει . .
πέφτει στοῦ ἄσπρο μάραρο, πέφτει σά χιόνι —
.. άχ, τί τό χιόνι λιώνει; . . .

"Ήτανε μιὰ φορά στὸ μάρμαρο πεσμένα κάποια στήθια
 (χιόνι! χιόνι!)
 σὰν ἔσκυβεν ἡ ρήγισσα τ' ὄριον ἀγόρι νὰ φιλήσῃ...
 "Ήτανε μιὰ φορά στὸ μάρμαρο χυμένα κάποια στήθια
 (χιόνι! χιόνι!)
 σὰν ἔσκυβεν ἡ ρήγισσα τ' ὄριον ἀγόρι νὰ ἰδῇ τ' ἀγαπημένο
 σκοτωμένο...
 "Ήτανε στὸ μάρμαρο... ἀπὸ τῶ μαλλιῶν της τὸ χρυσὸ μετάξι
 κρεμασμένη... καὶ ἄργησε νὰ ξεψυχήσῃ...
 .. "Αχ! πεθαμένα μάτια στοῦ ὕπνου τὰ παλάτια...
 κ' ἐσὺ τοῦ πόνου ἀκοίμιστο πού μύρεσαι δοξάρι!

Μὲς τὰ ρημοχαλάσματα τοῦ ξεχασμένου κάστρου
 πλανιέται τὸ φεγγάρι...
 ὀλόβουβο
 καὶ ἀπέλιδο
 σὰ μιὰ ψυχὴ πού δέρνεται μονάχη,
 σὰ μιὰ ψυχὴ πού ἀπὸ τάφο βγήκε πονεμένη
 καὶ κάτι ψάχει...

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

Ἄστε τὸν ὀλόφεγγο βοσκὸ
 σὴν ζαφειρένια λαγκαδιὰ τοῦ οὐρανοῦ
 πῶς στέκει μὲς τὰ προβατάκια του
 τὰσημομαλλιασμένα...
 καὶ ἡ γκλίτσα του ἡ χρυσή, κάτω ἀπ' τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ
 ἐγγλίστησε στῆς λίμνης τὰ νερά
 τὰ κοιμισμένα...
 "Ἀνθισαν γύρω ἀνάρια γλυκόχρωμα ταστέρια,
 κ' ἕνα ἀεράκι τοὺς μαδᾷ τὰ ὄρια φυλλαράκια...
 Χωρὶς μιλιὰ,
 ἀργοσάλευτα,
 τὰ συννεφάκια
 κοπάδια βόσκουν στὴν αἰθέρια
 πλαγιά...
 .. καὶ ὁ βοσκὸς μ' ὀλόχρυσον παίζει τους φλογέρα...
 Πέρα
 τρεμοδακρῦζουν, αἰώνια ἀγκαλιασμένες,
 τῆς Πούλιας οἱ ἑπτὰ Παρθένες...

.. Πέρα ἀκόμη
 τῆς νεκρῆς Βασίλισσας ἡ κόμη
 στὴν ὑπερκόσμου γλάρα
 διάφανη
 ὀνεμίζει...

.. Καὶ ἡ γαλανὴ Ἀφροδίτη,
 ξέστηθη,
 γνεύει μὲ λαχτάρα...

— "Αχ! πάρε μ' ἔμνοστε βοσκὲ μαζί σου στὸν αἰθέρα,
 γλωμὲ βοσκὲ, χωρὶς μιλιὰ, μὲ τὴ χρυσὴ φλογέρα!—
 μὴ καπελλιὰ,

ἀναγεῖρη στὸ στρῶμα,
 ξεφανίζει...

ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ

Σὰν πότε νὰ εἶδα τὴν γλωμὴ τὴ λίμνη,
 τὴν ἀτόμαρη,
 γιὰ πάντα βουβαμένη...

κάτω ἀπ' τοῦ φεγγαριοῦ τὰραχιασμένα πέπλα;—
 .. καὶ τῆς ἱτιῆς,
 πού ἔσκυβαν στοὺς ὄχτους

λιγόνυμες
 καὶ βουβοτυλιγμένες σ' ὀνειράτα
 θλιμμένα; — — —

Σὰν πότε νὰ εἶδα τῆς ἱτιῆς στὴ λίμνη;
 .. σὰν πότε νὰ εἶδα τῆς ἱτιῆς στὴ λίμνη...

.. "Ὅλο τὴ γλωμὴ τους σιγαλιὰ
 μέσ' στὴν ψυχὴ μου νάχω...
 .. καὶ ὀνειράτα ἀνείπωτα τῶν πονεμένων δέντρων—
 καὶ στὴν ψυχὴ μου ὀνειράτα... ὀνειράτα... ὀνειράτα

θλιμμένα — — —

ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Στοῦ φεγγαριοῦ τὴ γλάρα χορεύουν ἡ ξωθιῆς...

Ἀσημομένες γλωρασιῆς ἀνάλαφρα σαλεύουν...
 Ἐνα τραγοῦδι μυστικό,
 ἀπὸ γλυκειᾶς λησμονησιᾶς ὀνειράτα
 βγαλμένο,
 στῶν δέντρων τῆς γλανκόμεγγες κορφῆς
 μυριοστενάζει...

Μὰ τὸ φεγγάρι ἀποσταμένο
ἀργοκυλάει καὶ
πέφτει πίσω ἀπ' τὰ πελάγη...

(Τί κι' ἂν λαμποκοποῦν τὰ θλιβερά τιάστέρια ;)—
Λύνουν ἢ νύμφες ἢ λευκὲς τὰ συμ-
πλεγμένα χέρια καὶ
στ' ἀφέγγαμα σκοτάδια σβύνουν...

Πάλιν ἀποκοιμιούνται
στὴς ἰσκιωμένες φυλλωσιές τῶν δέντρων
τὰ ὄνειρευτὰ τραγούδια...
.. Μὲς' ἴσθην παθιὰρα σιγαλιὰ
χορτάρια καὶ λουλούδια γέρνουν
ἀγκαλιὰ καὶ
ἀχνότρεμα ἀναδέρνουν
σὲ βουβὴ
λαχτάρα...

✦

ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Κοιμούνται τὰ λουλούδια...
τὰ χόρτα ὅλα κοιμούνται...
στοὺς βελουδέσιους κάλυκες, στὰ μεταξένια φύλλα
χωρὶς πνοὴν
οἱ ἀέρηδες κοιμούνται...
.. καὶ τὸ φεγγάρι ἀπὸ ψηλά κυττάει
τὸν κοιμισμένον κῆπο...

Ἄπὸ ψηλά χλωμὸ κυττάει
τὸ θλιβερὸ φεγγάρι
τὸν κοιμισμένον κῆπο
καὶ ἀφηγκράζεται τῇ σιγαλιὰ...
καὶ δὲν μπορεῖ
τὰ μάτια του νὰ πάρῃ...
.. καὶ ἀγάλια προσπερνᾷ καὶ πάει...
— μὰ δὲν μπορεῖ
τὰ μάτια του νὰ πάρῃ
ἀπὸ τὸν κοιμισμένον κῆπο...

(Φεγγάρι, φεγγάρι! —
Ἐσὺ κρεμάμενο καὶ ἀσημένιο
δάκρυ! — — —)

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ

Ἄπὸ τὸ πάγκο ἐπέρασεν ἡ ὄριμη Κυρία
μέσ' ἀπ' τοὺς ὄρθιους τῶν δεντρῶν, ὀλόρθη, τοὺς κορμούς.
Φύλλα νεκρὰ τῆς ἔρριξε ἢ χρυσὴ δενδροστοιχία
κι' ἐμεῖς τοὺς μαραμένους μας συλλογισμούς.

Θᾶνε ἡ γυναῖκα ποῦ ἔκλαιε πολὺ! Στὰ βλέφαρά της
ἢ σκιὰ τῶν τρισευγενικῶν κατέβη μαρασμῶν
Τὴν λύπην ἐξεδίψασαν τὰ δάκρυά της—
καὶ τὴν ὕδριά της γέμισε στὴ βροχὴ τῶν λυγμῶν.

Τὰ φιλημένα, ἄλλον καιρὸ, κρατεῖ κλεισμένα, χεῖλη,
κι' ἀπάνω ἀπ' τὰ ξερόφυλλα περνάει θαμπή, σβυστή,
στὸ μῦρο τῆς ὑπόμονῆς ποῦ ἀφίνουνε τὸ δεῖλι
τὰ πληγωμένα ἀπ' τὴ βροχὴ κλαριά, νὰ ξεχαστῇ.

Κι' ἐγὼ ποῦ ἀπὸ τὸν μάταιο τὸν κόσμο ἀναχωροῦσα
τὴν εἶδα κι' εἶπα. «Εἶνε νορὶς—θὰ μείνω». Μυστικὰ
σὲ μιὰ Γυναῖκα Λήκνυθον νὰ ἐμπιστευτῶ μοροῦσα
τὰ δάκρυά μου τὰ τωρινὰ καὶ τ' ἀναμνηστικά.

Τότε θὰ γύρωμε κι' οἱ δυὸ σὲ μιὰ βαθειὰ ἡσυχία
—οἱ κουρασμένοι, οἱ ὄρμιμοι πολὺ—νὰ ἱστορηθῇ
ἀπ' τὸν καθέναν ἢ παλιὰ πικρὴ του ἀποτυχία
τρυγώντας τοῦ ἄλλου τὰ φιλιὰ ὀποῦ ἔχουν μαραθῆ.

Γλυκὸ χεινόπωρο τῆς ζωῆς, σοφὴ καὶ ἀτάραχη ὥρα,
ξέρεις, τὰ φίλτρα πίνοντας τῆς λύπης, νὰ εὐτυχῆς,
καὶ γεύεσαι τὸν ἔρωτα σὰν τὴ χρυσὴν ὀπώρα
βαρεῖά ἀπ' τὸ μέλι τῶν χυμῶν στὰ ρίγη τῆς βροχῆς.

Τὴν ἴδια δόξα ἐπόθησε τὴ χεινοπωρινὴ
καθὼς μὲ εἶδεν ἡ ὄριμη γυναῖκα καὶ ἡ καρδιά της
τὰ πληγωμένα ἐτάραξε, γιὰ μιὰ στιγμὴ, φτερά της
— ὅμως τὰ ξαναδίπλωσε στὴν πρώτη ὑπομονή

καὶ προσπεράσαμε, βουβοί, δειλοὶ καὶ ἀγνοημένοι...
Ἄλλο γὰρ ποῦ δὲν ἦτανε γραφτὸ μας ν' ἀκουστῇ
καθὼς ξερόφυλλο, ἔπεσε, λαμπρὸ, στὴν κοιμισμένη
θάλασσα τοῦ Ἄνεκπλήρωτου, ποῦ τόσα μοῦ κρατεῖ!

ΠΑΡΙΣΙ 1909

Ζ. Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Χερουβικῆς χαρᾶς χρυσὸς ἀθέρας
 Σ' ἐφλόγισε πατώντας τῆς Ἡπείρου
 Τὸ χῶμα, σὰ στήν πλατωσιὰ τοῦ ἀπείρου
 Νᾶστραφτε ἀπὸ τὸ «ἐν τούτῳ νίκα» ὁ αἰθέρας
 Καὶ σὰ σὲ λάμψη παρουσίας δευτέρας
 Μ' ἀποκαλυπτικοῦ ἀγαλλίαση ὄνειρου
 Νᾶβλεπες στὸ βυθὸ τοῦ Παμπονήρου
 Νὰ γκρεμιστῆ ἡ Τουρκιά, τὸ ἀνίερο τέρας.
 Καὶ σὲ λόγου σου τότε ἔκαμες τάμα
 Νὰ φτάσης ὅπου αὐτὸς μόνος ξαμόνει
 Ποῦναι ποιητῆς καὶ μάρτυρας ἀντάμα.
 Τοῦ Ἀπόλλωνα ὄχι ἡ χάρη, ἡ δόξα μόνη
 Σοῦ λειπε τοῦ θανάτου—κ' ἓνα βόλι
 Σ' ἔστειλ' ἥρωα στὸ ἠλύσιο περιβόλι.

1897

ΝΙΚΟΣ ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ

Καὶ ἂν εἶναι ἄλλη ζωὴ, θάναι γιὰ σένα
 Ὁ ἀθέρας τουτηνῆς. Βαθειὰ γαλήνη
 Σιωπῆς ἀρμονικῆς θὰ μεγαλύνῃ
 Τὰ πλήθια μάγια σμίγοντάς τα σ' ἓνα
 Θεράπιο θεϊκό· τὴ μιὰ παρθένα
 Ποῦ ἐφίλησες καὶ ὁ πόθος σου τὴν κρίνει,
 Τὰ πέντε σας παιδιά ποῦ ἄχραντοι κρίνοι
 Ἄνθοῦν καὶ ἄλλιῶς σοῦ μοιάζει τὸ καθένα
 Πεντάμορφο, καὶ τ' ἄδοιο τῆς Γνώσης
 Ἀνάμα καὶ τὴ φώτιση τοῦ Ὁραίου
 Καὶ ὅσα δάκρυα φτωχῶν ἔχει στεγνώσης
 Καί, μὲ τὴ λάβρα τ' ἄξιου Κερκυραίου
 Γιὰ τοῦ νησιοῦ σου τὴν εὐδαιμονία,
 Γιὰ τὸ Γένος τὴν ἔνθετη μανία.

1897

M.

844

Κάμπε ἀνοιχτὲ κ' Ἴόνιο βαθιὰ μὲ τὰ νησιά σου,
 Λίμνες γαλανοθώρητες, βουνὰ γελαστὰ καὶ λόφοι,
 χαριτωμένα ἀραδιαστὰ παιδιά τῆς Ὀλυμπίας.

Πνέει γαλήνη ἐαρινὴ καὶ λάμπει ὁ ἥλιος πλούσιος·
 κᾶπου κοκκόρια ἀργολαλοῦν, κᾶπου πουλιὰ λαλοῦνε
 χაίρει τὸ λούλουδο στὸ φῶς καὶ λάμπ' ἡ πεταλούδα.

Ὁ νιότη μου ξεφάντωσε μὲς τὴ χαρὰ τῶν πάντων
 ἂν ἤμπορῆς!—ποτὲ τὸ φῶς κ' ἡ ἀνοιξι ποτέ της
 ἔτσι δὲν ξεφαντώσανε μὲς τὴ μεστὴ γαλήνη!
 Τὸ δειλινὸ λιγοθυμᾷ σὲ μιὰ ἡδονὴ ἐνῶ πάνω
 ἀπὸ τὰ Ὀλύμπια βουνὰ τὸ ἡμερινὸ φεγγάρι
 ὑψώνεται! Τί θρίαμβος σιγαλινὸς καὶ μέγας!

ΠΥΡΡΟΣ ΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΒΡΑΔΥΑ

ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΦΗΛΟΡΕΙΤΗ

Καὶ λουλουδένια βράδυα μου
 τὴν θεϊκὴν ἀντιφεγγιὰ
 καλέστε μου. Πεθύμησα τὰ αἱμάτινα φιλιὰ.

Ὁλόμαβρα τὰ χέρια τῶν κυπαρισσιῶνε
 δὲν θλίβουνέ μου τὴν ψυχὴ μου πιά
 καὶ τὰ πισσένια δένδρα τῶν καῦμῶνε
 θεὸ φεγγοβολοῦνε μου βαθειὰ.

Φῶς καὶ Ζωὴ κ' ἀντιφεγγιὰ
 φέρνει μου κάθε σούρουπο
 καὶ κάθε ὀλύμπια βραδυὰ.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΜΑΝΟΛΗΣ ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΟΥ

345

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΩΝ ΛΟΤΟΜΩΝ

Αυγή. Τρεις Λοτόμοι βαδίζουν προς τὸ δάσος νὰ κόψουν δέντρα γιὰ τὰ καράβια τοῦ Ρήγα. Ἀκούεται μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.

— Παιδί μου, μὴν ἀλαργεντεῖς στὰ πλανερὰ τὰ δάσα,
μὴν πλέξεις στοὺς βαριόησιους ποὺ πνίγουν σὰ βροχιάδες.
Στὸ κάμα τοῦ μεσημεριοῦ σὰν πιεῖς νερὸ ἀπ' τ' ἀλλάκι,
ποὺν πέσεις κι' ἀποκοιμηθεῖς στὴ ρίζα ἐνὸς πλατάνου,
θὰ σοῦ κερᾶσουν οἱ Ξωθιὲς τῆς φυλλωσιάς τὰ ρίγη
τραβώντας σε στὸ ἀπόνειρο καὶ γλυτωμὸ δὲ θάχεις.

Οἱ Λοτόμοι περπατώντας φτάνουν σ' ἓνα λόφο ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πέρα πλαγιὰ ἓνα δάσο πυκνοφούντωτο.

Ὁ Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Μοῦ φαίνεται πολὺ περίεργο πὼς αὐτὸ τὸ δάσος νᾶναι τόσο κοντὰ καὶ νὰ μὴν τὸ ξέρουμε.

Ὁ Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Κι' ὅμως ἐνῶ τόσο γρήγορα φτάσαμε μοῦ φαίνεται πὼς περπατᾶω χρόνια, σὰν σὲ ὄνειρο, τόσο πολὺ ἔχω ξεχάσει τὸ χρόνον ποὺ κινήσαμε ἀπ' τὴν πολιτεία.

Ὁ Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἄς εἶναι τὸ δάσος εἶναι πυκνὸ καὶ τὰ δέντρα του πανύψηλα.

Ὁ Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἦθελα νὰ ἤμουν βέβαιος ἂν δὲν κοιμηθῆκαμε καμιά βραδιὰν ἔξω.

Μοῦ φαίνεται νὰ μᾶς γελάει κάπιο ξωτικὸ καὶ ἂν δὲν πιάσω τὰ κορμιὰ τῶν δέντρων δὲν θὰ τὸ πιστέψω.

Ὁ Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Οἱ σκιές τους μοῦ φαίνονται σὰ σάρκινες, κάτι πυχτότερο, ἀπὸ τὸ κορμὸ.

Ὁ Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἐγὼ πάντα λάτρευα τὰ δέντρα. Στὰ δέντρα εἶναι ἀλάκαιρη ἡ ζωὴ μου. Ἀλήθεια εἶναι μεγαλόπρεπη ἡ ἱστορία τοῦ θανάτου ἐνὸς δέντρου. Ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὸ πελεκᾶς κι' ἀρχίζουν τὰ πουλιὰ νὰ κελαιδοῦν τὴ χάρι τῆς ζωῆς. Ὁ Ἥλιος μαλαματώνει τὶς κορφές καὶ τὰ τρεχάμενα νερὰ σοῦ λένε μυστικὲς κουβέντες. Πολλὲς φορὲς ξεχάστικα στὰ περρασμένα ἐνῶ ἄφηνα τὸ πελέκι νὰ πέφτει στο βόγγο τοῦ δέντρου.

Παύση.

Κι' ὅταν τὸ ριζεῖς κάτου τὸ δέντρο κι' ἀρχίζεις νὰ τὸ πελεκᾶς ἀπ' τὰ πράσινα κλαδιά, ποὺ φώλιαζαν τὰ κλωνομουροῖσματα, καὶ τὸ ξεκάμεις ἀπ' ὅτι ὄνειρωνε ἠγερά τὸ ἀδρὸ κορμί του, τότες σοῦ κυλιέται σύγκορμο καὶ γλυτωμένο ἀπ' τὰ μάγια τῶν βουνοκυράδων, ἔτοιμο νὰ πλέξει οὐρὶα στὸ γυαλό.

Ὁ Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Πρέπει νὰ παραμονέψεις καλὰ τὸ δέντρο γιὰ νάβρεις ἀλαφρὸ τὸν ἦσκιο του, μὴ σὲ λαβώσει. Ἐγὼ κάθε δέντρο ποὺ θὰ κόψω σκύβω καὶ τὸ γυρεύω συχώρεση, ὅπως οἱ τζελάτες τοὺς καταδικασμένους βασιλιάδες.

Ὅταν κοιτάζω τᾶστρα σὲ κάποια καλοκαιρινὴ βραδιὰ λογαριάζω πόσα πέφτουν καὶ λέω τόσα εἶναι ποὺ θὰ πέσουν αὔριο δέντρα. Ἐφές ἔβλεπα τὸν οὐρανὸ καὶ μοῦ φαίνονταν σὰ νάβροχε ἄστρα. Σφάλιξα τὰ μάτια μου κι' ἤμουν πάλι πλημμυρισμένος ἀπὸ φῶς.

Ὁ Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Πόσο εἶναι μεγάλα. Μεγαλώνουν ὀλοένα, μὲ φαίνεται πὼς θὰ πεταγοῦν στὶς ἀγκάλες τοῦρανοῦ.

Ὁ Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Λένε πὼς κάποιες ἀνθρώπινες ζωὲς ρουφοῦν ὅταν μεγαλώνουν ἔτσι ἀφύσικα, σὰν ἦσκιος βραδινοῦ.

Ὁ Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἐγὼ λέω νὰ μὴν ἀγγίζουμε αὐτὸ τὸ δάσος κάτι μαγικὸ μοῦ μυρίζει. Ἀλλοίμονον καμιά νυχτιὰ ἂν βρεθῶ παραστρατημένος ἐδῶ.

Ἀκούεται ἡ ξένη φωνὴ σιμώτερα.

Ἄρνια βελάζαν μυστικὰ καὶ μουκανοῦσαν βώδια,
τὰ γύρενα, τὰ γύρενα καὶ πλέγθηκα στὰ δάσα
κι' ἐχάθηκα μὲς στὰ δέντρα, ποὺ ἐβόηζαν θλιμένα.

Ὁ Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Κι' ὅμως τὰ δέντρα εἶναι μοναδικὰ. Πιστεύω ποτές στὴ ζωὴ μας νὰ μὴ ξαναπατήσουμε τέτοια θεόρατα δέντρα. Μποροῦν μονόκορμα νὰ κάμουν ἓνα καράβι.

Ὁ Ρήγας δὲ θάβρισκε καλλίτερα ὄλο τὸν κόσμον κι' ἂν ταξειδέψει.

Τώρα ἔχουν φτάσει στὴν ἀρχὴ τοῦ δάσου δὲν τολμοῦν νὰ προχωρήσουν ὅταν βλέπουν μέσα σὲ μιὰ κλωρασιά στὸ ἀρχίνισμα μιᾶς λίμνης νὰ κάθεται ὁ γιὸς τοῦ β'. Λοτόμου, λυριστῆς, ποὺ χάνεται κάθε μέρα στὰ δάση καὶ στὰ βουνά. Πέρνουν θάρρος καὶ προχωροῦν.

Ὁ ΛΥΡΙΣΤΗΣ.— Καλὸς τᾶφεντικά.

Οἱ ΛΟΤΟΜΟΙ, μαζί.— Γιὰ σου λεβέντη!

Ὁ Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Δὲ μὲ λὲς παληκάρι μου, ἐδῶ περναῖς τὸν καιρὸ σου, ὅταν σὲ χάνουν οἱ κοπέλλες ἀπὸ τὸ χωριὸ κι' εἶναι ὄλο πίκρα καὶ καημὸς.

Ὁ Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Κ' εἶναι καιρὸς ποὺ ἔρχεσαι ἐδῶ. Δὲ μὲ λὲς ἀπὸ πότες τὸν βρήκες αὐτὸν τὸν παράδεισο, ἐμεῖς ποτές δὲν πατήσαμε κι' οὔτε υποπεφτήγαμε τέτοιο δάσος καὶ νᾶναι καὶ τόσο σιμὰ στὴν πολιτεία μας.

Ὁ ΛΥΡΙΣΤΗΣ.— Νὰ σᾶς πῶ κι' ἐγὼ καλά, δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ἀπολογηθῶ δὲ θᾶναι βέβαια πολὺς καιρὸς ὅταν μιὰν αὐγὴ βγαίνοντας νὰ διῶ τὴν Ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου περπατοῦσα τραγουδώντας ἀντίκρου στὸ φῶς. Κοίταξα βαδίζοντας τὸ ροδόχρυσον φῶς, ἐνῶ ἡ ἀνάσα μου λιβανίζονταν ἀπ' τὰ θυματήρια τῶν ὄρθρινων λουλουδιῶν. Καὶ τὸ φῶς τὸ λυρικὸ τοῦ ἡλίου μὲ εἶχε γιομίσει δλάκερο καὶ μῦθ

είχε λιγαρίσει τὴ ψυχὴ, τὸ ροδόχρυσο φῶς. Μοῦ εἶχε γιομίσει τὰ μάτια κι' ἔβλεπαν μακριὰ στὸ ἄπειρο μύριες ζουγραφικὲς σὰ ψηφιδωτὰ παμπάλαιων ἐκκλησιῶν ποὺ ζωντάνευαν ξεχασμένα συναξάρια. Καὶ μοῦ φάνηκαν ζουγραφισμένα ὅλα τὰ παραμύθια κ' οἱ παραδόσεις ποὺ ἄκουσα καὶ φαντάστηκα χρυσοκίτρινα σὲ φόντο μαβί, σὰν ἀπάνου σὲ σμάλτο. Μοῦ φαίνονταν σὰ νάβλεπα παμπάλαιες χῶρες ποὺ βούλιαζαν, σὰ στὴν ὕψη κάποιας λίμνης ν' ἀντιλαρίζουν, καὶ μοῦ φαίνονταν ποὺ ἔπινα ἐκείνην τὴν ὥρα τὸ χυμὸ τῆς ζωῆς ὅλου αὐτοῦ τοῦ χαμένου κόσμου κ' εἶχα τρογγήσει τὸ μυστικὸ του. Κ' ὅταν κατέβασα τὰ μάτια μοῦ θαμπὰ ἀπὸ τὴν ὀπτασίαν σκόνταψα στὰ πρῶτα δέντρα αὐτοῦ τοῦ δάσου.

Μὰ ἔχω χάσει τόσο πολὺ τὴν ἰδέαν τοῦ χρόνου ποὺ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πόσος καιρὸς εἶναι ἀληθινὰ ποὺ ἔρχομαι ἐδῶ. Γιατὶ ὅσο γυρίσω στὰ παλιὰ γιὰ νὰ βρῶ τὴν πρώτη μέρα ποὺ πρωτοῆρθα ἐδῶ, τόσο μακρύτερη μὲ φαίνεται ἡ μέρα αὐτή. Καὶ μοῦ ξανάρχεται σὰν ἐνθύμηση πολὺ παλιά, ἢ σὰν παλαιὰ ἱστορία. Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς παιδάκι ἐδῶ πέρασα ὅλες μου τίς χαρὲς. Ἐδῶ κινήγησα πεταλοῦδες κι' ἐδῶ λουλούδια μάζενα καὶ ζῶνες χρυσοπράσινες ἀπάνου στ' ἀνοιχτὰ κόκκινα τριαντάφυλλα. Κ' ἔτσι δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ τὸν πρῶτο καιρὸ ποὺ ἦρθα γιατί μοῦ φαίνεται πὼς ἤμουν πάντα ἐδῶ.

Ἐγὼ ἄ. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Νὰ σὰς πῶ τὸ καλλίτερο εἶναι τώρα μιὰ ποὺ ἦρθαμε νὰ καθήσουμε λιγάκι στὸν ἥσκιο τῶν δέντρων γιὰ νὰ ξεποστᾶσουμε καὶ κατόπι νὰ γυρίσουμε νὰ διηγηθοῦμε τοῦ Ρήγα τὸ τί εἶδαμε κι' ἂν μᾶς δώσουν τὴν ἄδεια τότες ξαναρχόμαστε αὐριο καὶ κόβουμε δέντρα.

Ἐγὼ β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Τὸ τί εἶδα, νὰ σοῦ πῶ θὰ τὸ διηγοῦμαι σὰν παραμῦθι.

Κάθονται στὸν ἥσκιο τῶν δέντρων, Σὲ λίγο αισθάνονται μιὰν ἡδονικὴν ἀνατριχίλα νὰ τοὺς περνᾶει σύγκορμος, τὰ λουλούδια σπαράζουν ἀπὸ ρυθμὸ, τὰ νερὰ πάλλουν καὶ χλωμαίνουν, τὰ πόδια τοὺς ἄθελα κουνιούνται ρυθμικά. Πετιέται ὁ β'. Λοτόμος.

Ἐγὼ λυριστής.— Ὡ αὐτὰ τὰ δέντρα. Αὐτὰ τὰ δέντρα ἔχουν μιὰν ἄλλη ζωὴν. Αὐτὰ τὰ δέντρα δὲν εἶναι γιὰ ξύλα, ἔχουν μιὰν ἀνώτερη αἴσθηση, θαρρεῖς. Ὅταν τ' ἀγγίξω μὲ φαίνεται πὼς νοιώθουν τὸ χᾶδι μου, μὲ φαίνεται πὼς ἀνασαίνουν ἀνάλαφρα παραπονιαρικά. Κ' ἡ πρασινάδα ποὺ ἐντυσε τὰ κορμιά τοὺς φαίνεται σὰν ἀπομινᾶρι χαδιῶν, φιλιῶν, ἀπονύχτερων ζωτικῶν ποὺ μάταια πάλεψαν νὰ μποῦν στὸ μυστικὸ τους, στὴν παρθενιά τους. Καὶ ὅταν πάρει ὁ μπάτης τὰ μυστικὰ βιολιά, τὰ μαγικά σουραύλια, μοῦ φέρνουν ἀνήκουστους σκοποὺς σταῦτιά, καὶ μοῦ κάμουν νὰ μὴν μπορῶ νὰ ὑποφέρω κανέναν ἄλλο σκοπὸ καὶ τὰ δικὰ μου ἀκόμη τὰ τραγοῦδια νὰ τὰ βροσκῶ ἔλεεινὲς παραφωνίες.

Ἐγὼ ἄ. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἐλα δά, εἶσαι ὁ καλλίτερος λυριστής ποὺ γνόρισε τὸ χωριὸ μας κι' ὅλα τὰ περὶχωρα κι' ὅλες οἱ μακρινὲς χῶρες,

ποὺ μαζεύονται στὸ πανηγῆρι τ' Ἀη-Γιαννιοῦ γιὰ ν' ἀκούσουν τὴ λύρα σου. Ἄκουσα μάλιστα μιὰ πλούσια κυρά, ποὺ θὰ ἦρθε βέβαια ἀπὸ πολὺ μακρινὴ χώρα, γιατί ἦταν παραξένα ξανθὴ κ' εἶχε πράσινα μάτια, νὰ λέει ἀκούοντας προσεχτικὰ τὸ παίξιμο σου: Αὐτὸ πιά δὲν εἶναι παίξιμο λύρας, αὐτὸ εἶναι νταντέλα, αὐτὸ εἶναι μιμιπλί.

Ἐγὼ λυριστής ξεχνιέται σὲ μιὰ παλιὰν ἐνθύμηση.

Ἐγὼ β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Τὸ τί εἶδα, νὰ σὰς πῶ θὰ τὸ διηγοῦμαι σὰν παραμῦθι.

— Ἐ νὰ σὰς πῶ, σηκωθῆτε νὰ χορέψουμε καὶ λιγάκι, μιὰ καὶ βρήκαμε ἕναν τέτιο παράδεισο καὶ τὰ σωθικά μας ἀναφύλλισαν. Νὰ σὰς πῶ ἐγὼ μοῦ φαίνεται πὼς εἶμαι μεθυσμένος. Ἐνα μεθύσι γλυκύτατο, σὰ νᾶπια ἐκατὸ χρονῶ κρασί.

Ἐγὼ ἄ. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Κ' ἐγὼ δὲν πάω παρακάτω.

Ἐγὼ γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἐμπρὸς λοιπόν, λεβέντη μου, τὴ λύρα σου. Γιὰ παίξε μας ἐκείνη τὴ κρατνζούλα ποὺ ὅταν τὴ βαρᾶς ὅλες οἱ κοπελλιὲς ξετρελλαινούνται καὶ σὲ κοιτάζουν λιγωμένες, μὰ ἐσὺ ἄλλοῦ φαίνεται νᾶχεις τὸ νοῦ σου.

Ἐγὼ λυριστής.— Σταθῆτε θὰ σὰς παίξω ἕνα δικό μου τραγοῦδι ποὺ ἔκανα σ' αὐτὸ τὸ δάσος.

Τραγουδάει κρούοντας τὴ λύρα.

Εἶναι σὲ χώρα,

— πιάστε τὸ χορὸ —

εἶναι σὲ χώρα μακρινή, σὲ χώρα ἀλαργιμένη,

μιὰ ξακουστή,

— μὲ λώλανες —

μιὰ ξακουστὴ πεντάμορφη τοῦ Ρήγα θυγατέρα.

Ἄπ' ὅσους πήγαν

— σέρνε τον ἐσὺ —

ἄπ' ὅσους πήγαν νὰ τὴν δοῦν κανεὶς δὲν ἦρθε ὀπίσω,

γιατὶ μὲ μιᾶς

— μὲ λώλανες —

γιατὶ μὲ μιᾶς λαβώθηκαν καὶ πήραν ἄλλους δρόμους.

Τῆς χήρας μόνο

— κράτα τον καλὰ —

τῆς χήρας μόνο ὁ ἀκριβογιὸς μιὰ μέραν, ἦρθε ὀπίσω

μὰ καὶ κανεὶς,

— μὲ λώλανες —

μὰ καὶ κανεὶς δὲν ἔμαθε τὸ τί εἶδε τί εἶχε ἀκούσει.

Μόν' τραγουδάει

— γειὰ σου λεβεντιὰ —

μόν' τραγουδάει τίς νυχτιὲς στὸ δρόμο ἄλλοπαρμένος,

πὼς πῆρε τὴν

πὼς πῆρε τὴν Πεντάμορφη κ' εἶναι τοῦ κόσμου ὁ Ρήγαξ.

Χορεύουν ὅλοι τους τόσον ἀνάλαφρα πὺ θαρρεῖς πὺ πέτοῦν. Οἱ καλαμιές τῆς ὄχτης σφυρίζουν μὲ τὸ σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ. Σταματοῦν.

Ἄ. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἄ, νὰ σοῦ πῶ αὐτὸ εἶναι ἀλλοπρᾶμα. Ποτές μου δὲ χόρευα ἔτσι στὴ ζωὴ μου, κ' ὅταν ἀγαπούσα τὸ Μαριῶ καὶ τόπερα στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς στὸ πανηγύρι τ' Ἄη Γιαννιοῦ.

Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Μοῦ φαίνονται πὺ κάποιος μὲ σήκωνε στὶς ἀγκάλες του, κ' ἤμουν ἀνάλαφρος σὰν πούπουλο, καὶ σηκόνουν μου ἀπὸ τὴ γῆς σὰν σὲ ὄνειρο, ὅταν πετῶ μὲ τὰ χέρια.

Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Τώρα νὰ σᾶς πῶ ἕστερ' ἀπὸ τὸ χορὸν ἀξίζει νὰ κόψουμε καὶ μερικά ἀπ' τὰ λυμπιστερά μῆλα, νὰ πιθῶμε κ' ἀπ' αὐτὸ τὸ γάργαρο νερὸ καὶ νὰ πᾶμε στὸ καλὸ μας. Κι' ὅμως εἶμαι σίγουρος πὺ δὲ θὰ μᾶς πιστέψουν στὴ χώρα ἅμα πούμε τὸ τί πάθαμε. Θᾶ μᾶς ποῦν λαβωμένους.

Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἐγὼ πάω νὰ κόψω μὲ κλάρα γιὰ νὰ τὴν φέρω στὴν πολιτεία γιὰ σημάδι, γιὰτὶ θαρρῶ πὺ θὰ μᾶς περιγελάσουν ἅμα τοὺς διηγηθοῦμε γιὰ ἓνα τέτιο μαγικὸ δάσος πὺ εἶναι τόσο σιμὰ στὴν πολιτεία.

ΔΥΡΙΣΤΗΣ.— Μὴν το κάνεις σὲ λέω, θὰ τὸ μετανοιόσεις.

Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Πάει νὰ κόψω μερικά μῆλα. Τὰ μῆλα εἶναι μεγάλα καὶ ροδοκόκκινα, μὰ μόλις τ' ἀγγίξει μὲ τὴν ἄκρια τοῦ κονταριοῦ σπάνουν σὰν φρούσκες. Ζαλιζεται καὶ νομίζει πὺ δὲν τὰ βρῆκε καὶ ξαναρχίζει μὲ ἄλλα, τὸ ἴδιο ὁμως. Κουράζεται καὶ πέφτει χᾶμο.

Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Νὰ σοῦ πῶ, δὲ θέλω νὰ γένω περιγέλος τῆς χώρας, νὰ μᾶς λὲν ὅτι ὄνειρευτήκαμε, πρέπει νὰ πᾶμε κάτιο σημάδι.

Χτυπᾶ τὸ πελέκι του σ' ἓνα δέντρο μὰ λὲς καὶ τοῦ κόβονται τὰ χέρια καὶ πέφτει σακατεμένος χᾶμο. Σὰν ἓνα κλάμα βαθὺ καὶ σὰν ἓνα πικρὸ ἀναφυλλιτὸ βγαίνει ἀπ' τὸ δέντρο.

— Χάθηκα.

Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Τρέχει.— Τί ἔπαθες;

Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Δὲ ξέρω, μὰ ζᾶλη μοῦρθε σὰ νάκρονα τὴ θύρα τοῦ Χάρου. Μὲ φαίνεται πὺ μὲ ξύπνησες ἀπ' τὸ μνημα μου.

Α'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Βλέπει τὸ πελέκι του.— Ὡμίμενα τὸ πελέκι σου στάζει μαῦρο αἷμα! Δὲ σᾶς στῶλεγα στοιχωμένους εἶναι ὁ τόπος.

Σηκόνει τὸν γ'. ΛΟΤΟΜΟ, στὸ μεταξὺ ἔχει σηκωθεί ὁ α'. κ' οἱ τρεῖς μαζὶ τρέχουν τρικλιζοντας.

Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Στὸ λυριστή.— Ἐλα παιδί μου κ' ἐσὸν βλέπεις ὁ τόπος εἶναι στοιχωμένος. Ἐλα γλήγορα, κεντάει τὸ μισημένο κ' εἶναι ἢ ὦρα πὺ λαβώνουν οἱ Νεραΐδες.

— Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ μὰ ἐσεῖς ἀμέτε. Ἐμὲ δὲ μὲ λαβώνουν οἱ Νεραΐδες.

Γ'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Κάνει τὸν ἀλαφροστήχιστο.

Β'. ΛΟΤΟΜΟΣ.— Ἐνῶ τρέχει.— Ἐλα παιδί μου, ὁ τόπος εἶναι καταραμένος.

Χάνονται πίσω ἀπ' τὴν πρασινάδα τοῦ λόφου

ΠΟΛΗ 1910

ΚΛΗΜΗΣ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ

ΕΝΔΥΜΙΩΝ

Σ' ΕΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΑΓΥΦΟ

Ἄ. τὴ μέρα σ' ἀκλούθησαν τὰ κάτασπρα κοπάδια σου, καὶ τῆς φλογέρας σου ὁ σκοπὸς, ταιριάζονταν μὲ τῶν κουδουνιῶν τὴν κρυστάλλοινη ἀρμονία μὲ τῶν κουδουνιῶν τὴν ἀρμονία καὶ τῶν πουλιῶν τὰ κελαιδήματα, ὅπου πετοῦσαν γύρου σου καὶ σ' ἀκλουθοῦσαν, καὶ στῶν φτερογισμάτων τ' ἀνατάραμα, ἔπαιζαν οἱ ξανθοπλόκαμοι τῶν νέων σου μαλλιῶν.

Ἄ. τὴ μέρα τ' ἀπολλώνειο φῶς ἀπόλαψε τὴν παιδικὴν γυμνότη, πὺ πλάστηκε ἐλεύτερη, μέσα στὰ δέντρα, στὰ λουλούδια, στὶς δροσές τὸ ἀπολλώνειο φῶς, πὺ μόνο ἐλαμπρόντουσε τὴν ὄρη σου γυμνότη. Ἄ. τὴ μέρα, ἀπὸ δροσοπηγές σὲ σύδεντρα καὶ σὲ μαργαριτόσπαρτα λειβάδια, ἐλάλησες τὴν καλαμένα σου φλογέρα, — κ' ἀνατριχιάσαν ἢ Νεραΐδες στὶς κρυφές πηγές, κ' ὅθε περνοῦσες ἢ Ἀμαδρουάδες σοῦ χαρίζανε, μὲ τ' ἀνθοκλώνια, τ' ἀνονεύρετά τους χᾶδια.

Καὶ σὰν ἐξύγωσεν ἢ νύχτα, ὁ ἀδερφός σου Ἄ. ἔπνοσ πὺ ἐδιάβαινε, ἀπάνου ἀπ' τὰ βουνά, κ' ἀπ' τὰ πελάγη, κ' ἀπ' τὰ δάση, καὶ μὲσ' τὸ βραδυνὸ τὸ μούχρωμα, ἐθρόουν μόνου τὰ φτερούγια του στὸ πλάι τῶν ματιῶν, — κ' ὅθε περνοῦσε τ' ὄνειρο ἄπλωνε καὶ τῆς γαλήνης τὴν ἀποθυμιά.

Ἄ. ἔπνοσ, μὲ τὸ πορφυρὸ λουλοῦδι του, σ' ἀπάντησε— σὰν ράθυμα μισόκλειγες τὰ ἴσκερά ματόκλαδα, μ' ἓνα βαθὺ ἀνασασμὸ— μέσα στὰ σύδεντρα τ' ἀραδικιά. Καὶ τ' ὄνειρο ἀπλώθη γύρου σας καὶ μέσα στὰ κορμιά σας, ἢ ἀποθυμιά. Κι' ὅλα τὰ δέντρα, γύρου κ' ὡς πέρα, καὶ τὰ χαμόκλαδα, κ' ἢ φτέρες καὶ τὰ πολυτρίχια, ἢδονικὰ ἐθρόησαν, σὰν παγωνιῶν φτερά.

Κι' ὅταν ἀργά, στῶν ἀστρῶν τὴν ἀναμονή, σὰ Ρόδο Μυστικὸ, ἐδεῖχτη, ἀπ' τ' ἀροβούνια τ' ἀψηλά, ἢ ἐρωτόπαθη θεά, ὁ πόθος ὁ τρανός, σὲ φωτεινὸ ἀναστέναγμα ἀπλώθηκε κ' ἐσβύστη, στὰ ὄγρα ἀπ' τὰ φιλήματα τετράξανθα μαλλιά.

ΠΟΛΗ 1910

ΜΙΜΗΣ Γ. ΑΙΜΠΕΡΑΚΗΣ

Η ΕΞΑΔΕΛΦΗ

Είχα περάσει λίγες μέρες σ' ένα ιχθυοτροφείο της λίμνης μας, της Ξακουστής λίμνης του Μεσολογίου, που την έλιπαναν τ' Αράπικα κουφάρια, και τραγούδησε τους καϋμούς της ο Παλαμιάς. Και τώρα γύρισα στο Μεσολόγγι. Ο μάιστρος εφρούσκωνε βαθειά το μεγάλο πανί μας και το προιάρι μας πετούσε στον αφρό, κεπάφλαζε το κῆμα στη χαμηλή μας πλώρη.

Σωπαίναμε. Ἐγώ, ξαπλωμένος ἀπίστομα στην πλώρη, ἐδρόσιζα τὰ μισόγυμνα χέρια μου στη θάλασσα κἀνάπνεα τὴ ρωμαλέα πνοή της. Ὁ Φανῆς, τὸ λιγερό ψαρόπουλο ποῦ μεπήγαινε στην πόλι, ὀρθὸς στην πρύμη τοῦ προιαριοῦ, κρατοῦσε μὲ τὸ δυνατὸ δεξιὸν του χέρι τὴ σκόττα τοῦ πανιοῦ καὶ κυβερνοῦσε μὲ τ' ἀριστερὸ καὶ μὲ τὸ πόδι τὸ δοιάκι τοῦ τιμονιοῦ μας. Ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα κῆμα ψηλὸ καὶ βαθυγάλαξο ἐρχόνταν νὰ μᾶς καταπιῇ· μὰ ὁ Φανῆς τὸ ἔβλεπε καὶ ὠρτσάριζε, καὶ μόνον ὁ ἀφρός του κατὰκλυζε τὸ εὐθραυστο προιάρι μας καὶ μῶβρεχε τὴ δεξιὰ μου πλευρά.

— Γίνηκες λοῦτσα, μοῦλεγε ὁ Φανῆς.

— Δὲν πειράζει· ἀπαντοῦσα ἐγώ, χωρὶς νὰ κινηθῶ ἀπὸ τὴ θέσι μου.

Γέροντας σὶ τὴ Δύσι ὁ ἥλιος ἔχανε λίγο λίγο τὶς ἀχτίδες του, ὥστε μποροῦσε τώρα ἄφοβα νὰ τὸν ἀντικρῶξῃ τοῦ ἀνθρώπου τὸ βέβηλο μάτι: καὶ κάτω στὸν ὀρίζοντα τὰ σγουρὰ συγνεφάρια ἔπαιρναν τώρα τὰ μύρια τους χρώματα μὲ τὰ περὶ σισία κάλλη.

Ἦτανε ὦρα γιὰ ρεβασμούς.

Ἐγὼ ὅμως εἶχα καὶ ἄλλο λόγο νὰ μὴ μιλῶ. Τὸν ἤξερα τὸ Φανῆ· ἦτανε ὁ καλύτερος τραγουδιστὴς τῆς γειτονιάς· καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὁρατίου ἦ καὶ ἀκόμα ἀρχαιότερα ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ προκαλέσωμε τὸ τραγοῦδι τοῦ τραγουδιστῆ εἶναι ἡ σιωπή, ὁ χειότερος ἢ παρὰκλήσις. Ἄλλ' ὅμως ἐσώπαινε καὶ αὐτός. Εἶχε

Σημείωση τῶν ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ. — Ἐνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους μας λογογράφους ὁ κ. Ἄ. Τραυλιαντώνης, τοῦ ὁποίου μὲ τὸ ψευδώνυμο «Κλεάνθης» ἔχει δημοσιευθεῖ εἰς τὸ β'. φυλλάδιον τῶν Γραμμάτων τὸ Βλησίδι, τιμὰ καὶ πάλι μὲ τὴν ἐκλεχτή του συνεργασία τὸ περιοδικὸν μας. Ἡ «Ἐξαδέλφη» τοῦ, τὸ διήγημα ποῦ δημοσιεύομε σήμερον, ἔχει δημοσιευθεῖ στὰ 1895 εἰς τὸ «Ἄστυ» μὲ τὸ ἴδιον ψευδώνυμον Κλεάνθης, γεμάτο ὅμως ἀπὸ σημαντικὰ τυπογραφικὰ λάθη. Ὅπως ἐδημοσιεύθη, ἔχανε πολὺ ἀπὸ τὴν ἀξία του. — Τώρα, διορθωμένο ἀπὸ κάθε λάθος, μὲ ἀρκετὰς μάλιστα μεταβολὰς, ἔτσι ὅπως μᾶς τὸ δίνει ὁ κ. Τραυλιαντώνης, γίνεται ἕνα ἀπὸ τὰ περὶ ὠραία καὶ τὰ περὶ δυνατὰ Νοελληνικὰ διηγήματα.

Εὐθὺς ἔπειτ' ἀπὸ τὴν «Ἐξαδέλφη» — καὶ τὸ ἀγγέλλομε μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν — τὰ Γράμματα θὰ ἔχουν τὴν τύχην νὰ δημοσιεύσουν ὀλόκληρον σειράν ἀνεκδότων διηγημάτων τοῦ κ. Τραυλιαντώνη — ἀναφέρομε μάλιστα τὸν «Πατέρα» καὶ τὴν «Ἠλιοστάλαχτην» ποῦ θὰ δημοσιευθοῦν πρῶτα — πρῶτα. Γιὰ ὅσους δὲν γνωρίζουν τὴν λογογραφικὴν δύναμιν τοῦ κ. Τραυλιαντώνη, θὰνε ἀληθινὴ ἀποκάλυψις τὰ διηγήματά του αὐτὰ — τὰ ὁποῖα, εἰμεθα ἀπολύτως βέβαιοι, πῶς, θὰ ἐκτιμηθοῦν ὡς ἀπὸ τὰ δυνατώτερα ἔργα τῆς Νοελληνικῆς λογοτεχνίας.

ἀλλάξῃ πολὺ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἤμαστε συμμαθηταὶ καὶ παίζαμε μαζὶ τὸ κλέφτικο καὶ τὴν ἀμπάρζα. Ἡ ἔξυπνη φυσιογνωμία του καὶ τὰ φωτεινὰ οὐρανόχρωμα μάτια του ἔμειναν ἀκόμα· ἀλλὰ τοῦ προσώπου του τὰ λεπτόγραμμα χαρακτηριστικὰ εἶχαν ἀδρυνθῆ, τὸ δέριμα του εἶχε μελανιάσῃ, τὰ χέρια του εἶχανε ροζάσῃ, τὰ μέλη του εἶχαν γίνῃ εὐρωστότερα καὶ τὰ πόδια του εἶχαν ντυθῆ μὲκείνο τὸ παραδίδικο ἀδιαπέραστο δέριμα ποῦ χρησιμεύει γιὰ ὑπόδημα καὶ προφυλάσσει τὸν ψαρὰ ἀπὸ τὸν πάγο καὶ ἀπὸ τὸν λιοπῦρι.

Ἐφαινόταν μελαγχολικὸς σὰν λόγιος καὶ σὰν οἰκογενειάρχης· τὸ στόμα του μὸλις ἀνοίγονταν σὲνα σίριγμα ὑπόκωφο, σβυνόμενο στοῦ μᾶιστρον τὴ δυνατὴ βοή.

Λίγο λίγο ὅμως ἡ θάλασσα ἐνίκησε· τὸ σίριγμα γένηκε φωνὴ καὶ ἡ φωνὴ τονίσθηκε σὲ τραγοῦδι. Μὲνα βαθὺ καὶ τραβηγμένο ἄμάν, μὲ φωνὴ γεμάτη, βγαλμένη ἀπὸ τοῦ στήθους του τὰ βάρη, μὲ πολλὰ τσακίσματα καὶ λαρυγγισμοὺς καὶ ψηλώματα τῆς φωνῆς καὶ χαμηλώματα, τραγοῦδησε.

Σταλαματιαὶ σταλαματιαὶ τὸ μάρμαρο τρουπιέται·
μ' ἀγάπη ποῦ δὲν παίρνεται δὲν πρέπει νάγαπιέται.

Καὶ ὅταν ἐτελείωσε τὸ τραγοῦδι, ἔβγαλε ἕνα ἄχ, ἄχ, γεμάτο περιπάθεια. Δὲν ἦτανε ἀπὸ τὰ ἄχ ἐκεῖνα τῆς στιγμῆς καὶ τῆς συνήθειας, τὰ χωρὶς λόγο, τὰ προσωρισμένα μοναχὰ νάναπληρώνουν «τοῦ ρυθμοῦ τὸ κεχηγνός», ἦτανε ἄχ αὐτόματο, εὐλικρινές, βγαλμένο ἀπὸ φυλλοκάρδια πονεμένα, καὶ γιὰ αὐτὸ ἐκίνησε τὴν προσοχή μου.

— Ἀναστενάζεις Φανῆ;

— Ἀναστενάζω ναί.

— Τὸ τραγοῦδι σέκαμε;

— Τὸ τραγοῦδι, ναί.

— Κάτι θυμήθηκες;

— Ναί· κάτι θυμήθηκα.

— Δὲ μοῦ τὸ λὲς κέμένα;

— Τὶ τὸ θέλεις;

— Νὰ περάσῃ ἡ ὦρα.

— Εἶναι μακρὰ κουβέντα.

— Σὰν πόσο μακρὰ;

— Ὅσο νὰ πῆς.

— Ἀποδῶ ὡς τὴν Κλαρίδα*;

— Μακρύτερη.

— Ὡς τὴ Γαλιὰ*;

— Ἀκόμα.

— Ὡς τὰ κατκία; ὡς τὴ χώρα;

— Τράβα.

— Ἀκόμα καλύτερα λοιπόν· ὀρτσάρομε κατὰ τὸ Ἀντελικό, καὶ πᾶμε βόλτα στὰ πρῶτα-δεύτερα μὲ μὲ τὸ ξεφεγγάρωμα· αἱ;

* Θέσεις σὶ τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογίου.

— Δὲ βαρεῖσαι! πᾶμε τώρα ποῦναι μπουρίνι καὶ τραβᾶμε πρίμα· γιατί σὲ λίγο θὰ μολαίμῃσι, κἄν δὲ βάλῃ νυχτόμπασμα, θὰ ξεπέσωμε στὸ σταλίκι· καὶ με τίς κουβέντες δὲ βγαίνει τίποτε.

— Μὲ γκαστρώνεις ἔτσι χειρότερα, Φανῆ.

— Τότε λοιπὸν θὰ σοῦ πῶ τὸ βίο μου ὅλο κι' ἄς πᾶμε με τὴ βόλτα.

— Ἀκόμα καλύτερα· γιατί μοῦρχεται καὶ παράξενο πῶς σὲ βρίσκω τώρα ψαρά. Ἐσὺ ἦσουν λαμπρὸς μαθητὴς ὡς τὴν πρώτη τοῦ γυμνασίου· εἶχες κένα μπάριμπα εὐκατάστατον κέλεγαν πῶς θὰ σὲ σπουδάσῃ· πῶς συνέβη κι' ἄφησες τὸ σχολεῖο κέγεινες ψαράς;

— Σαυτὸ ἔχεις δίκη· δὲν ξέρεις καὶ δὲ φταῖς ἀλήθεια ὁ μπάριμπα μου εἶχε τὸ ἔχει του κῆθελε νὰ με σπουδάσῃ· μὰ αὐτὸ γιὰ τὸ τραγοῦδι ποῦ ἄκουσες τώρα τᾶφερε οὐλα αὐτά, καὶ τώρα εἶμαι ἱβροκοπέλλο, νύχτα μέρα στὴ θάλασσα με τὴν ψαροποῦλα¹ βροχή, χειμῶνας, κατακλυσμός, ζέστη, Αὔγουστος, λιποῦρι, ἐγὼ θαλασσοδέρομαι, καὶ δὲ μοῦ τῶχει καὶ κανέννας· «παληοψαράς» σοῦ λέει ὁ ἄλλος, «κούτιλας², τουμπανιάς». Μὰ οὐλα εἶναι τυχηρά· τί νὰ γίνῃ! Ἄν ἦτανε κι' ἄλλος μαθητὴς σὺν ἐμένα—τοῦ λόου σου δὰ τὸ θυμᾶσαι—καὶ με οὐλλή μας τὴ φτώχεια, ποῦχαμε τότε, γιατί τᾶχαμε χαλασμένα με τὸ μπάριμπα μου τὸν καπετὰν-Ζαφείρη. Ἡ μακαρίτισσα ἡ μάννα μου—Θεὸς σωρῆσθη—ἦτανε λίγο ιδιότροπη γυναῖκα· σὺν πέθανε ὁ πατέρας μου, τῆς φάνηκε πῶς ὁ μπάριμπας μου μᾶς ἀδίκησε, γιατί ὁ πατέρας μου ἦτανε ἐνοικιαστὴς τοῦ Σκινιά μᾶζι με τὸ μπάριμπα μου, εἶχε στὸ κλοτ³ ὀχτὼ λεπτά. Δὲν ξέρω τί ἔκαμε ὁ μπάριμπας μου· ὅ,τι ἔκαμε ἄς τῶῤῥῃ· μὰ ἡ μάννα μου δὲν ἤθελε νὰ τὸν ξέρῃ· δέκα χρόνια ἔκαμε νὰ τοῦ πῆ καλημέρα· καὶ στὸ θάνατό της ποῦ πῆγε νὰ συγχωρεθοῦνε, τὴν ὥρα ποῦ ψυχομάγαγε ἀκόμα, θυμήθηκε νὰ τοῦ πῆ· «Μᾶδίησες Ζαφείρη, μὰ ὁ Θεὸς νὰ σὲ σωρῆσῃ.»

Ἐτσι δὲν ἐκρενόμαστε με τὸ μπάριμπα μου, κέγῳ ἀπὸ μικρὸ παιδί ποῦ ἤμουνα δὲν εἶχα πατήσῃ μιὰ φορὰ στὸ σπίτι του· μὰ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ποῦ δώσαμε ἐξετάσεις στὴν πρώτη τοῦ γυμνασίου, ἂν θυμᾶσαι, ἐγὼ πῆρα τὸ «Ἄριστα» με τὸ νᾶμτ⁴ ἀλήθεια, κι' οὐλλος ὁ κόσμος μοῦπε μὲ πρᾶβῳ τότε, σὲ συγχαίρω κι' ἄλλα πολλά.

Γυμνασιάρχης ἦτανε τότε—ἂν θυμᾶσαι—ὁ μακαρίτης ὁ Δημητριάδης, καὶ ἤξερε πῶς ἡμεῖς τᾶχαμε χαλασμένα με τὸ μπάριμπα μου καὶ πῶς ἡ μάννα μου δὲν εἶχε τὸν τρόπο νὰ με σπουδάσῃ. Πᾶει λοιπὸν αὐτὸς καὶ ὁ Ὀρφανίδης, ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν—αἱ! ψυχὴ μου ἀνθρώπος ἀλήθεια! τζιμάλι καρδιά, οὔτε εἶδα οὔτε θὰ ἰδῶ τέτοια ἄγια ψυχὴ, καληώρα του, ὅπου κι' ἂν εἶναι—πάνε λοιπὸν αὐτοί, ἐπειδὴ ἤμουνα πολὺ καλὸς στὰ μαθηματικά, καὶ βρίσκουν τὸ μπάριμπα μου, καὶ τοῦ πιάουν τὸ χέρι καὶ τὸν συχαίρουνται.

¹ Ψαροποῦλα λέγεται καὶ τὸ πλοῖο με τὸ ὁποῖο κουβαλοῦν τὰ ψάρια.

² Ἐνα ψάρι κοιτό· γιὰ κοροῖδια λένε ἔτσι καὶ τοὺς ψαράδες.

³ Μετοχικὸ μίσθωμα ἰχθυοτροφείου· οἱ ψαράδες τὸ διακροῦν σὲ λεπτά ἤτοι μερίδια.

⁴ Ἐπαξίως.

— Καπετὰν-Ζαφείρη, τοῦ λένε, νὰ σοῦ ζήσῃ· ἔχεις ἓνα λαμπρὸ ἀνιψιό· ἡμεῖς οἱ ξένοι τὸν καμαρώνομε· νὰ τὸν χαίρεστε καὶ σεις καὶ ἡ μάννα του, κι' ἄλλοιὼς νὰ μὴν κάμετε, νὰ τότε σπουδάξετε, γιατί εἶναι κοῖμα νὰ πάῃ χαμένος.

Κι' ἄλλα τέτοια, ὅσα θέλεις, ποῦ ξέρετε σεις οἱ γραμματισμένοι, ἅμα θέλετε νὰ κολακέψετε κἀνένα.

Μὰ μὴ στὰ πολυλογῶ, τότε βαροῦνε στὸ φιλότιμο τὸ μπάριμπα μου, πᾶει στὸ σπίτι, τὸ λέει στὴ θειά μου· ἀγαθὴ γυναῖκα κι' αὐτὴ, παιδί ἀρσενικὸ δὲν εἶχανε, τᾶπανε ἐκεῖ, τὰ συμφωνήσανε.

Μὲ βρίσκει στὸ δρόμο ὁ μπάριμπας μου—τὸ θυμᾶμαι σὺν νᾶναι τώρα—μπρὸς στὸν Ἀἰ-Σπυρίδωνα, ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κελλὶ ποῦ κάθονταν ὁ διακός ὁ Ἄνθιμος, καὶ τραβηχθήκαμε μάλιστα ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κλῆμα, γιατί κόντευε μεσημέρι, μοῦ πιάνει τὸ χέρι μου, ἡ φωνὴ του ἔτρεμε, μονάχα πῶς δὲν ἔκλαιγε.

— Φανῆ, μοῦ λέει, Φανῆ μου, εἶσαι παιδί τᾶδεροφῶ μου καὶ σὲ πονεῖ ἡ καρδιά μου· τὸ αἷμα νερὸ δὲ γένηται, παιδί μου· Ἐλα στὸ σπίτι νὰ σὲ χαροῦμε κῆμεις ποῦ σὲ χαίρεται ὁ κόσμος οὐλλος κῆ μάννα σου, τὸ καλὸ ποῦ μᾶς θέλει... ὁ Ἀἰ-Σπυρίδωνας κι' ἄς τὴ σωρῆσῃ.

Ἐγύρισε καὶ σταυροκοπήθηκε.

Ἐγὼ ἔβαλα τὰ χέρια στὰ μάτια μου κι' ἀρχίνα τὰ κλάυματα· παιδί βλέπει· ἤμουνα δὲν ἤμουνα δεκάξη-δεκαφτὰ χρονῶνε.

Μὲ πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ πᾶμε σπίτι· ἦτανε ἀκόμα καινούργιο καὶ μύριζαν ἀκόμα τὰ χρώματα. Ἡ καρδιά μου χτύπαγε δυνατά, γιατί ἤξερα τὰ ὅσα εἶχε λαλήσῃ ἡ μάννα μου τῆς θειάς μου τῆς κακομοίρας· μὰ αὐτὴ εἶχε ἀγαθὴ ψυχὴ· με περίμενε στὴ σκάλα, μάνοιγτες τὸ ἀγκάλιασε· με φίλησε σταυρωτά, με τὰ κλάυματα στὰ μάτια κι' αὐτὴ, με μπάσανε στὴ σάλλα, καὶ με βάλανε στὸν καναπέ.

Ἡ θειά μου κέγῳ ἐκλαίγαμε· ὁ μπάριμπας μου κύτταξε νὰ κάμῃ κουράγιο.

— Βγενική—λέει τῆς θειάς μου—ἄστα τώρα, πίσω στὸν ἥλιο· ὅ,τι εἶπαμε νερὸ κι' ἄλατι· περασμένα λησμονημένα λέει ἓνας λόγος.

Τὴν ὥρα ἐκεῖνη (ὁ Φανῆς ἐχαμήλωσε τὰ μάτια του καὶ τὴ φωνὴ του), τὴν ὥρα ἐκεῖνη, μπουκάρει μέσα ἡ ξαδέρφη μου.

— Ἡ Νέννω;

— Δὲν ἔχω κι' ἄλλη· αὐτὴ εἶναι τὸ μονάκριβο παιδί τοῦ μπάριμπα μου· ἦτανε τότε κι' αὐτὴ ὡς δεκάξη χρονῶν κορίτσι, μετὰ στὸν ἀναιβασμό της, γυναῖκα σχεδόν· χρόνια εἶχα νὰ τὴν ἰδῶ ἀπὸ κοντά· ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦχε πεθάνῃ ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου κι' ἀρχίνασε ἡ γκρίνια μας· τὴν ἔβλεπα κι' ἄλλαζα δρόμο, γιατί ἡ μάννα μου ἔσκιζε τὰ ροῦχα της, νὰ μὴν τύχη καὶ τῆς πῶ καλημέρα καὶ με μαγέφουνε· γυναῖκες κουβέντες.

Ἡξερα ὅμως πόσο ἦτανε ὠμορφη καὶ θυμᾶσαι τὸν καιρὸ ποῦ πῆγαυε ἀκόμα στὸ σχολεῖο, ζουρλαίνονταν ὅλα τὰ παιδιὰ γι' αὐτή. Ὑστερα ποῦ κλεισθήκε στὸ σπίτι, δὲν ἔμεινε ξένος, χωρὶς νὰ τῆς ρίξῃ ἔρωτα, ἀξιωματικοί, δικασταί, τραπεζίταις, λιμοκοντόροι· ὁ δρόμος της ἦτανε παζάρι· νᾶβγαυε στὸ μπαλκόνι, μαζέονταν ὁ κόσμος πίσπιλο· ἦτανε κοντὰ καὶ τὸ ταχυδρομεῖο τότε καὶ βρίσκανε

ἀφορμή νὰ στέλνουν γράμματα, ποῦ οἱ καφφενέδες ἐφραλίδεψαν ἀπὸ τὸ ταχυδρομεῖο. Νὰ μὴ στὰ πολυλογῶ, κιᾶλλες ὄμμορφες μπορεῖ νάτανε, μὰ καμμιὰ δὲ ζούρλαινε τόσον κόσμο ὅσον ἡ Νέννω· θυμᾶμαι ποῦ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ εἶχανε νὰ κάμουν μὲ τὸνομά της.

Ἐγὼ στὴν ἀρχὴ ποῦ ἄκουγα αὐτὰ, τᾶπαιρνα γιὰ προσβολή, καὶ πιανόμουνα μὲ τὰ παιδιὰ· μπορεῖ καὶ τοῦ λόου σου νὰ θυμᾶσαι τί καυγάδες εἶχα κάμῃ μὲ τὸ παιδί τοῦ προέδρου ποῦ ἦτανε τότε, καὶ μὲ τὸ παιδί τοῦ καπετάν-Σάββα, καὶ μὲ τὸ Γιάννη τὸν Ἄβδελόπουλο καὶ μᾶλλους πολλούς. Μὰ ὕστερα τᾶμαθε ἡ μάννα μου καὶ πείσμωνσε.

— Σὰν εἶσαι, παιδί μου, παλαβὸς καὶ βουρλισμένος, λέει, καὶ πᾶς καὶ σκοτώνεσαι γιὰ τὴ βρώμα, ποῦ ὅσο καλὸ μᾶς θέλει, τόσο νάχῃ καὶ στὸ σπῆτι της. Νὰ μὴν τὸ καταδέχεσαι νὰ λὲς πῶς τὴν ἔχεις ξαδέρφη, τὴν τέτοια καὶ πάντοια, ἀλήθεια κιᾶπαλήθεια. Δὲν κνττᾶς ἐκεῖ; λέει· οὐλὴ τὴν προκοπὴ τὴν εἶδαμε ἀπὸ τὸ μαῦρον καὶ τὸν καῦμένον τὸ μπάριμπα σου, καὶ θέλει καὶ περάσπισι!

Κιᾶρχίνησε ἡ μάννα μ' τὰ δικὰ της.

Νὰ σοῦ πῶ μετάνοιωσα κέγὼ κεῖπα μέσα μου. «Σὰ δὲ μέλει τὸν πατέρα της καὶ τὴ μάννα της νὰ τὴ μάσουνε, θὰ πάρω ἐγὼ τὴν ἔγνοια στὸ κεφάλι μου!»

Καὶ ὕστερα, ὅσο μεγάλωνα καὶ πὲς, πὲς ἡ μάννα μου καὶ λέγοντας ὁ κόσμος πῶς εἶναι ξεδομένη καὶ παλαβώνει τοῦ κόσμου τὰ παιδιὰ, κατάντησε ὄχι μοναχὰ νὰ μὴ δίνω πεντάρα, μὰ καὶ λίγο νὰ φχαριστειέμαι κέγὼ νάκούω τὰ παιδιὰ.

Ἄλλοι τὸ ἔφκιαναν τραγούδια, ἄλλοι ποιήματα, ἄλλοι κλαίγαγε γιὰ δαύτη. Εἶχανε νὰ ποῦνε γιὰ τὰ μαῦρα της τὰ μάτια, τί γλύκα εἶχανε, ὅποτε ἤθελε καὶ πάλι πῶς κντταξε ἐκείνους ποῦ περιφρονοῦσε καὶ κοροῦδενε· γιὰ τὰ φρούδια της τὰ γραμμένα, γιὰ τὸ δαχτυλιδένιο τὸ στόμα της, γιὰ τὴ μέση της τὴ λιγερό, τὸ περπάτημά της, τὸν ἀέρα ποῦ εἶχε, πῶλεγες κῆρθε ἀπὸ τὰ Παρίσια, ὄχι πῶς ἦτανε ψαροποῦλα.

Μὰ ἀπ' ὅλα περισσότερο εἶχανε νὰ κάμουνε μὲ τὸ τραγοῦδι της· νεκρὸ ἀνάσταινε, σοῦλεγαν, ἀηδόνη δὲν τὴν ἔφθανε. Τί Κοῦλα, τί Μπαταργιάς! νεράϊδα ἀληθινή.

Κιᾶλλα, κιᾶλλα ἐλέγαγε, κέγὼ τᾶκουγα σὰν ἀφιλότιμος· γιατί— νὰ τὸ ξέρης ἀπὸ μένανε—τὸ παιδί εἶναι ἀφιλότιμο πρᾶμμα.

Ἄμα τὴν εἶδα καὶ μπῆκε στὴν πόρτα πετώντας, μὲ γέλοια μαζί καὶ μὲ κλάυματα, καὶ μέπιασε ἀπὸ τὰ δυὸ μου χέρια καὶ μὲ χάιδεψε κέκατος στὸ πλευρό μου καὶ μεκντταξε μὲ κείνα τὰ μαργιόλικα μάτια δακρυσιμένα, νὰ σοῦ πῶ στὴν ἀρχὴ ἐγύρισε ἡ καρδιά μου· θυμῆθηκα ὅσα εἶχα ἀκούση γιὰ δαύτη, καὶ μοῦρθε νὰ τὴν ἀμπῶξω πέρα.

Μὰ ὕστερα, μὲ τσάκισαν πάλε τὰ δάκρυα· ἔσκηψα τὸ κεφάλι μου καὶ ἔκλαιγα στὰ γιομαῖτα, ὅσο ποῦ μέπιασε λυξίγκας.

Ἡ Νέννω ἐκντταξε νὰ μὲ παρηγορήσῃ· μοῦ χάιδενε τὸ κεφάλι, μάγκάλιαζε στὲς πλάτες, μοῦ τραβοῦσε τὰ χέρια ἀπὸ τὰ μάτια, μῶλεγε τόσα λόγια γλυκά, μῶδειχνε τόση ἀγάπη, τόσες ματιές, τόσα χαιῖδια, ποῦ ἔκλαιγα ἀκόμα χειρότερα.

— Σώπα Φανῆ μου, μῶλεγε, σώπα ἀδερφοῦλή μου, ποιὸν ἄλλον ἔχομε καὶ μεῖς! ποιὸς θὰ τιμήσῃ τὸνομά μας! σὲ χαιρέται ὁ κόσμος, καὶ μεῖς ποῦ σέχομε αἶμα μας! Ἐλα τώρα μὴν κάνεις σὰν παιδί· κντταξε πόσο σάγαποῦμε ὅλοι μας· ἐγὼ σέχω σὰν τὰ μάτια μου Φανῆ μου· σὲ βλέπω ποῦ περνᾷς καὶ λαχταράει ἡ καρδιά μου· λέω κέγὼ πῶς κᾶτι ἔχω σαυτὸν τὸν κόσμο. Μὴν πικραίνεσαι, Φανῆ μου, καὶ χαλᾷς τὴν καρδιά σου· κντταξέ με ἐμένα τὴν ξαδεροφούλα σου, ποῦ θὰ σάγαπάω πάντα...

Κάλλα τέτοια ποῦ νὰ τὰ πῶ, ὅπως τᾶλεγε αὐτὴ, μεκείνη τὴν κατάγλυκη φωνὴ της καὶ μεκείνα τὰ λιγωμένα μάτια της!

Μῶφεραν γλυκά, δῶρα, κουλούρια· ἤθελαν νὰ μὲ κρατήσουν καὶ μουσαφίρη, μὰ ἐγὼ συλλογίστηκα τὴ μάννα μου κέφρυγα.

Ἡ κακομοῖρα τί θὰ νᾶλεγε τάχα, ποῦ πῆγα στὸ μπάριμπα μου χωρὶς νὰ τὴ ρωτήσω! Μὰ ὁ Θεὸς τὴν ἐφώτισε καὶ τὸ πῆρε μὲ καλὸ. Ἐκλαψε λίγο, παραπονέθηκε γιὰ τὴ φτώχεια της, θυμῆθηκε τὸν πατέρα μου τὸ μακαρίτη, μὰ εἶχε καὶ τὴ χαρὰ ποῦ πέτυχα στὲς ἐξετάσεις καὶ παρηγορήθηκε. Πῆγε ἐμπρὸς στὴν Παναγία, ἔκαμε ἔκαμε σταυρούς καὶ μετάνοιες, καὶ ὕστερα μέστειλε πάλε στὸ μπάριμπα μου νὰ τοῦ πάω μιὰ καλάθα ἀλάτι ἄσπρο, ἀφρίνα, ποῦχα μᾶση μονάχος μου τὸ καλοκαῖρι. Μὰ αὐτὴ δὲν ἐπῆγε ποτὲ στὸ σπῆτι της· τὸ βιάσταξε ὡς τὸ θάνατό της. Ἐγὼ ἤμουνα κλειὰ οἰκιακός. Φανῆς ἀπάνω καὶ Φανῆς κάτω. Ἐτρωγα ἐκεῖ, ἔβγαينا περίπατο μὲ τὴ Νέννω, πηγαίναμε τὴ νύχτα μὲ τὸ προιάρι καὶ τραγουδοῦσαμε ἡ Νέννω κέγὼ· ταιρειάζαμε στὸ τραγοῦδι τὴν ἔχομε, βλέπεις, τὴ φωνὴ μιὰ ψίχα κληρονομιά, γιατί κιὸ μπάριμπα μου κιὸ μακαρίτης ὁ πατέρας μου στὸν καιρό τους ἄφησαν ὄνομα στὸ τραγοῦδι καὶ στὸ μουζούκι.

Κι' ὅσο τὴν ἐγνώριζα τὴν ξαδέρφη μου, τόσο θύμωνα γιὰ τὰ κακὰ λόγια ποῦλεγαν γιὰ δαύτη καὶ μετάνοιωνα καὶ πείσμωνα μὲ τὸν ἐαυτό μου, πῶς ἄφηνα νὰ γλωσσοτρῶνε τὴν πρώτη μου ξαδέρφη. Ὑστερα μάλιστα ἀπὸ λίγες μέρες ποῦ πῆγαμε νὰ πάρωμε τὰ χαρτιά μας, ἂν θυμᾶσαι, ἀπὸ τὸ μπάριμπα-Κωσταντῆ τὸν Ἀθήνη ποῦ ἦτανε τότε ἐπιστάτης, ἐκεῖνο τὸ παιδί τοῦ Προέδρου κᾶτι θέλησε νὰ πῆ—καθόμαστε στὸ καμπαναρεῖδ ἀπὸ κάτω— καὶ τὸν βάνω στὰ χέρια μου, κᾶργησαν νὰ μοῦ τὸν βγάλουν. Χάλασε τότε τὸν κόσμο ὁ Πρόεδρος νὰ μὲ βάλῃ στὴ φυλακή, μὰ ἦτανε ὁ Τρικούτης στὰ πρᾶμματα καὶ τὰ καταφέραμε. Ἀπὸ τότε σταυρὸ καὶ κόνα, κανεὶς δὲν κῶτησε νὰ πῆ τίποτε μπροστὰ μου.

Ἡ Νέννω, ἄμα τᾶμαθε αὐτό, ἔκαμε πῶς ἤθελε νὰ μὲ μαλλῶση.

— Τί; λέει· θὰ πάρωμε παταγοῦρες νὰ βουλῶσωμε τοῦ κόσμου τὰ στόματα! ὁ καθένας τὸ στόμα του τὸ ὀρῖζει.»

Μὰ ἐγὼ κατάλαβα πῶς τῆς χαμάρεσε αὐτὴ ἡ δουλειά, γιατί κέκείνο τὸ παιδί τοῦ Προέδρου ἦτανε σιχαντερό, εἶχε ἓνα μῦτο σὰν τὴ γαίαια.

Νὰ μὴ στὰ πολυλογῶ—καὶ τὸ μαῖστρο, βλέπω, ὅσον πάει καὶ τὸν ἀψώνει—ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, μᾶς παράγγειλε ὁ μπάριμπα

μου από τὸ ἴβαρι ἂν θέλωμε νὰ πᾶμε, γιατί ἀρχίνησαν τὰ τζένια¹, κείναι καλά· ἔβγαναν δὰ τότε καὶ βοτάρραχα μπόλικα καὶ οἱ ψαράδες ἦτανε ἀφρεντάδες. Ἔστειλε ματάστειλε τὸ ἴβαροκόπελλο—καλη-ώρα τώρα σὰν καὶ μένανε—τάποφάσισε ἡ θειά μου καὶ ἡ Νέννω νὰ πάνε· με καταφέραν καὶ μένανε· δὲν ἦτανε δὰ καὶ δύσκολο νὰ με καταφέρουν· τὸ λέω καὶ τῆς μάννας μου, μάρισε.

Ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε καὶ οἱ τρεῖς μαζί, ἐγώ, ἡ θειά μου καὶ ἡ Νέννω. Εἶπαμε γιὰ καλύτερα νὰ ξεκινήσωμε στὶς δέκα τῆ νύχτα καὶ νὰ φθάσωμε κατὰ τὴ μία στὸ Σκοιινιά, πούχε τότε ὁ μάρμπας μου.

Τώρα δὲν ξέρω νὰ σοῦ πῶ ἀπὸ κείνη τὴ βραδεῖα τί ἀρχίνησε; ἡ δυστυχία μου ἢ ἡ μοναχὴ χαρὰ τῆς ζωῆς μου; τότε μοῦ φαίνονταν ἡ χαρὰ, τώρα δὲν ξέρω ἀκόμα ποῖο νὰ πῶ.

Ἐφόρεσα κάτι παληότερα ρούχα λινα, μιὰν ἀντρίτσα κένα ποκάμισο μεταξωτὸ ποῦ μοῦ τὸ χάρισε τότε ἡ Νέννω.

Αὐτὴ μοναχὴ τῆς μοῦ τὸ κούμπωσε, μῶσασε τὸ λαιμοδέτη μου, μῶβαλε λίγο στραβὰ τὴν ἀντρίτσα στὸ κεφάλι μου καὶ μοῦ εἶπε.

— Ἔτσι· τώρα εἶσαι ἄγγελος.

Κιαυτὸ τὸ ἄγγελος τοῦπε χαμηλότερα, με φωνὴ ποῦ μέκαμε ἐμένα νάνατριχιάσω, τὴν πρώτη μὰ ὄχι καὶ τὴν τελευταία ἀνατριχίλα. Ἄχ, ἄχ, ἄχ! τί τὰ θέλω καὶ τὰ λέω!

Φεγγάρι δὲν ἦτανε· ἦτανε χάσι καὶ δειπναγε τὸ φεγγάρι κέβγαινε κατὰ τὰ μεσάνυχτα. Ἐμπήκαμε στὴν πρώτη καμάρα τὴν ὦρα πῶσκαγε ἡ Πούλια ἀπὸ τὴ Βαράσοβα. Δροσιὰ κιὰστροφεγγιὰ καὶ μπουνάτσα· θὰ πηγαίναμε με τὸ σταλίκα· ἡ θειά μου ἔκατσε κάτω στὸ προιάρι, τυλίχτηκε με τὸ σάλι τῆς καὶ σὲ λίγο ἀποκοιμήθηκε· τὸ παιδί, ἐστάθηκε στὴν πρύμη καὶ ἀμπώνοντας τραγουδοῦσε.

Μοναχογυὸς ψυχομαχάει στοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη.

θὰ τῶχεις ἀκουστά, ποῦ λέει, σταμάτησε τὸ καράβι, κιὸ καπετάνιος ρώτησε.

Ποῖος ἦταν πάναστενάξε καὶ στάθη τὸ καράβι.

Ἐγὼ καὶ ἡ Νέννω ἤμαστε ξαπλωμένοι ἀπίστομα στὴν πλώρη, κολλητὰ ὁ ἓνας με τὸν ἄλλον, ὅπως ἦτανε στενὴ ἡ πλώρη, καὶ κωττάζαμε τὴ θάλασσα καὶ τὰστέρια ποῦ καθρεφτίζονταν στὰ βάρη τῆς.

Αὐτὴ ἦτανε με ἀφέλεια ντυμένη καὶ μονάχα στὴ μέση τῆς ποῦ ἦτανε σὰ δαχτυλίδι φοροῦσε μιὰ ζώνη λουστρινένια.

Μάθε τώρα ἀπὸ μένα ποῦμαι παθὸς· ποτέ, ποτέ, μὰ ποτέ, ἓνα παιδί δεκάξη χρονῶν κένα κορίτσι ἄλλο τόσο, νὰ μὴ τὰφήνουν μοναχὰ στὴν πλώρη τοῦ προιαριοῦ νὰ κωττάζουν τὰστέρια καὶ τὴ θάλασσα κιὰς εἶναι καὶ πρώτα ξαδέρφια.

Ἄ! περισσότερο ἠθικὸς καὶ θεοφοβούμενος ποῦμουνα ἐγώ, μήτε

¹ Τζένια λέγεται ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖον οἱ ψαράδες τοῦ Μεσολογγιοῦ πιάνουν τὲς μπάρδες, τὸ ψάρι δηλ. ποῦ δίνει αὐγοτάραχο.

καὶ κανένας· καὶ πάλε, χωρὶς νὰ μοῦ περάση τίποτε καὶ ἀπὸ τὸ νοῦ μου, χωρὶς καλὰ νὰ τὸ καταλαβαίνω, εἴρισκα μιὰ μεγάλη, μιὰ μυστικὰ εὐχαρίστησι στὴ δροσιὰ τῆς νύχτας καὶ στὴ ζέστη τοῦ κορμιοῦ τῆς ποῦ μέγγιζε.

Καὶ λέγαμε καὶ λέγαμε κουβέντες, πότε δυνατὰ, πότε ἀπαγάλια· πότε γυροίσαμε καὶ οἱ δυὸ μας, χωρὶς νὰ τὸ δείχνομε ὁ ἓνας στὸν ἄλλον γιὰ νὰ ἰδοῦμε ἂν μᾶς κωττόζουνε, πότε βραχνιάζαμε, πότε τέλεια πιανόνταν ἡ φωνὴ μας—τοῦλάχιστον ἐμένα, γιατί ἐκείνη μοῦ φαίνονταν πῶς ἦτανε πεῖο ἐλεύθερη, πῶς κάποτε μέκοροῖδενε, κάποτε με μεταχειρίζονταν σὰν παιδί.

Τὶ λέγαμε ὅλη ἐκείνη τὴν ὦρα; ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὄρες δὲ θυμώμουνα τίποτε· θυμοῦμαι μοναχὰ πῶς ὅλα ὅσα ἔλεγε ἔμπαιναν ἴσα στὴν καρδιά μου πῶς ποτέ δὲν εἶχα κάμη τέτοια κουβέντα καὶ πῶς αὐτὴ ἡ κουβέντα ἦτανε ὁ παραδεισος, αὐτὴ ἦτανε ὁ κόσμος· ὅλα τὰ ἄλλα ποῦ ὡς τότε μοῦ φαίνονταν πῶς κάτι ἄξιζαν, γυμνάσιο, καθηγηταὶ, μαθήματα, βαθμοὶ, συγχαρητήρια, ὅλα ἦτανε τιποτένια, ξύλα κούτσουρα· ζωὴ ἀληθινὴ ἦτανε μοναχὰ ἐκείνη, στὴν πλώρη μαυτὴ νὰ κωττάζωμε τὰστέρια μεσ' στὴ θάλασσα.

Κάποτε τὸ προιάρι σέρονταν σὲ καμμιὰ ξέρα, στοὺς κοριάνους ποῦ λέμε ἐμεῖς, ἢ ἔπεφτε σὲ κανέναν πάλο, κὲγὼ καὶ ἡ Νέννω ἀβραράραμε· τότε ἔπεφτε ὅλη ἀπάνω μου καὶ μέκανε λίγο νὰ τραβειῶμαι στὴν πάντα καὶ νὰ βρέχωμαι.

— Μὰ πῶς πᾶς στὴν ἀκρη; μῶλεγε· κώτταξε, μουσκέφτηκες.

Κέβγανε τὸ μαντήλι τῆς καὶ μεσφόγγιζε. Περάσαμε ἀπὸ τὴν ἄλλη καμάρα, αὐτὴ τὴ στενὴ ποῦναι κοντὰ στὰ μπάνια· ἐκεῖ εἶναι ἀλήθεια φοβερὸ σκοτάδι καὶ κάνει μιὰ βοή, ὅταν κρένη κανεῖς ἢ χτυπάη τὸ προιάρι στὰ πλευρά τῆς, ποῦ ἀλήθεια σιάζεται ὁ ἄνθρωπος νάνα ἄμαθος. Μὰ ἐκείνη εἶχε περάση χίλιες φορές· πῶς τώρα σιάστηκε τόσο!

— ὦ! μοῦπε, φοβᾶμαι Φανὴ μου· καὶ μάγκάλιασε με τὰ δυὸ τῆς χέρια.

Τὴν ἔπιασα κὲγὼ με τὸ χέρι μου καὶ τῆς ἔλεγα.

— Μὴ φοβᾶσαι, σῶπα· ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ.

Καὶ ἡ καρδιά μου χτύπαγε τόσο δυνατὰ, ποῦ τὴν ἄκουσε κιαυτὴ καὶ ὕστερα μοῦ τῶπε πειραχτικὰ πῶς τάχα κὲγὼ φοβήθηκα· μὰ δὲν ἦτανε φόβος· μακάρι νάτανε φόβος.

Καὶ πάλι κακὸ δὲν ἔβανα με τὸ νοῦ μου· ἤμουνα πολὺ ἀθῶο παιδί.

Νὰ μὴ στὰ πολυλογῶ, ἐφθάσαμε στὸ μικρὸ Βασιλάδι καὶ ἀκόμα δὲν εἶχε ξεφεγγαρώση.

Θὰ νάτυχε νὰ εἶσαι καὶ τοῦ λῶου σου τὴ νύχτα μεσ' στὴ θάλασσα χωρὶς φεγγάρι, καὶ θὰ παρατήρησες κάτι σὰν φωτίτσες ποῦ φαίνονται, ὅπου εἶναι πολλὰ φύκια· αὐτὰ εἶναι σὰν ζῶα μικροῦσικα, πῶς νὰ σοῦ πῶ! ἔτσι πῶς εἶναι οἱ κωλοφωτιὲς στὸν κάμπο, ἔτσι εἶναι κιαυτὰ, μὰ εἶναι μικρότερα καὶ ἄπειρα, ἑκατομμύρια· μάλιστα ἐκεῖ κοντὰ στὸ Βασιλάδι πῶχει χορτάρι ἢ θάλασσα κάτω σὰν λιβάδι, σοῦ φαίνεται πῶς ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια εἶναι μιὰ ἄλλη θάλασσα

φωτερή, ἄλλοῦ λιγώτερο ἄλλοῦ περσότερο, ἔτσι, ὅπως ὅταν τρίψης σπύρτα στὸ σκοτάδι, εἶδες πῶς λαμπυρίζει τὸ χέρι σου ἢ ὁ τοῖχος ἢ τὸ κουτί; μὰ, ἐννοεῖται, πολὺ ἄφθονο, ποῦ εἶναι, ἀλήθεια, περιέργο καὶ ὠραῖο νὰ τὸ βλέπεις.

Κεῖν καὶ ἡ Νέννω ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τὸ βλέπαμε καὶ παραξενευτήκαμε· αὐτὴ μάλιστα, ὅπως κάνουν τὰ κορίτσια ἔβαλε τὶς φωνές· μὰ ἡ θειά μου ἦταν στὸ πρωτοῦνι καὶ δὲν ἐξύπνησε.

Ἔβαλα τὸ χέρι μου στὴ θάλασσα κῆβγαλα κάμποσα φύκια ποῦ εἶχαν ἀπάνω ἀπ' αὐτὰ τὰ φωτεινὰ ζωῦφια, γιὰ νὰ τὰ ἰδῆ καὶ ἡ Νέννω. Αὐτὴ ὅμως λέει «θὰ πιάσω κέγῳ» κέσήκωσε τὰ μανίκια της ὡς τὸν ἀγκῶνα καὶ βούτηξε τὸ χέρι της.

Τὴν ὥρα ἐκεῖνη ξεφεγγάρωνε· κοκκίνισε, κοκκίνισε πρῶτα ὁ οὐρανός, καὶ ὕστερα βγήκε ἓνα φεγγάρι κατακόκκινο σὰν ντροπισμαμένο, σὰν δρεπάνι δίπλα πεσμένο, κέρριξε μὴν ἀδύνατη ἀχιτίδα, πῶφθασε ὡς τόσο ἀπὸ τὴ Βαράσοβα ὡς τὸ Βασιλάδι ποῦ ἤμαστε. Τὸ κυττάξαμε καὶ οἱ δύο μένα ἄ ἄ χ' τὸ κύτταξε καὶ τὸ ψαρόπουλο καὶ εἶπε.

δίπλα φεγγάρι
ὄρθοι μαρνάροι,

κόρφο θὰ νάχωμε.

Τὸ κύτταξε ἡ Νέννω κάμποση ὥρα, καὶ ὕστερα, χωρὶς νὰ βγάλῃ τὸ χέρι της ἀπὸ τὸ νερό, ἄρχισε νὰ τραγουδάῃ.

Φεγγάρι μου κατάγλωμο, πῶς εἶς' εὐτυχισμένο,
γιατὶ θωρεῖς, ὅπως κέγῳ, πρόσωπ' ἀγαπημένο!
φύσα μαϊστραλάκι μου
ἐμὲ καὶ τὴν ἀγάπη μου.

Δὲν ξέρεις τοῦ λόου σου τί θὰ πῆ τραγοῦδι μεσ' στὴ θάλασσα, μὲ τέτοια φωνή, ἀπὸ τέτοιο στόμα, αὐτὴν τὴν ὥρα, μὲ τὸ φεγγάρι, στὴ μοναξιά.

Ἄρχινησα κέγῳ τὸ τραγοῦδι.

Ἄστρο μὲ τάστρο πολεμαίει κ' ἡ Πούλια μὲ τὴ Δύσι
Ἄνάθεμα νάχ' ἡ ψυχὴ σου ποῦ θὲ νὰ μᾶς χωρίση.
Αὐτός ὁ πόνος τῆς καρδιάς σὰν τί τάχα νὰ εἶναι;
ὄντας δὲν εἶναι ἔρωτας τί ἄλλο πρᾶμμα εἶναι;
Γύρισε ἰδες τὸν οὐρανὸ κιὰν εὔρης μαῦρο ἀστέρι
πίστεψε πῶς θὰ σάρνηθῶ, χρυσό μου περιστέρι.

Εἶπαμε, εἶπαμε στιχάκια· κιῶσο λέγαμε, τόσο ἀνάλωνε ἡ καρδιά μας, τόσο γινόμαστε ἔξω φρενῶν, τόσο λησμονούσαμε τὸ φοβερὸ γκρεμὸ ποῦ μᾶς ἐχώριζε.

Τὸ φεγγάρι ἐψήλωνε ἀγάλια ἀγάλια, ἔχανε τὴν κοκκινάδα του καὶ φώτιζε λαμπρότερα τὴ λίμνη· τὸ προιάρι μας ἔμπαινε κῆβγαине στὴ στενὴ φωτισμένη λωρίδα της· τὰ χέρια μας ἐκρέμονταν πάντα μέσα στὸ νερό· τὰ μάτια μας λιγωμένα κυττάζανε τὴ θάλασσα καὶ τὸ φεγγάρι· τὰ κορμιά μας εἶχανε παραλύση· μιὰ στιγμή τὰ χέρια μας

ἀνταμώθηκαν κάτω ἀπὸ τὸ νερό, ἐγγίξαν καὶ δὲν ἐτραβήχτηκαν, ἐπιάστηκαν καὶ σφίχτηκαν. Ἔπαψε τὸ τραγοῦδι· τὰ μάτια της ἀπάντησαν τὰ δικὰ μου· εἶχαν ἄλλου εἶδους λάμψη, μὴ γλύκα παραπονιάρικη, μὰ κόλαση λουλουδένια, σωπαίναμε.

Σὲ λίγο ἀνοιξε τὸ στόμα της ἀγάλια ἀγάλια—ἔτρεμε τὸ κάτω ἀχέλι της—καὶ μοῦ εἶπε.

— Τὶ ἤθελες τώρα Φανῆ!

— Τίποτε.

— Κέγῳ τίποτε.

Ἔ! γιατί δὲν ἐπνιγόμαστε στὸν αὐλέμονα! γιατί δὲν ἔπεφτε ὁ οὐρανός νὰ μᾶς πλακώσῃ! γιατί δὲν μᾶς ἔκαιγε ἡ ἀστραπὴ τὴ φοβερὴ ἐκεῖνη ὥρα, ποῦ κάτω ἀπὸ τὸ κῦμα, μέσα στὰ δεμένα γυμνά μας χέρια, ἐπιάστηκε τὸ τρομερὸ κακούργημα τοῦ ἔρωτος σὲ δύο πρῶτα ξαδέρφια!

Μὰ τότε δὲ τὰ συλλογιζόμαστε αὐτὰ ἡ ἁμαρτία, ἡ κόλασι, τὸ ἐγκλημα ἦτανε μακρὰ ἀπὸ τὸ νοῦ μας· τίποτε δὲν ἐσυλλογιζόμαστε, ἦτανε κόσμος ἢ δὲν ἦτανε, ζούσαμε ἢ δὲν ζούσαμε, ἂν μᾶς ἔβλεπε ὁ Θεός, ἂν περνοῦσεν ἡ ζωὴ μας.

Ἄχ! ἔπια πολλὰ φαρμάκια ἀπὸ τότε· τὴν ἐπλέρωνα μὲ τὴ δυστυχία μου ἐκεῖνη τὴ στιγμή, ὁ Θεὸς ἐτιμώρησε βαρεῖα τὴν ἁμαρτία μου, πέθανε ἡ μάννα μου, γίνηκα κοπέλλι, ἔχασα τὸν ὕπνο μου, τὴν ἡσυχία μου, τὴν ψυχὴ μου· μὰ κιᾶλλα ἂν μέλλω νὰ περάσω, κιὰν μέλλω νὰ μὲ φάῃ ἡ θάλασσα καὶ νὰ μὲ σπαράξουν τὰ ψάρια, κιὰν μέλλω νὰ κολάζωμαι αἰώνια στὸ πῦρ καὶ στὸ μῖσος τοῦ Θεοῦ, πάλι φτηνὰ θὰ εἶναι πληρωμένη ἐκεῖνη ἡ στιγμή.

Ἔς τόσο, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμε, διπλαρώσαμε στὸν Ἄϊ-Σώστη, περάσαμε τὸ Κόμμα καὶ φθάσαμε στὸ Σκοινιά.

— Σία καὶ ἀράξαμε.

Εἶπε τὸ παιδί καὶ τὸ προιάρι μας σύρθηκε στὰ φύκια.

Ἦτανε περασμένα μεσάνυχτα καὶ οἱ ψαράδες εἶχανε ξυπνίση γιὰ ν' ἀλιέψουν· εἶχε βαρέση μπασιά ἠῤῥαμε λοιπὸν ξύπνιον τὸν караβοκύρη καὶ χάρηκε πολὺ ποῦ μᾶς εἶδε· μᾶς χαιρέτισε μὲ τὴν καρδιά του καὶ εἶπε σὲ μένα.

— Φανῆ, ἂν δὲν ἐρχόσουν θὰ μοῦ κακοφαίνονταν πολὺ.

— Ποιὸς τὸν ἄφηνε! εἶπε ἡ θειά μου.

— Καὶ τί χάρι θᾶχε χωρὶς τὸ Φανῆ! εἶπε ἡ Νέννω.

Πηδήσαμε ὄξω στὸ γιὰλὸ καὶ μᾶς πῆρε ἓνας ψαράς νὰ μᾶς πάῃ στὸ καλύβι. Τὰ εἶχα τέλεια χαμένα καὶ δὲν ἤξερα τί ἔλεγα· αὐτὴ ἦτανε περισσότερο στὰ σωστά της· μέπιασε ἀπὸ τὸ μπράτσο, ἐπειδὴ σκόνταβα στὰ καλάμια, καὶ πήγαμε στὸ καλύβι. Ἦ θειά μου, νιστασμένη ἔστρεψε νὰ κοιμηθῆ.

— Νέννω, τῆς εἶπε, φρόντισε γιὰ τὸ Φανῆ, νὰ τοῦ στρώσουν στὴ μεγάλη πελάδα¹, μὰ νὰ κλείσουν καλὰ τὴν πόρτα μὴν κρουώση!

¹ Πελάδες λέγονται μικρὰ καλύβια στημένα ἐπάνω σὲ πασσάλους μπηγμένους μέσα στὴ θάλασσα ἢ καὶ στὴν ἀκρὰ τοῦ νησιοῦ, ὅπως ἐννοῦνται καὶ ἐδῶ.

νὰ τοῦ βίλουν κένα φαναράκι πέστε στὸν Παντελῆ, νὰ πάρῃ δυὸ τρεῖς κουβέρες ἀπὸ τὸ μεγάλο καλύβι καὶ καληνύχτα σας, γιατί κλείστηκαν τὰ μάτια μου.»

Πάλι σὰν χαμένος ἐφυγα, χωρὶς νὰ πῶ καληνύχτα καὶ πῆγαμε μὲ τὸν ψαρᾶ στὴν πελάδα· αἰσθανόμουνα τὴν ἀνάγκη κάτι νὰ πῶ, μὰ δὲν εἴρισκα τίποτε.

Ἡ Νέννω ἤρθε κοντά μας νὰ δῖνῃ ὁδηγίες.

— Ν' ἀφήσης ἀνοιχτὸ τὸ παραθύρι, μοῦ εἶπε· νὰ ἐκείνη εἶναι ἡ δική μου ἢ πελάδα· τὴν ἔχω ἀπὸ πέρσι· αἱ, Παντελῆ, βρίζεται ἀκόμα τὸ νυχτολούλουδο;

— Βρίζεται λέει! κειὸ ἔχει κένα σωρὸ λουλούδια· αὔριο τὴν αὐγὴ νὰ τὸ ἰδῆς, εἶπε ὁ Παντελιός.

Στὴν πελάδα μου ἦτανε μιὰ κουβέρτα, ἓνα ξηρὸ προσκέφαλο, κένα δίκαννο τοῦ κυνηγοῦ.

— Τίνος εἶναι τὸ δίκαννο; ρώτησα τὸν Παντελῆ, γιὰ νὰ πῶ κέγὼ κάτι τί.

— Τοῦ καραβοκώρη.

— Αὔριο θὰ πάω στὸ κυνηγι· ἔχει κουνέλια ἐδῶ;

— Ἄλλο τίποτε, θησαυρός· φτάνει νάχῃς σκυλλί.

— Ἄς μὴν ἔγω· εἶπα στὰ χαμένα.

Μῶστρωσαν, ἔδωσαν μὲ φλοῦδι μιὰ κουβέρτα στὴν πόρτα, μοῦ κρέμασαν τὸ φαναράκι, μοῦπανε καληνύχτα καὶ φύγαμε, ὁ Παντελῆς γιὰ νὰ λείψῃ, ἡ Νέννω στὴ πελάδα τῆς νὰ κοιμηθῇ.

Φεύγοντας τραγουδοῦσε γλυκὰ καὶ σιγαλά.

Θέ μου καὶ νᾶμουν ἔπνος του,
καὶ νᾶμουν ὄνειρό του,
καὶ νᾶμουνα προσκέφαλο
σιμὰ στὸ μάγουλό του.

καῖλεγε καὶ τὰγαπημένο τῆς τσάκισμα.

Φύσα μαϊστράλι μου γλυκὸ
νανούρισε τὸν ἀγαπῶ.

Ἄνασήκωσα μένα καλάμι τὸ παραθύρι τῆς πελάδας μου— εἶδες πῶς τὰ φκειάνουν μὲ ρέννα κέτσι καταιβαστά— κέκατσα νὰ δροσιθοῦν τὰ στήθια μου καὶ τὸ κεφάλι μου γιατί ἔκαιγαν. Οἱ ψαράδες μπῆκαν ἓνας ἓνας στὶς γαίτες του καὶ πῆγανε στὰ τζένια· ἐμπῆκε κι' αὐτὴ στὴν πελάδα τῆς νὰ κοιμηθῇ καὶ καταιβασε τὸ παραθύρι. Τὴν ἄκουσα λίγη ὥρα νὰ κινῆται, εἶπε τὰ πατερμά τῆς καὶ ἠσύχασε, ὅπως μοῦ φάνηκε.

Θέλησα κέγὼ τότε νὰ ἠσυχάσω· ἐγδύθηκα, ἐγονάτισα ἀνατολικά, εἶδα πῶς κρεμασμένο σ' ἓνα καλάμι ἦτανε ἓνα κονισματάκι ἀσημωμένο, ἡ Παναγία ἢ Μπρουσιώτισσα— προσκνυόμῃ τὸνομά τῆς— καὶ τὸ στόμα μου εἶπε τὴ συνειδησμένη προσευχή, ἐκείνη ποῦ μεῖξε μάρτη ἢ μάννα μου ἀπὸ μικρὸ παιδί, τὸν καιρὸ ποῦ μεγονάτιζεν ἀπάνω στὸ κρεββάτι καὶ μοῦ σταύρωνε τὰ χεράκια μου, καὶ τέλειωσα, ὅπως πάντα. «Θέ μου φύλαγε ὅλους τοὺς χριστιανούς καὶ

μένα»· μοναχὰ τώρα ποῦ ἡ καρδιά μου ἐπρόσθεσε «καὶ τὴ Νέννω».

Ἄξαφνα τὸ φαναράκι ποῦ τῶχανε κἀνή, φαίνεται ἀπὸ νορῖς, ἐκοκίνισε, ἔσκασε καὶ σβύστηκε· εἴμεινα στὸ τρισκόταδο· οἱ ψαράδες εἶχανε φύγῃ· ἐγειρα στὸ ξηρὸ προσκέφαλο νὰ κοιμηθῶ. Τότε ἄρχισε τὸ καρδιοχτύπι, τότε σηκώθηκε νὰ με φέρῃ ἡ ἄμαρτία.

«Τὶ ἔκαμα; καὶ τὶ παρακάλεσα ἀπόψε τὸ Θεό; γιατί τάχα δὲν παρακάλεσα καὶ γιὰ τὴ θειά μου, καὶ γιὰ τὸ μπάριμπα μου;»

Ἡμουνα πολὺ θεοφοβούμενο παιδί· ἐπήγαινα ταχτικά στὴν ἐκκλησιά καὶ διάβαζα ὅλα τὰ συναξάρια καὶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων πῶδινε στὴ μάννα μου ὁ παπᾶ-Μόντης. Νὰ σοῦ πῶ δὲν τὰ παράπιστεβα ὡς τότε ὅλα, μὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη μοῦ ἤρθαν ὅλα στὸ νοῦ μου σὰν νᾶθελαν νὰ με πνίξουν.

«Αὐτὴ δὲν ἦτανε ἀθώα ἀγάπη, ποῦ εἶχα μέσα στὴν καρδιά μου γιὰ τὴν ξεδέσφη μου· ἂν ἦτανε ἀθώα, γιατί μιλάγαμε σιγὰ στὸ προιάρι; γιατί ἀνατριχίασα ὅταν μεγγίξε; γιατί τώρα ποῦ ἦμουνα στὸ σκοτάδι, δὲν ἐπήγαινα νὰ τῆς γυρέψω σπέρτα; γιατί ἔτρεμα νὰ τὴν συλλογίζωμαι κοντά μου; τί ἤθελα κιάφοραζόμουνα σὲ κάθε κίνησι ποῦ ἔκανε, κάθε φορὰ ποῦ γύριζε στὸ στρώμά τῆς;»

Ἡ νύχτα, ἡ μοναξιά, ἡ ἡσυχία, τὸ αἰώνιο πλάφ-πλάφ ποῦ ἔκανε τὸ κῆμα στὸ γυαλό, μοῦ μεγάλωναν τὴν ἄμαρτία μου· ἐδυμύμουνα τὴ φυλλάδα τῆς Παναγίας, τὴ βρωμερὴ λίμνη ποῦ θάναί χωμένο οἱ αἰμομῖκται, τὸν πύρινον ποταμὸ ποῦ πάει χίλιες ὀργιές τοῦ βάρθου καὶ χίλιες τοῦ ἕψου καὶ δὲν προφθάνουν οἱ κολασμένες ψυχές νὰ ποῦνε ἓνα ἡμαρτον εἰς τὸν Πλάστην, τὰ σκαμνιά τὰ πύρινα, ὅπου θὰ κάθονται οἱ ἀκόλαστοι, τὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ, τὴν εὐσπλαχνία τῆς Παναγίας· μοῦ φαίνονταν πῶς τὴν ἀκούω νὰ ρωτᾷ.

— Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ καὶ ποῖον τὸ ἁμάρτημά των;»

Καὶ ὁ ἄγγελος νάπαντάη.

— Αὐτοὶ εἶναι οἱ αἰμομῖκται ποῦ ἔκαμαν ἄμαρτιαν μὲ τὰς ἐξαδέλφας των, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται.»

Καὶ ἔτρεμα σὰν νὰ ἦμουνα ἀπὸ τώρα στὴν κόλασι.

Θυμόμουνα ἓνα «θαυμάτερω δέστατον» ποῦ εἶχα διαβάση γιὰ ἓναν ποῦ ἀγατοῦσε «τὴν ἐξαδέλφην του καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τὸν μετεμόρφωσεν εἰς δαιμόνιον» καὶ ἐπιασα τὸ κεφάλι μου καὶ τὸ κορμί μου, νὰ ἰδῶ μὴ μοῦ φύτρωσαν ἀπὸ τώρα οὐρὰ καὶ κέρατα.

Γελᾷς; μὰ ἤθελα νὰ σέχω σ' ἐκείνην τὴν ἡλικία, νὰ μὴ λείπη ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, νὰ φοβᾶσαι μὴν πῆς ἓνα λόγο ἁμαρτωλό, μὴ χαλάσης μιὰ Τετράδη, καὶ ὕστερα νὰ πέσης ἄξαφνα σὲ τέτοιο ἀσυγχώρητο ἁμάρτημα! καὶ νᾶναι σκοτάδι κέρημά, καὶ νὰ κοιμᾶσαι ἀποπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα!

Βροντοχτύπαγε ἡ καρδιά μου, στριφογύριζε στὸ στρώμα, σηκωνόμουνα, γονάτιζα, ἔκλαιγα, ἔπεφτα στὸ προσκέφαλο καὶ τὸ δάγκωνα, χτυπιόμουνα, τραβοῦσα τὰ μαλλιά μου.

Καὶ ὄντας, ἀποκαμωμένος ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἔγερνα τὸ δόλιο τὸ κορμί μου ναῦρω μιὰ σταλιά ἡσυχία, ἔβγαιναν ὅλοι οἱ κορῖοι καὶ οἱ

ψύλλοι και οί ψαλίδες και οί σαρανταπόδαροι και τὰ καβούρια
νά με φᾶνε και νά μου θυμίσουν τὰ ἀσπλαγνα φείδια ποῦ ἔμελλαν
νά σπαράξουν τὸ ἀμαρτωλὸ κορμί μου στὸν ἄλλον κόσμο.

Ἦμωνα ἰδρωμένος και κρύωνα, μῆτρογαν τὰ μάτια μου και
δὲν μποροῦσα νά τὰ κλείσω· ἀνοιγα κέκλεια τὸ παραθύρι, τὴν ἀκουγα
κἐκεῖνη νά στριφογυρίζη και νά βήχη και νά στενάξη και μοῦκαιγε
τὴν καρδιά.

«Καταραμένη ἡ ὥρα πάγαπηθήκαμε με τὸ μᾶρμα μου!
ἀνάθεμα νάχε και τὸ ἄριστα ποῦχα πάρη και ὁ γυμνασιάρχης ποῦ
μῆσούτησε ἔτσι!»

Ἦ! τί νύχτα ἦταν ἐκεῖνη!

Μὰ δὲν ἦτανε ἡ μόνη ποῦ πέρασα ὅμοια και γιὰ τὴν ὅμοια
αἰτία.

Τέλος πάντων κατὰ τὰ ξημερώματα ἔβγαλε τρεμοντάνα· εἶχα
ἀνοιχτὸ τὸ παραθύρι και πάγωσα μὰ αὐτὸ τὸ κρῦο μου ἔφερε κά-
ποια ἡσυχία. Ἐκλείσα τὸ παραθύρι, τυλίχτηκα στὴν κουβέρτα και
μὲ πῆρε λίγο ὁ ὕπνος. Τὰ ὄνειρα ποῦ εἶδα, ἦτανε οἱ συλλογισμοὶ ποῦ
μῆδεροναν πρὶν κοιμηθῶ, μὰ κάπως ἡμερώτεροι και γλυκύτεροι. Μοῦ
φαίνονταν πὼς μῆσφαζαν και δὲν πονοῦσα, πὼς μῆβραζαν και φχα-
ριστόμουνα. Ὑστερα, δὲν ξέρω τί μῆκαμε νά μισοξυπνήσω. Ἀπὸ τίς
χαραμάδες ἔμπαινε τώρα ἓνα γλυκὸ φῶς κοκκινωπὸ και τὰ καλάμια
γινότανε κοκκινόρουσα.

Τί τὰ θέλεις! ὁ ὕπνος εἶναι μεγάλο πρᾶμμα.

Τώρα ὅλα μοῦ φαίνονταν πειὸ ἡμερα, πειὸ ἀπλᾶ, πειὸ χαρωπά.
Γέλαγα κἐγὼ ὁ ἴδιος γιὰ τὰ ἄγρια τῆς νύχτας φαντάσματα και παρα-
ξενονόμουνα πὼς τὰ πῆρα ἔτσι κατὰκαρδα. Στὸ τέλος τί εἶχα κάμη!
ἔπιασα τὸ χέρι τῆς πρώτης ξαδέρφης μου· κιαὐτὸ ἦτανε ποῦ με βασά-
νισε τόσο; «Αἶντε, ἔλεγα μέσα μου, εἶσαι πολὺ κουτός, γιὰ νά τὰ
πάρης ὅλα ἔτσι ἐπὶ πόνου.»

Σὲ λίγο δὲν ἔμεινε παρὰ μιὰ γλύκα και μιὰ ἐλπίδα πὼς θὰ καλο-
περάσωμε στὸ ἴβᾶρι με τίς δροσιές μας, τὰ τραγούδια μας και τὰ
παιγνίδια μας τὰ ἀθῶα.

Ἡ καρδιά μου τώρα χτύπαγε ἡσυχώτερα.

Ἐστύλωσα τὰ μάτια μου σὲ μιὰ ἀχτίδα φῶς ποῦ ἔμπαινε ἀπὸ
τὴ στέγη και ἤθελα νά μαντέψω τί ὥρα τάχα νάναι, και γιὰτί δὲν
ἀκούγονταν οἱ ἰβαράδες, ὅταν ἀκουσα ἓνα τραγούδι γλυκὸ-γλυκὸ
ποῦ ἔμεινα ἀκίνητος σὰν μαγεμμένος. Ἦτανε ἡ Νέννω· εἶχε ξυπνήση
και τραγοῦδαγε ἐκεῖνο τοῦ κυνηγοῦ ποῦλεγαν τότε.

Ἐύπνα και μὴν κοιμᾶσαι
γλυκὸ μου κἀνερίνι.

Τὸ ξέρεις; ὕστερα λέει.

Ξυπνάω τὸ καῖμμένο
σὰν παραπονεμένο
και τὸ ντουφέκι παίρνω
στά δάση περπατῶ.

Δὲ μοῦκανε ὄρεξι νάνοῖξω τὸ παραθύρι, μὴν πάρη χαμπέρι και

πάρη. Μὰ ἐκεῖνη δὲν ἐτελείωνε ποτὲ τὸ τραγούδι· ἔβαλε μιὰ φωνή.

— «Αἴ! καλότγχε κυνηγέ· ἔφεξε ἡ Ἀνατολὴ και χάραξε και ἡ
Δύσι· μὴν κοιμᾶσαι, και σὲ καρτεροῦνε τὰ ζαρκάδια και τὰ πλατόνια.»

Ἄνασηκώθηκα και σήκωσα τὸ παραθύρι τῆς πελάδας. Ὁ ἥλιος
ἦτανε ἔτοιμος νά δώση, και ἡ θάλασσα μπουνάτσα, λάδι· ἀντίκρου μου
ἦτανε ἡ πελάδα τῆς· εἶχε σηκώση τὸ παραθύρι και εἶχε βγάλη τὸ
κεφάλι και τὰ χέρια τῆς· φοροῦσε μιὰν ἄσπρη νυχτιὰ με ταντέλ-
λες· τὰ μαλλιά τῆς ξέπλεγα ἔπεφταν στὸ πρόσωπό τῆς· τὸ μᾶγουλό
τῆς ἀκούμπαγε στὸ χέρι τῆς, και ἡ μανίκα, πλατεῖα ὅπως ἦτανε, ἔπε-
φτε κιάφηνε νά φαίνεται τὸ χέρι τῆς ὡς τὸ λακκάκι τοῦ ἀγκῶνος.
Τὸ ἀπάνω κουμπὶ βγαλμένο ἐπρόδινε μιὰ κατὰμουρη ἐλῆτὰ ποῦχε
στὸ λαιμὸ τῆς. Τριγύρω τῆς ἄπειρα γαλάζια νυχτολούλουδα δροσαῖτα
κιάνοιγμένα ἀκόμα, τὴν ἔδειχναν σὰν Παναγία, με τὴ χρυσὴ κο-
ρῶνα τῆς· ἀνοιγόλεισε τὰ μάτια τῆς, μὲκύνταξε με λιγοστὸ χαμό-
γελο σὰν μελαγχολικό, δὲ μοῦπε τίποτε, ἐστάθηκε λίγο και ὕστερα
ἔκλεισε τὸ παραθύρι γιὰ νά ντυθῆ.

Ἐγὼ ἔμεινα ἐκεῖ καρφωμένος λίγη ὥρα. Τὰ μεγάλα λιγωμένα
μάτια μοῦ φαίνονταν πὼς μὲκύνταζαν ἀκόμα.

Πάνε, ὅλα λησμονήθησαν με μιᾶς, ὅλα, ὅλα, και κόλασι και
παράδεισος και σκέψεις και βάσανα τῆς νυχτός, και ἀθῶα ἀγάπη
και ἔρωτας ἀμαρτωλός.

Πετάχτηκα σὰν νά με κυνηγοῦσαν, ἐנדύθηκα στὸ φτερό, και
πῆγα στὴν πελάδα τῆς. Ἦτανε κιαὐτὴ ντυμένη και νιμμένη.

— Καλημέρα τώρα μοῦ εἶπε κιακούμπησε στὸν ὄμο μου γιὰ
νά πηδήση κάτω.

— Και τὸ κυνήγι σου, μέρῶτησε γελαστά.

— Ἄ! ναί· τώρα θὰ πάω εἶπα κἐκαμα πὼς θὰ φύγα.

— Ἄμ' δὲ θὰ πᾶς! λέει· τώρα, νά κάμης φόνου προῦ-προῦ·
ἔχομε ἄλλη καλύτερη δουλειὰ νά κάμωμε.

— Σὰν τί;

— Σὰν τί; θὰ πᾶμε στὸν Ἀϊ-Σώστη νάναψομε τὰ κανδύλια
ποῦ θάναι σβυστὰ ἀπὸ πέρσι τὸ καλοκαῖρι.

Πὼς ἡμποροῦσα νά πῶ ὄχι;

Ἐπιαμε τὸν καφφέ μας, ἐμπήκαμε στὴ γαῖτα οἱ δυὸ μας και
τὸ ψαρόπουλο και βγήκαμε στὸ Κόμμα. Στὸ δρόμο μοῦκανε παρά-
ξενες κουβέντες· μῆρώταγε γιὰ ὅλες τίς ὄμμορφες. «Τὴν ξέρεις ἐκεῖνη;
σᾶρέσει ἡ τάδε; τί ἄσπρη ποῦναι ἡ δεῖνα, και τί ὄμμορφο ὄνομα
πῶχει!»

Κι ἄρχίναγε νά τίς παινέυη ὅλες, μὰ στὸ τέλος, ὅλες βρίσκονταν
με ψεγάδια· ἄλλης τῆς ἔλειπε τοῦτο και ἄλλης ἐκεῖνο. Ἐγὼ καλά
καλὰ δὲν τίς ἤξερα αὐτὲς ποῦ ἔλεγε, μὰ ἔμεινα σύμφωνος σὲ τοῦτο,
πὼς ὅλες εἶχανε μιὰ ἔλλειψη,

«Ὅλες ἔξω ἀπὸ αὐτὴ» ἔλεγα μέσα μου.

Τὸ τυχερὸ και ἦτανε και φῶς και κόσμος και φθάσαμε γλή-
γορα και ἀθῶα στὸ Κόμμα. Ἀπὸ κεῖ κινήσαμε πεζοί· ἐπήραμε ἀπὸ
ἓνα καλάμι και τραβῶντας τὴν ἀκρογιαλιά ἐφθάσαμε στὸ φανάρι
τοῦ Ἀϊ-Σωσιτοῦ. Στὸ δρόμο ἔτρεγεν αὐτὴ ἀποδῶ κιαποκεῖ, ἔκοβε

καὶ μῶδινε λυγιές καὶ μοῦ παράγγελε νὰ μὴ τὶς χάσω, ἔρριχνε κοφτές πέτρες στὴ θάλασσα γιὰ νὰ κινή πετσαλίδες, καὶ τραγουδοῦσε ἀδιάκοπα ἤξερε, μοῦ φαίνεται, τὴ δύναμη ποῦ εἶχε τὸ τραγοῦδι της, καθὼς κάθε ὄμμορφο τραγοῦδι ποῦ βγαίνει ἀπὸ ὄμμορφο στόμα, σὲ μίαν ὄμμορφη ἀκρογιαλιά.

Ἄμα ἔβλεπε καμμιὰ λυγιὰ γαλαζία ἀνθισμένη μῶλεγε.

Ὅποιος περάσῃ ἀπὸ λυγιὰ
καὶ δὲν κόψῃ κλωνάρι,
νὰ μὴ χαρῆ τὰ γειᾶτα του
κιᾶς εἶν' καὶ παλληκάρι.

— Κόψε, κόψε' μῶλεγε.

Καὶ ὅταν ἔκοβα, τὴν ἄρπαζε αὐτὴ καὶ τὴν ἔβανε στὸν κόρφο της. Ὑστερα, ἓνα σωρὸ στιχάκια. Ποῦ τᾶξερε ἐκεῖνα ὄλα! λὲς καὶ ἦτανε ζωντανὴ τραγωδία. Καὶ παράξενο πρᾶμμα! Ὑστερα ἔμαθα καὶ λησμόνησα ἓνα σωρὸ τραγοῦδια· μὰ δὲν πιστεύω νὰ λησμόνησα ἓνα ἀπὸ τὰ στιχάκια της· καὶ κάθε ἓνα ποῦ λέω ἢ ἀκούω, μοῦ φαίνεται πῶς βρισκομαι σύσσωμος στὸν τόπο καὶ στὴ στιγμή ποῦ τὸ τραγοῦδαγε αὐτὴ. Χρόνια τώρα αὐτὴ ἢ δουλειὰ καὶ δὲ μπορεῖ νὰ παλιώσῃ. Ὡς πότε λὲς τοῦ λόου σου θὰ βαστάξῃ; ὅσο νὰ πεθάνω;

— Μπορεῖ, καὶ μμμένε Φανή.

— Θὰ σοῦ πῶ καμπόσα ἀπὸ κείνα ποῦ τραγουδοῦσε τότε.

Ὁ Φανῆς ξερόβηξε καὶ ἀρχίνησε τὸ τραγοῦδι.

Τὸ θυμάσαι ἀπὸ πότε ἄρχισα νὰ σάγαπῶ;
ἢ τὸ ξέχασες, πουλί μου, καὶ προσμένεις νὰ στὸ πῶ;
Φεγγαράκι ἦταν τότε, καλοκαιρινὴ βραδεῖα
καὶ μοῦ δρόοιζε τᾶγέρι τὴν καὶ μμμένη μου καρδιά.
Θάλασσα π' ὄλα νὰ νερὰ καὶ τὰ ποιάμα πίσεις
καὶ τὰ δικὰ μου δάκρυα πιέ, πλατύτερη νὰ γίνης.
Θάλασσα βαρεῖ τὸν ἄμμο,
σάγαπῶ μὰ τί νὰ κάμω!

Τάγαπημένα φαίνονται ἀπὸ τὴν περπατησιά τους
κιὰπὸ τὸ σεισμο τῶν χειρῶν κιὰπὸ τὸ λόγιμά τους.
Θάλασσα, πικρὸ ν' τὸ κῆμα
σάγαπῶ κιᾶς εἶναι κρῖμα.

Φθάνουν τώρα, νὰ γυρίσωμε καὶ τὸ πανί, γιατί κοντεύομε νὰ φθάσωμε στ' Ἄντελικό· βάλε πλατεῖα στὴν πλώρη· μπορεῖς; . . . ἀπὸ τὴν ἄλλη πάντα. . . ἔτσι, καλὰ· μὰ θὰ νυχτώσωμε μοῦ φαίνεται, στὰ καλὰ, ὅσο νὰ φθάσωμε μέσα.

— Καὶ τί σὲ μέλει; — τοῦ εἶπα — φοβᾶσαι;

— Ναί· τρέμω σὰν τὸν τοῖχο.

— Τότε λοιπὸν λέγε· ἀφήσαμε στὸν Ἄϊ-Σώστη τὴν ἱστορία.

— Ἐβαλες, βλέπω, περιέργεια νὰ τὴν ἀκούσῃς· ἄς εἶναι· εἶχε βαλθῆ μὲ τὰ δυνατά της νὰ μὲ παλαβώσῃ· γιατί τῶκανε; νὰ ὁ Θεὸς κιᾶς τὴν κρίνῃ, ὅπως τὴν ἔκρινε· μὰ ὄχι, ὄχι· κάλλιο τὸ κακὸ νᾶξε πέση στὸ δικό μου τὸ κεφάλι. Ἐφθάσαμε λοιπὸν στὴν ἐκκλησοῦλα

τοῦ Ἄϊ-Σωστίου· ἐπήραμε τὸ κλειδί καὶ ἀνοίξαμε· μαζί μας ἦρθε κιὸ καλετάν-Στάμος, ὁ καρaboτσαισιμένος φύλακας τοῦ φαναριου· ἔκαμε τὸ σταυρὸ του κέφυγε.

— Κυρὰ Νέννω, τῆς εἶπε φεύγοντας, σὰν τι ἀγάπη θὰ σῶχῃ ὁ Ἄϊ-Σώστης! ἂν δὲν ἔρθης, δὲ βλέπει φῶς.

— Καὶ ποιὸς δὲ μάγαπάει ἐμένα; εἶπε καὶ μῶρριξε μιὰ ματιά, σὰν νὰ μὲ ρωτοῦσε, ἂν εἶναι ἀλήθεια.

Καὶ ἡ δική μου ἢ ματιὰ ἀπάντησε.

— Ἄχ!· ναί· καὶ ποιὸς εἶναι τόσο σιδερένιος;

Ἄνάψαμε τὰ κανδήλια καὶ πῆγαμε νᾶσπασθοῦμε.

Αὐτὴ γονάτισε, σταυροκοπήθηκε καὶ φίλησε ἦσυχά τις εἰκόνες. Ἐγὼ, σὰν κᾶτι νὰ μούρθε, ὅταν πῆγα νὰ φιλήσω τὸ Χριστό· τραβήχθηκα πίσω· μοῦ φάνηκε σὰν νὰ μᾶμπωξε. Πάλι θυμήθηκα τὴν ὁσία Μαρία, ὅταν ἦτανε ἀμαρτωλή, πῶς τὴν ἄμπωξε ἢ Παναγία, ὅσο ποῦ ἔλυωσε στὴν ἔρημο τις ἀμαρτίες της.

Ἡ καρδιά μου πάλι φουσκώσε· στὰ χεῖλη μου ἀνέβηκεν ἓνα «ἤμαρτον»: Ἐσχαθῆκα τὸν ἑαυτό μου, ἐφοβούμονα τὸν ἴσκιό μου. Ἐκύτταξα τριγύρω μου· δὲν ἦτανε κανείς· οἱ δυὸ μας μέσα στὸ μισοσκοτάδο τῆς ἐκκλησοῦλας. Αὐτὴ στέκονταν μπροστὰ στὸ Χριστό καὶ τὸν ἐκκύταξε μὲνα βλέμμα ἄγνό, σὰν νᾶβλεπε τὸν ἀληθινὸ Θεό.

Ἐπῆγα κοντὰ της· τὰ λόγια ἔφθαναν στὰ χεῖλη μου, μὰ δὲν μποροῦσαν νὰ βγοῦνε. Ἦθελα νὰ τῆς πῶ.

— «Νέννω, δὲν κάνομε καλὰ· δὲ φοβᾶσαι τὸ Θεό, Νέννω; Νὰ χωρίσωμε γλήγορα νὰ μὴ χαθοῦμε γιὰ πάντα.»

Αὐτὰ ἦθελα νὰ τῆς πῶ, καὶ ἀμέσως νὰ φύγω. Ἐπῆγα κοντὰ της, ἔπιασα τὸ χέρι της μὲ τὸ χέρι μου, τὰ μάτια μας καὶ πάλι ἀπαντηθήκανε· μὰ δὲν ξέρω πῶς τὸ πῆρε, τί φαντάσθηκε πῶς θᾶλεγα μεσ' στὴν ἐκκλησιά. Μᾶμπωξε ἀλαφρὰ στὸ στήθος καὶ γλήγορα πέταξε στὴν πόρτα. Ἐκεῖ ἀκούμπησε στὸ μᾶραρο, ἐσταύρωσε τὰ χέρια της, καὶ μισὰ τραγουδιστὰ μισὰ μὲ λόγια μοῦ εἶπε, ὅπως συνήθιζε νὰ τὰ λέῃ ὄλα μὲ τραγοῦδια.

Σὰν τὸ κερί πανάβουνε στὸν Ἄγιο κιβλο λυώνει,
Ἔτσι ἀγαπᾶ κιὸ φρόνιμος καὶ δὲν τὸ φανερώνει.

Αὐτὸ μᾶφερε στὰ σωστά μου, μᾶφερε σὲ γνῶσι· «σωστά· ἔτσι ἀγαπάει κι' ὁ φρόνιμος, μὰ δὲν τὸ φανερώνει» γιατί; εἶναι πρᾶμμα ἄθελο καὶ ὁ Θεὸς τὸ συγχωρεῖ· φθάνει νὰ μὴν εἰπῆς, νὰ μὴν κάμῃς τίποτε κακό.»

Ἡούχασα· ἐπῆγα κοντὰ της· αὐτὴ βγήκε ἔξω κᾶκασε στὸν ἴσκιό, ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα. Δὲν μεκύτταζε τώρα, ἐκύτταζε τὴ θάλασσα. Ἐγὼ στάθηκα ἀπὸ πάνω της.

— Μὲ θέλεις τίποτε Νέννω;

— Ναί· σύρε νὰ κόψῃς ἐκεῖνη τὴ δάφνη πῶχει δυὸ κλωναράκια. . . δός μου τὴν. . . πῆγαινε τώρα νὰ προσκυνήσῃς καὶ σύ.

Ἐκαμα ὅ,τι μοῦ εἶπε.

Σπανίως ἀσπάσθηκα εἰκόνες μὲ τόση εὐλάβεια ὅση τότε. Τὰ δάκρυα μούρπονταν στὰ μάτια, τὸ βάρος τῆς καρδιάς μου ἀλάφρυνε.

αίσθανόμουν να σὺν νάθωώθηκα ἀπὸ κάποια ἁμαρτία. Ἄν ἤμουν ἄσπαστος, δὲν θὰ ντρεπόμουν να πέσω στὶς πλάκες, νὰ κλάψω καὶ νὰ χτυπήσω τὸ κεφάλι μου στὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ· τότε θὰ ξαναγι- νόμουν ἄθωος, θὰ ἠσούζα τέλεια. Μοῦ ἤρθε αὐτὴ ἡ σκέψη καὶ γύρισα κατὰ τὴν πόρτα νὰ ἰδῶ, ἂν μὲ κυττάζει ἡ Νένω.

Ἄπάντησα τὸ βλέμμα τῆς καρφωμένο ἀπάνω μου. Ἄ, τὸ δια- βολοκόριτσο! τί βλέμμα ἦταν ἐκεῖνο! δαμονισμένο, παμπόνηρο, βλέμμα γεροντικό ὄχι κοριτσίστικο, σὺν νὰ μὲ λυπόνταν, σὺν νὰ μὲ περιφρονοῦσε.

Καὶ τὴν ἐκνύτταξα καὶ δὲν τὸ σπάρραγε ἀποπάνω μου· ἄρχισα νὰ τὰ χάνω πάλι· ἐκεῖνη ἡ ἄσπλαχνη, ἀνοίξε τὸ στόμα τῆς καὶ μὲ τὴ συνηθισμένη γλυκερὰ φωνή τῆς εἶπε ἓνα κορφερό, φαρμακερὸ τραγοῦδι ποῦ θάνατριχιάζω πάντα, ὅταν τάκούω.

Ἄπο τὴν πόρτα τοῦ ἐκκλησιᾶς
ὅσο νὰ πᾶς στὴ μέση
κάνε μετάνοιες καὶ σταυροὺς
ἄλλος μὴ μὲ κερδέσει.

Καὶ γέλασε μένα γέλοιο κοροϊδευτικό, ὅπως ἦτανε καὶ ἡ ματιὰ τῆς.

Ἄνέβηκε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι μου· ὅλο τὸ πῆσμα ποῦ κληρονό- μηση ἀπὸ τὴ μάνα μου ἤρθε στὴν καρδιά μου· ἓνα μῖσος φοβερὸ αἰσθάνθηκα τότε γι'αὐτή, μὰ περιφρόνησι, μὰ σιχαμάρα, ποῦ μοῦρθε νὰ τὴ φτύσω, νὰ τὴν πατήσω σὺ σκουλήκι.

«Τὴν ἄτιμη! λοιπὸν μὲ κοροϊδεύει! τί θὰ πῇ αὐτὸ τὸ τραγοῦδι; τί θὰ εἰπῇ τὸ γέλοιο; τί θὰ εἰπῇ ἡ ματιὰ; λοιπὸν κοροϊδεύει καὶ μὲ τὰ θεῖα· δὲν καταλάβαινε τὴ θέσι, ὅπου βρισκόμαστε τὴν ὥρα ἐκεῖνη! Καλὰ τῶλεγαν λοιπὸν πῶς εἶναι διαβολεμένη, πῶς ἄλλο δὲν ἔχει στὸ νοῦ τῆς παρὰ νὰ παίζῃ καὶ νὰ γελᾷ, νὰ ζουρλαίνη κόσμο καὶ νὰ διασκεδάξῃ. Καὶ ἤρθε μὲ μένα νὰ γελᾷ, τὸν πρώτο τῆς ξάδευρο! καὶ ποῦ; μεσ' στὴν ἐκκλησίᾳ! καὶ πότε; τὴν ὥρα ποῦ ἡ δικὴ μου ἡ καρδιά ἦτανε γεμάτη ἀγάπη καὶ λατρεία καὶ ἀθωό- τητα!»

Ἐβγήκα ἀμέσως ὄξω τὸ μάτι μου θάδειχνε τὸ θυμὸ μου, γιὰ τὴν εἶδα εὐθὺς νὰ ζαρώσῃ.

- Σήκω, τῆς εἶπα, νὰ φύγωμε.
- Γιατί;
- Ἔτσι.
- Δὲ σάφει εἰδῶ;
- Ὅχι· δὲ μάρσει.

Τὶ θὰ θέλεις! ὁ ἄνδρας εἶναι πάντα ἄνδρας, ὅσο κι' ἂν εἶναι μικρός. Τὴν εἶδες καὶ σηκώθηκε σὺ γάτα βρεμμένη καὶ χωρὶς νὰ πῇ τίποτε, τράβηξε κατὰ τὸ γιαιλό, ὅπου εἶχε ἀράξῃ ἡ γαῖτα μας. Στὸ δρόμο τῆς ἔπεσε ἡ δάφνη, δὲν ξέρω ἂν ἐλίπηδες ἢ κατὰ λάθος· τὴν ἄρπαξα, τὴ μάδησα καὶ τὴν ἔριξα στὴ θάλασσα. Μενύτταξε μὲ παρόνομο, χωρὶς νὰ μοῦ πῇ ἓνα—·γιατί·;

Αὐτὴ τῆς ἡ ὑλακοὴ ἄρχισε νὰ μὲ μαλακώνη.

Μπήκαμε στὴ γαῖτα καὶ γυρίσαμε τὶς πλάτες. Αὐτὴ κύτταζε τὸν Πάπα κέγω τὸ Ζυγὸ· οὔτε λόγο στὸ δρόμο. Φθάσαμε στὸ Σκοιναῖ. Ἐμένα μοῦχε περάσει λίγο ὁ θυμὸς.

«Ποιὸς ξέρει, ἔλεγα, πῶς νὰ τῆς ἤρθε ἐκεῖνη τὴ στιγμή· κορι- τσίτικο μωαλό, ὅσο καὶ νᾶναι· ἴσως δὲν τῶπε γιὰ κακὸ· μορεῖ καὶ γελᾶστικα, ὅπως ἤμουν στὸ σκοτάδι καὶ δὲν κατάλαβα τὸν τρόπο καὶ τὴ ματιὰ τῆς.»

Καὶ ἐπειδὴ, ὅπως ξέρεις, εὐκόλα πιστεύομε ἐκεῖνο ποῦ μᾶς ἀρέ- σει—παιδὶ κιόλα ἤμουν—ἀρχισα νὰ μετανοιώνω γιὰ τὸν τρόπο μου· καὶ ὅταν ἤθελα βγοῦμε ἀπὸ τὴ γαῖτα, πῆγα νὰ τῆς δώσω τὸ χέρι μου· δὲν τὸ θέλησε, πῆδησε μόνη τῆς καὶ λάσπωσε τὸ δεξιὸ τῆς σκαρπίνι.

— Βλέπεις· τῆς εἶπα· λάσπωσης.

— Καὶ τί σὲ μέλει ἐσένα;

Ἔτσι ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα εἶχαμε κάκια ὡς τὸ δειλινὸ, ἔτσι, χωρὶς νὰ ποῦμε οὔτε λόγο ψυχρό· τὸ μεσημέρι δὲν ἔκατσε ἀντίκου μου, δὲ μοῦδωκε νερό, δὲ γύρισε κἂν νὰ μὲ κυττάξῃ.

Ἄν ὁ μπάριμπας μου καὶ ἡ θεῖα μου δὲν ἦτανε τέτοιοι ποῦ ἦτανε καὶ ἂν δὲν ἤμαστε τόσο συγγενεῖς, ἐκεῖνα τὰ κάκια μοναχὰ θᾶφθαναν γιὰ νὰ βγοῦμε στὸ φῶρο.

Μὰ πέρασε κι' αὐτὸ χωρὶς ὑποψία.

Πέρασαν ἀκόμα τρεῖς τέσσαρες μέρες μαζεμμένες.

Σεῖς οἱ γραμματισμένοι δὲν πιστεύετε στὰ μάγια· καὶ μένα, ἂν μὲ καλορωτήσης τώρα, καλὰ καλὰ δὲν τὰ πιστεύω, γιὰ καὶ ἡ θρη- σκεῖα μας δὲν τὰ θέλει καὶ τὰ τιμωρεῖ βαρεῖα. Θυμάσαι δὲ τί ἔπαθε ἐκεῖνος «ὁ Θεόφιλος ὁ ἐξ Ἄδανων τῆς Κιλικίας διότι κατέφιγεν εἰς ἓνα μάγον Ἰουδαῖον θέλοντας ὁ Θεόφιλος νὰ εἰσέλθῃ πάλιν εἰς τὸ ὄφρακιόν του.»

Γιὰ τὴν περίστασι ἐκεῖνη ὁμως τί θέλεις νὰ σοῦ πῶ, καὶ τί θᾶλεγε καὶ τοῦ λόου σου μὲ οὔλα τὰ γράμματά σου; Ἐγὼ εἶδα στὴ ζωὴ μου κι' ἄλλους νάγαποῦνε καὶ ξέρω τί κάνουνε· ἀναστεναίζου, τραγοῦδᾶνε παθητικὰ τραγοῦδια, κεντᾶνε στὰ μπράτσα τους ἄχ! βᾶχ!, γράφουνε ραβασάκια, χάνονται γιὰ νὰ πλώσουν τὸ χέρι ἀπάνω στὴν ἀγαπημένη τους, κι' ἄλλα τέτοια καμώματα, ποῦ τοῦ λόου σου τὰ ξέρεις καλύτερα ἀπὸ μένανε τὸν ἀγράμματο.

Μὰ σὲ μένανε συνέβαιναν ἄλλα πράγματα ἄλλόκοτα, ποῦ φοβᾶ- μαι νὰ σοῦ τὰ πῶ, μὴ μὲ πάσης γιὰ παλαβόν. Μοῦ φαίνονταν πῶς τριγύρω ἀπὸ ὅλο το σῶμα μου εἶχα ἓνα φῶρεμα ἀπὸ ἀέρα πυκνὸν ποῦ μὲ χώριζε ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον· μοῦ φαίνονταν πῶς ἤξεραν τὴν ἀγάπη μου ὅλα τὰ πάντα, ἡ θάλασσα, τὰ στέρια, οἱ γλάροι, τὰ ψάρια, τὰ φύκια, τὰ χαμόκλαδα, καὶ τὰ ξηρὰ καλάμια ποῦ εἶναι στρωμένον τὸ νησί· καὶ πῶς κι' αὐτὰ τὴν ἀγάπαγαν ὅπως κέγω.

Ὅταν κάποτε ἀπομακρύνονταν ἀπὸ κοντὰ μου, δὲν εἶχα ἀνάγκη νὰ ρωτήσω ποῦ εἶναι γιὰ νὰ πάω νὰ τὴν εὔρω· τὰ ποδάρια μου μὲ πῆγαναν ἐκεῖ χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῶ, ἔτσι ὅπως τὰ σκυλιὰ τὰ πάει ἡ μύτη τους ἐκεῖ ποῦ εἶναι τὸ κνήγι, ἢ ὅπως τὸ χλιμίντρισμα τοῦ

πουλαριού τραβάει τη μάννα του τη φοράδα, όπως το χελιδόνι το τραβάει ή πάλιά του φωλιά, όπως τα λουλούδια τραβούν τα μελίσι-
σια, όπως ή μπάφα πώχει το βοτάραχο, έτσι χωρίς σκέφι βγαίνει
από τον αϊλέμονα να πάη στο κανάλι, όπως, όταν είναι μπασσά,
έτσι χωρίς άερα ή θάλασσα σκεπάζει το γιαλό, όπως ό ήλιος ξεκι-
νάει απ' την 'Ανατολή και τραβάει 'Ισα στη Δύσι, χωρίς να κάμη
λάθος ποτέ... κατάλαβες;

— Καταλαβαίνω, καϊμμένε Φανή.

— Και άλλα ακόμα πειδ παρ'άξενα. Χάιδε, να ποῦμε, τὸ βασι-
λικό της ή τὰ νυχτολούλουδα; ἐγὼ ἐστεκόμουνα δύο τρία βήματα
παρέκει· αἱ, τὸ λοιπόν! ἐγὼ καταλάβαινα ἐπάνω μου τὰ δάχτυλά της
κι' ἀνατριχίαιζα γλυκὰ ἀπὸ τὰ χεῖδιά της, καὶ λίγωνα, κόβονταν ή
φωνή μου. "Αν τύχαινε τὸ πρωί, να ποῦμε, να με βουρτσίσῃ, ὅλη
τὴν ἡμέρα καταλάβαινα στὴν πλάτη μου τὸ χέρι της" αἰσθανόμουνα
καθαρά ὡς ποῦ εἶχαν ἐγγίξῃ τὰ δάχτυλά της.

'Αμμὴ τὴ νύχτα;

Οἱ πελάδες μας ἦτανε ή μία ἀπὸ τὴν ἄλλη ὡς δέκα-δώδεκα
βήματα. Αἱ λοιπόν,—να σοῦ τὸ πῶ; 'Εγὼ τὴ νύχτα ἤξερα καλὰ
πότε εἶναι πλαγιασμένη ἀπὸ τὸ δεξι πλευρὸ καὶ πότε ἀπὸ τὸ ἀρι-
στερό. Αἰσθανόμουνα καθαρά καθαρά πῶς ἄπλωνε τὸ χέρι της ἀπὸ
τὴν πελάδα της κ' ἐφθανε στὴ δική μου καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν τοῖχο
τὸ ἀπίθωνε ἀπάνω μου, κ' ἐνοιωθα τὴν ἀπαλάμη της ἀκουμπισμένη
ἐδῶ ἀπάνω στὰριστερό μου μπράτσο' καὶ ὅταν γύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο
πλευρὸ, τὸ χέρι της ἀκουμποῦσε στὸ δεξί μου μπράτσο.

Καὶ γι' αὐτὸ καμμὴν ἀνάγκη δὲν αἰσθανόμουνα νὰ γυρίσω ἐγὼ
ἀπάνω της. Καὶ ποῦ μπορῶ να σοῦ ἐξηγήσω ὅλα ὅσα αἰσθανόμουνα!
'Ας εἶναι' ἂν δὲν ὑπάρχουν μάγια, ἐγὼ ἤμουνα χωρὶς ἄλλο παλαβός.
Μὰ ἄς ἐξακολουθήσωμε τὴν ἱστορία.

* Ἀκολουθεῖ τὸ τέλος

A. K. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ

I. N. ΓΡΥΠΑΡΗ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ *

ΠΑΝΙΚΟΣ

'Ο θεός βοηθός μας καὶ σκεπός' μὲς στὴν καρδιά τὴν ἄδεια
ἄς ἔμπη ὁ φόβος του ἄγνωμοι, παιδιά καὶ νέοι καὶ γέροι.

— Στὰ πλούσια Τέμπη, ἀνάμεσα στοῦ 'Αδμήτου τὰ κοπάδια,
κοιμάται ὁ νέος ὠραίος βοσκός, στὴ γλῶη, τὸ μεσημέρι.

Πλαί μας κάπου οἱ ἀγνώριστοι περνοῦν θεοὶ—ποιός ξέρει;

'Ο θεός βοηθός μας καὶ σκεπός, χαράημερα καὶ βράδια'

— Στὸν ὕπνον πνέει τοῦ ὠραίου βοσκοῦ ξελνοϊσμένο ἀγέρι
κι' ἄγνωιστα βόσκουν λάγια ἄρνιά στὰ τροφαντὰ λιβάδια.

Βοσκός, τοῦ 'Ολύμπου ὁ ἐξόριστος, μὰ ὄνειρα θεῖα κάνει'
τῶν 'Ολυμπίων πῶς ὀδηγῆ τὴν θεῖα πομπή τοῦ ἐράνη
καὶ τὸν ἀρχαῖο, στὸν ὕπνο του, σιγαναιρούει παιᾶνα.

Τρόμον βαθὺ σκορποῦν τοῦ θεοῦ σκοποῦ τὰ θεῖα τὰ μάγια,
κραταίε τὸ λάλο ἀνάβρυσμα τοῦ βράχου ή νερομάννα
καὶ ροβολοῦν κατάραχα τάρνιά γκρεμνοὺς καὶ πλάγια!

Η ΣΦΙΓΓΑ

Στὸ δρόμο, δρόμο τῆς ζωῆς, ποῦ ξεκινᾶω διαβάτης,
μοῦ ἔχει καρτέρι, πλαγιαστὴ καταμεσίς στὴ στράτα,
ή Σφίγγα, ή στρίγγλα, μ' ἀνοιχτὰ τὰ πόδια τὰ νυχᾶτα
να κρῖνω τὰ ξεδιάλυτα παραμαντέματά της.

— Πρόσταξε ὁ Ρήγας μιὰ φορὰ καὶ βγάξει ὁ Ρήγας διὰτα
να τρῶν τὴ μάννα τὰ παιδιά κ' ή μάννα τὰ παιδιά της'
στὴν ἄμμο φύτεψε μηλιὰν ὁ Ρήγας τῆς Μπαγδάτης
καὶ μῆλα τρώει στὰ γέρα του, στάχτη στεγνὴ γιομάτα'

— Τραβάω να φάω τὴ μάννα μου!—'Ωρες καλές, καὶ κείνη,
ὡς ποῦ να πῆς, ξενύχιασε τὰ δέρφια σου καὶ πίνει
τὸ νέο τους αἶμα, κόκκινη ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὴ φτέρνα.

— Τραβάω να με φάη ή μάννα μου!—'Ωρες καλές!—Μὰ ὡς τόσο
καρπὸ ἀπ' τῆς ἄμμος τὴ μηλιὰ θὰ βρῶ καὶ θὰ τῆς δώσω
να ζωντανέψῃ τοὺς νεκρούς.—Τῆς ζωῆς διαβάτη, πέρνα!

* Κῦττα σελίδα 189

ΧΙΜΑΙΡΑ

ᾠ χίμαιρα, πὸν ἀπὸ τὸν τοῖχο
 γελᾶς μὲ φλογοβόλα μάτια,
 σιμά μου τὶ ἐδιάβης ἀπόψε ;

Μὴν ἦσουν Νεραίδα τῆς νύχτας ;

Χιλιάκριβος ἴσκιος μὴν ἦσουν ;

Μὴ σοῦ ἦταν μακρὸν τὸ ταξεῖδι ;

Στὰ μάτια σου νᾶταν τὸ γέλιο ;
 Σοῦ τρέμαν τὰ χεῖλη ἀπὸ κλάμα ;
 Σ' ἐπάγωνε κρῦο καὶ πεῖνα ;

Τὸ ψέμα ν' ἀρχόταν μαζί σου ;
 Ἦ σ' ἔστειλε οὐράνια χαρά ;

Τοῦ Θεοῦ κάποιος ἄγγελος νάσουν ;

Ὁ Θάνατος ἦσουν, — ἢ Ἀγάπη ;

Ἦ μήπως σιὰ πὸν πλανιέται
 γαλήνη διψῶντας, ζητῶντας τὸ τίποτε ;

Ἀμίλητη τί καρτεροῦσες
 στὸν τοῖχο ἀπλωμένη ; σ' ἐκρύβαν
 λιγυνὰ στοργικὰ κυπαρίσσια,
 πικνόκλωνες βίγλες στὰ οὐράνια
 πὸν σφίγγουν μιὰ Αἰωνιότη
 μὲ χέρια χωμένα στὴ γῆ ;

Σιὰ πὸν γελᾶς ἀπ' τὸν τοῖχο
 ὦ τέρας, κατάρα τοῦ ἀνθρώπου,

τοῦ ἀνέμου ἔχεις πάρει τὸ κλάμα,
 κ' ἐκάλεσες γύρω σπουργίτια.
 Πυκνὰ στὸ κεφάλι σου ἐφυτρῶναν
 τῆς μαύρης μαγείας τὰ βοτάνια·
 τὸν τοῖχο ἢ βροχὴ πλημμυροῦσε,
 κ' ἐκόλλαε στὴν ὄψη σου ὁ ἀσβέστης,
 καὶ χάσκοντας τότε, τὰ πλάνα σου δάκρυα
 σκορποῦσες στὴ γλῶσση τὴν ἱερὴ τῶν νεκρῶν...

ΜΕΤΑΦΡ. Κ.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΡΟΔΩΝ

Ρόδα ρόδα ποῦ ἐλάμψατε σὰν τὰ χεῖλη
 τὰ φλεγόμεν' ἀπὸ ἠδονὴ στὸ μαῦρο πλῆθος
 τῶν σγουρῶν τρελλῶν μαλλιῶν· ἀργὰ τὸ δεῖλι
 τ' ὠραῖο κορίτσι μόνο, ποῦ εἶχε τὸ στήθος
 σὰν ὄριμο μῆλο, στὴν ἠσυχὴ πλατεία
 περιπατοῦσε κ' ὅταν γλυκὰ ἱσκιωμένα
 τὰ μάτια 'πὸ γαλάζιον, μὲ ἀνησυχία
 ἐρωτικὴν θαμποτρέμανε δακρυσμένα
 τὰ βλέφαρα. Τὰεράκι μουσκεμμένο—ρόδα—
 στὰ ἐσπέρια μύρα μὲ ἠδυπάθειαν γλυτροῦσε
 γύρω ἀπὸ τίς ὠχρὲς μορφές μας· καὶ σεῖς ρόδα
 τραγουδοῦσατε· τὸ τραγοῦδι σας χυμοῦσε
 σειρηνικὸ καὶ ὑπουλο δίχτυ 'στὴ γαλήνη
 ἀπλωνε μέσ' τὸ γλυκὸ σκίφος—τώρα
 θροῖσματα 'στὰ χρυσὰ φύλλα, κάποια ὀδύνη
 ποῦ ἴσως καὶ ἡ θλιβερὴ νὰ ἔφερεν ὦρα
 μόλις τὸν προδοτικὸ ἔλεγαν σκοπὸ σας.—
 Ἔσβυσαν πειὰ τὰ φῶτα μακρὰ 'στὴν πόλη
 μὲ ἀθῶων πουλιῶν λαχτάρα 'στὸ δικό σας
 δίχτυ ἐμεῖς πλεγμένοι σπαρταροῦμεν· κ' ὄλοι
 ἐκεῖ μάταια περιμένουν ἀδελφὲς ξανθοῦλες
 σκύβοντας στὰ ψηλὰ παράθυρα καὶ φίλοι
 ᾠ ρόδα ρόδα ποῦ ἐλάμψατε τὸ δεῖλι
 στῶν μαλλιῶν τὸ μαῦρο πλῆθος—ρόδα ὦ ρόδα.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Μ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΤΟ ΟΡΑΜΑ

Ἡ σελήνη ἐθλιβότανε. Καὶ σεραφεῖμ κλαυμένα
 Σὰν σὲ ὄνειρο, στῶν λουλουδιῶν τὴν ἀέρινη ἠρεμία,
 Γλυκὰ γλυκὰ ἐτραβούσανε σὲ βιόλες ποὺ πεθαίνουν,
 Ἄσπρους λυγμούς, ποὺ στὰ οὐρανια τὰ πέταλα ἐσταλαῖζαν.
 —Ἦταν ἡ μέρα ἡ ἱερὴ τοῦ πρώτου, ὠϊμέ, φιλιῶ Σου.—
 Καὶ ἡ σκέψη μου ποὺ ἀγάπαι πάντα νὰ μὲ παιδεύει
 Μὲ σοφία μουσκευότανε στῆς θλίψεως τὸ μῦρο,
 Πού, χωρὶς λύπη καὶ χωρὶς ἀραθυμίαν, ἀφήνει
 Στὴν καρδιὰ αὐτὴ ποὺ τὸ ἔκοψε τὸ δρέψιμο ἐνὸς ὄνειρου.
 Πλανιόμουνα ἔτσι βλέποντας τὶς παλαικῆς τὶς πέτραις
 Ὅταν μὲ ἤλιο στὴν κόμη σου, σὰν ὄραμα, γελώντας,
 Μέσ' στὴ στράτα, μοῦ ἐδείχτηκε καὶ μέσ' στὴν ἄγια ἐσπέρα.
 Καὶ γὼ σὲ Σένα ἀγνάντεψα τὴ μάγισσαν ἐκείνη,
 Πού μ' ἔνα φωτοστέφανο, μέσ' στοὺς ὠραίους μου ὕπνους,
 Κύτταξα, τότε ποὺ ἤμουνα παιδάκι χαϊδεμένο
 Νὰ περνᾷ πάντα ἀφήνοντας ἀπὸ τὰ δάχτυλά της
 Λευκὰ μπουκέτα ἀπὸ ἄστρα μυρωμένα νὰ χιονίζει

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΜΕΤΑΦΡ. Α ΣΟΦΙΣΤΗ

OLYMPIA

Μὴν χορέψεις ἀπόψε, δὲ θέλω νὰ χορέψεις.
 Στὸ ταπέτο τὸ πράσινο τὸ ντέφι κοιμάται
 Καὶ τὸ λευκὸ περιστέρι στὸ κῆπο πλανᾶται,
 Στὸν μυρωμένο μπαξέ βασιλοπούλας λευκῆς.

Μὴν χορέψεις ἀπόψε, δὲ θέλω νὰ χορέψεις.
 Στὶς μακριῆς βλεφαρίδες σου τρέμει τὸ φεγγάρι,
 Ἐρωτεμένης νυχιᾶς, ποὺ ἤλθε νὰ σοῦ πάρει
 Τὸ λουλούδι τὸ κόκκινὸ τῆς πράσινης συκῆς.

Μὴν χορέψεις ἀπόψε, δὲ θέλω νὰ χορέψεις.
 Τὰ σαντάλια σου τὰ κίτρινα εἶναι θλιμμένα
 Καὶ τὰ κρόσσια ὁ ἔρωτας ἔχει ἀνεμισμένα
 Γιὰ νὰ δείξει τὸν ψαλμὸν μᾶς ῥόγας τρυφερῆς.

M ΓΟΥΝΑΛΑΚΙΣ

Θάτανε δύσκολο, ἴσως, νὰ δώση κανεὶς τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Βάρναλη, ὡς ποιητῆ, σὲ λίγες γραμμές.—Θάταν, ὁμοίως, ἄπρεπο καὶ ἀδύνατο νὰ γράψῃ κριτικὴ γιὰ ἓνα ἔργο ἀρχισμένο καὶ ποὺ δὲν ἐσταμάτησεν ἀκόμα σὲ κανέναν ὁριστικὸ σταθμὸ.—

Ἡ κριτικὴ, ἄλλωστε, ἀπαιτεῖ μεγάλη διαύγεια καὶ ξεχωριστὴν ἀντικειμενικότητα—προσόντα, ποὺ δίνουν τὴν ἀναγκαιότητα ψυχρότητα στὴν κριτικὴ γιὰ νὰ ἐξετάσῃ ἓνα ἔργο ὀλότελα χωρισμένο ἀπὸ τὸν τεχνίτη ποὺ τὸ ἐδημιούργησε· καὶ ἐπειδὴ τὰ προσόντα αὐτὰ δὲν εἶνε πάντα εὐκολοαπόχρητα, θὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε σ' ἓνα σύντομο καὶ γενικώτατο σημεῖωμα μιὰν ἀπλούστατη σκιαγραφία, ὑποκειμενικὴ πάντα, τοῦ καλλιτέχνη ποὺ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πρωτοπαρουσιάστηκε ἐκίνησε τὴ συμπάθεια καὶ τὴν προσοχὴ ὄσων νοιώθουν καὶ ἀγαποῦν τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν τέχνη.—

*

Ἐνας τόμος μικρῶς ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Κερίθρες» ἐφάνερωσε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Βάρναλη στὸν σκεπτόμενο κόσμον τῆς Ἑλλάδας. — Εἶχαν ἐκεῖνα τὰ ποιήματα μιὰ μορφὴ δική τους, ἂν καὶ κάπου-κάπου οἱ στίχοί τους θυμίζαν ἄλλες φωνές, ἀκουσμένες.— Ξεχώριζαν, ὁμοίως, καθαρὰ καὶ ἀλάθευτα οἱ μεγάλες γραμμὲς μανθῆς δυνατῆς φυσιογνωμίας, ἀκατάρτιστης ἀκόμα, ἀλλὰ ποὺ μπορούσε κανεὶς νὰ τὴν φανταστῇ στὴν ἐξέλιξί της τὴν ὀλοκληρωτικὴ, ἀπαράλλακτα καθὼς ἓνα μάτι γυμνασμένο θὰ μπορούσε νὰ κρίνῃ ποῖα μορφὴ τελειωτικὴ καὶ σταθερὴ πλέον θ' ἀποχτούσαν τὰ ὑποτυπώδη χαρακτηριστικὰ μικροῦ παιδιοῦ, πάνω στὸ μέτωπο τοῦ ὁποίου ἡ μοῖρα, τῶν ἀνθρώπων ἢ μονοκρατορικῆ κυβερνήτρα, εἶχε βάλει ἀποφασιστικὴ τὴ σφραγίδα της.— Ἔτσι φαινόταν καὶ ὁ Βάρναλης σὰν προωρισμένος γιὰ νὰ κερᾷσῃ στοὺς εὐγενικοὺς συντρόφους τοῦ Διονυσιακοῦ τοῦ συμπόσιου στὸ παλιὸ ἀψὺ καὶ σπιθόβολο κρασί σὲ νέο λαμπερὸ ποτήρι.—

Τὸ κυριώτατο τεχνικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν πρώτων ποιημάτων του ἦταν ἡ ἰδιορρυθμικὴ.—Μέσα στὴν ἀπελπιστικὴ τὴ ψευτορωμαντικὴ μονοτονία τῶν λιγομένων μονόχορδων τῶν νέων τῆς ἡλικίας του—γιὰ τοὺς μεγαλειτέρους του στὰ χρόνια δὲν εἶνε σωστὸ νὰ μιλήσῃ κανεὶς σ' ἓνα μικρὸ σημεῖωμα συγκριτικὰ—ὁ Βάρναλης ἔφερε τὴν ὑπόσχεση τῆς φόρμιγγας τοῦ Μεγάλου Πανός.—

Στὴν «Ἠγησώ»—λιγὸςω περιοδικὸ μὲ πολλὰς εὐγενικῆς προθέσεις—ὁ Βάρναλης ἄρχισε νὰ δείχεται πλατύτερα.— Ξεχωρίζοντας ἀπ' ὅλους τοὺς νέους καὶ σὲ μεγάλην ἀπόσταση, μπορεί νὰ πῇ κανεὶς, ἀπὸ τὸ δεύτερό του, ἄρχισε νὰ τραβᾷ μὲ βῆμα σταθερὸ τὸ δύσκολο δρόμο τῆς Τέχνης, ἐντελῶς μακροσμένος ἀπὸ τ' ἀκανόνιστα καὶ κοντινὰ μονοπάτια τῶν ἄλλων.—Δύναμή του ἢ πρωτοτυπία· ἀλλ' ἂν ἡ πρωτοτυπία φανερώνῃ τὸν ἰσχυρὸν ὄργανισμὸν καὶ τὴν πλασμένην πλέον ποιητικὴν—ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ καλύτερα—ἰδιοσυγκρασία, δὲν εἶνε βέβαια, αὐτὴ τὸ μοναδικὸ τὸ προσὸν ποὺ μπορεί νὰ ὑψώσῃ τοὺς στίχους σὲ ποίηση.— Ἀλλὰ καὶ κανεὶς, ὅσο αὐστηρὰ καὶ ἀπόλυτα καὶ ἂν ἐξετάσῃ τοὺς στίχους τοῦ Βάρναλη ποὺ δημοσιεύθηκαν στὴν «Ἠγησώ», δὲ θὰ μπορούσε ν' ἀρνηθῇ τὴν ποιησὴ τους· κρυμμένη σὲ ὕψος «σκολιόν», σὲ φράση ἀκατάρτιστη καὶ σὲ στίχον ἀδούλευτο, ἐλαμπύριζεν ἀνάμεικτο ἀπὸ τοὺς ὄγκους αὐτοὺς ὡσάν τὴ χρυσόσκονη ἀνάμεικτο ἀπὸ τὰ χαλί-

κία τοῦ Ἐλδοράδου.—Κάποια Τσιγγάνικα τραγούδια, οἱ έντεκασούλλαβοι στὰ «Τραγουδάκια ἀπὸ ἑνα μεγάλο τραγούδι» καὶ μερικοὶ ἄλλοι στίχοι δημοσιευμένοι στὸ ἴδιο τὸ περιοδικὸ ἔδειχναν καθαρὰ τὴ θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ ὁ ποιητὴς προχωρώντας στὸ δρόμο του.—

Τὰ κατοπινὰ τραγούδια τοῦ Βάρναλη, δημοσιευμένα στὸν «Πᾶνα» καὶ στὰ «Γράμματα», σημειώνουν τὸ καθένα ἕνα στρωτὸ καὶ κανονικὸ ξετύλιγμα στὸ δρόμο τὸν ἀρχικόν.—Καὶ χωρὶς καμμιά ὑπερβολὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ ὅτι ὁ Βάρναλης εἶνε σήμερα μιά ἀπὸ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες φυσιογνωμίες τῆς νεοελληνικῆς τέχνης—ἢ πιὸ ἐνδιαφέρουσα, χωρὶς καμμιά συζήτηση, ἀνάμεσα στοὺς νέους ποὺ ξεκίνησαν σύγχρονα μ' αὐτόν.—

Σ' ὅσους θὰ διαβάσουν τὸ μικρὸ τοῦτο σημείωμα εἶνε, βέβαια, καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Βάρναλη γνωστά· θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ τὴ «Θυσία», τὸ «Τραγούδι τῶν κοριτσιῶν τῆς Σαπφῶς» καὶ τὸ τελευταῖο διονυσιακόν, μὲ τὶς ρίμες.—Κι' ἀπάνω σ' αὐτὰ, τώρα, θὰ μπορούσε ἀκόμα νὰ χαραῖξῃ μερικὰς παρατηρήσεις γενικώτερες.—

Κυριώτατο καὶ ισχυρότατο χαρακτηριστικόν τους ἡ δίψα τοῦ Διονυσιασμοῦ.—Τὰ γενικώτερα ἀνθρώπινα θέματα δὲν ἀπασχολοῦνε τὸν ποιητὴ.—Καμμιά ἀμφιβολία, κανένας πόλεμος ἠθικόν, καμμιά ἀγωνία νέας ἠθικῆς κοσμογονίας.—Ὁ νεώτερος, ὁ σημερινός πολιτισμὸς μὲ τὴ βαθύτητα τὴν ἐπίδρασή του στὶς ψυχὰς καὶ στὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων στέκει ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν τὴν κατάλυστη τῆς τέχνης του.—Ἐψῶσε τριγύρω ἀπὸ τὴν πολιτεία τοῦ διονυσιασμοῦ τὰ τεῖχη τοῦ ἡδονισμοῦ καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὰ βασιλεύει ἀνεγγύχτη ἀπὸ τὸ λῖβα τῆς σημερινῆς ψυχικῆς ἐπαναστάσεως ἡ σκέψη του καὶ τὸ αἶσθημά του.—

Ὁ Βάρναλης, ὡς σκεπτόμενος ἄνθρωπος, δὲν εἶνε, βέβαια, συγχρονισμένος μὲ τὴν ἐποχὴν του· ἀλλὰ μήπως ἦταν ἀκριβῶς ὁ Καρδούσης; Ἀδιάφορο ἂν αὐτὸ τὸν εἰδικεῖν σὲ κάτι.—Κανένας χροστικὸς καὶ ἐκφράση μ' ὅλη τὴ δυνατὴ τελειότητα τὸν ἐσώτερον ἑαυτοῦ του· ἂν δὲν ἔ τ υ χ ε νὰ ἔχῃ μέσα του μίαν ἀπὸ τὶς νότες τῆς σύγχρονης ἠθικῆς συγχορδίας, αὐτὸ δὲν ἐνδιαφέρει καὶ πολὺ.—Μῆτε εἶνε ἀπαραίτητο κάθε καλὸς ποιητὴς νὰ εἶνε καὶ καθολικὸς ποιητὴς.

Ἄλλὰ ἡ «εἰδίκευσις», ἃς ποῦμε, σὲ μίαν ὀρισμένη μορφή τῆς τέχνης, ἔχει καὶ τ' ἀλάθευτὰ τῆς τὰ ἐπακόλουθα.—Ἐτσι παρατηροῦμε στὸ Βάρναλη τὴ λατινίζουσα φράση, τὴν ἀποφυγὴ τῆς ρίμας, τὴ σκληρότητα τοῦ στίχου.—Ἰδιότητες φυσικὰς καὶ ἀναπόφευκτες τῆς ποιητικῆς του διαθέσεως.—

Ἡ σκέψη του, γερὰ χρωματισμένη, χωρὶς λεπτότητες ἀποχρώσεων, ἀκλουθῆ αἶσθημα δυνατὸ περισσότερο παρὰ πολὺπλοκόν.—Ἡ ποιητικὴ του ψυχὴ μίαν τὸ «πολύψυχον»—ἢ multanimité—γενικὸ χαρακτηριστικόν τῶν σύγχρονων ἀνθρώπων, τοῦ λείπει ὁλότελα.—Ἀπὸ τὸ θανμαστὸ πολὺπλοκόν τῆς ζωῆς μίαν ἔδρα καὶ μόνη παρουσιάζει.—

Αὐτὰ ἴσα μὲ τώρα· γιατί δὲν πρέπει νὰ λησμονήσουμε ὅτι ὁ Βάρναλης εἶνε νέος πολὺ καὶ τὸ ὀριστικόν του τὸ ξετύλιγμα ἄγνωστο.—Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κριτικὴ δὲ θάχῃ καὶ πολὺ τὴ θέση τῆς ἐδῶ μέσα.—Τὸ μόνο ποὺ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐπαναλάβῃ τελειώνοντας ἕνα σημείωμα ὅπως αὐτὸ ἐδῶ, εἶνε ὅτι ἡ φυσιογνωμία τοῦ Βάρναλη εἶνε ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ ἡ ἐργασία του εἰλικρινής.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΨΥΧΑΡΗ: ΣΤΟΝ ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ

Εἶνε ἀναμφισβήτητο καὶ θεοφάνερο ὅτι αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ διήγημα καὶ τὸ ρομάντσο περνᾶν στὸν τόπο μας τὴ μεγαλύτερη κρίση. Ἄλλοτε εἶχαμε τὸν Καρκαβίτσα, τὸν Ἐφταλιώτη, τὸν Παππαδιαμάντη, τὸν Μωραϊτίδη, τὸν Κονδυλάκη καὶ ἄλλους. Σήμερα ἡ ποίηση δὲν ἔχει κανένα πιά ἀντισηκωμα στὸ πεζόν. Οἱ νέοι μας καταγίνονται στοὺς στίχους, καὶ ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ γράφουν ἕνα διήγημα ἢ μιμοῦνται ὅσους ἀναφέραμε παραπάνω ἢ κατασκευάζουν σοσιαλιστικὰ διηγήματα, γὰ νὰ πάρουν καὶ αὐτὴ τὴν ἐτικέτα τῶν ξένων θεωριῶν ἀφοῦ προηγουμένως αὐτοχρίσθησαν πρώτης γραμμῆς κοινωνιολόγοι. Στὶς ἡμέρες μας παρουσιάζονται στὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ φαινόμενα πολὺ παράδοξα ποῦ, ἂν δὲν ἀπατώμαι, δείχνουν τὸ δρόμο τῆς ἡμμάθειας, τῆς κοινοδοξίας, ἀλλὰ καὶ τῆς μεταβατικότητος. Δὲν εἰμποροῦμε ἀκόμα νὰ ποῦμε σάν τὸν Μεφιστόφελι: «οἱ δεῖχτες ἀγγίζουν τὴν ὥρα...» ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μεταβατικότητα καρ' ὅλη τὴ βραδυότητα εἶνε ἕνα καλὸ σημεῖο τῶν καιρῶν. Τὸ ὅτι θὰ πάρομε ἀργὰ στὸ χέρι μας τὴ λαμπάδα δυσάρεστο ἀλλὰ ὑποφερτό, τὸ νὰ μείνουμε ἀσάλευτοι καὶ μουχλιασμένοι εἶνε ἀσυγχώρητο.

Σήμερα στὸ διήγημα τί ἔχουμε νὰ δεῖξουμε; Ἄν ἀφαιρέσει κανεὶς μερικὰ διηγήματα τοῦ Παπαντωνίου καὶ τοῦ Βλαστοῦ δὲν μένει παρὰ μόνος ὁ Ψυχάρης ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ρομάντσου καὶ τοῦ διηγήματος στὸν τόπο μας.—Καὶ ἂν τοῦ ἀρνηθεῖ κανεὶς πολλὰ χάρισμα στὸ διήγημα, ὅμως ἡ ἀφήγησή του εἶνε θαυμάσια. «Στὸν Ἴσκιον τοῦ Πλατάνου» τὸ βιβλίον ποῦ μᾶς ἔδωσεν ὑστερα ἀπὸ τὸ ρομάντσο του τὰ «Δυὸ Ἀδέρφια», ἡ φράση του—μεγάλῃ ἢ μικρῇ—ἔχει παντοῦ τὸ ἀφηγηματικὸ χάρισμα, οἱ λέξεις του εἶνε πιτυχημένες καὶ τὸ ὅλον διήγημα ἀπ' τὴν ἀρχὴν στὸ τέλος ἔχει τὴν ἀρμονία τῆς συνέχειας. Πουθενὰ δὲν τοῦ ξεφεύγει κανένα χάσμα καὶ κάπου κάπου μπαίνει σὲ μίαν ἀτμόσφαιρα δραματικὴ, ποῦ ἐπειδὴ εἶνε ἀπλή γι' αὐτὸ εἶνε δραματικώτερη καὶ γοητευτικώτερη ὅπως στὸ «Ταχυδρομικὸ Δελτάριο». Σὲ ἄλλα διηγήματα ὅπως τὸ «Ἐθνικὸ Συμπόσιον», ὁ «Ἑλληνο-Ἐλβετικὸς Πόλεμος», «Τὰ παιδιὰ παῖζει», ὑπάρχει ἕνα δυνατὸ πνεῦμα σάτυρας ποῦ δὲν εἶνε καθόλου κατώτερο στὴ δύναμιν ἀπὸ τὰ «Σατυρικὰ Γυμνάσματα» τοῦ Παλαμά, μολονότι προτιμῶ τὴ σάτυρα ποῦ κρύβει τὸ «Δαχτυλίδι τοῦ Γόγγ», πρῶτο γιατί δὲν φαίνεται ἀμέσως ὅτ' εἶνε σάτυρα καὶ δεύτερο διότι ἡ πραγματικὴ αὐτὴ σάτυρα ἀναφέρεται γενικὰ σὲ ὅλες τὶς ἀδυναμίες προσπάθειες τῶν ἀνθρώπων ὄντων. Θαυροῦμε ὅτι παίρνοντας κάποιον ξένο χάρισμα ὑπερφυσικὸ θ' ἀφαιρέσουμε τὸν παλῆ ἀνθρώπο καὶ θὰ ὑψωθοῦμε σὲ διαφορετικὰς σφαῖρας, δίχως νὰ λογαριάζουμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία γεννᾷ τὴν καταστροφὴν μας.

Καὶ τὰ δεκατέντε διηγήματα ποῦ κλίνει ὁ τόμος αὐτὸς πρέπει νὰ τὰ διαβάσουν ὅσοι θέλουν νὰ βροῦν τὸ ἀληθινὸ καλοῦσι τῆς ἀφήγησής ποῦ καὶ στὴ φράση καὶ στὴ λέξη ἀκόμα εἶνε ρομῆικο. Καὶ εἶνε συγκινητικὸς αὐτὸς ὁ ἐπίμονος ἀγῶνας τοῦ Ψυχάρη ποῦ μένει πιστὸς στὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ὡς μόνη ἀνταμοιβὴ δέχεται τὶς βρισιὰς καὶ τὶς ἀνοησίες τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἡμματοῦς ἐνῶ ἂν ἀφιέρωνε τὴν πέννα του στὴ Γαλλία ἢ τὴν θέσιν του σήμερα θὰ εἶταν πλάι στὶς ἄλλες κορφὰς τῶν γαλλικῶν γραμμάτων.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΖΕΡΒΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΑΦΟΡΜΗ ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ JEAN RICHERIN

Δέν θά μιλήσουμε γιά τόν ποιητή τοῦ «Chanson des Gueux». Ἐνα ταξειδί του φυσικά καί τόσον σύντομο καί μέ τέτοιο σκοπό ἀκόμα δέν θά ἤμποροῦσε νά χρησιμεύσει ὡς ἀφορμή νά μιλήσει κανεὶς γιά τὸ ἔργο του. Μόνον παίρνοντας ἀφορμή ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔγιναν ἐξ αἰτίας τοῦ περάσματος του καί γιά χάρη του, θά πούμε μερικὰ λόγια ἐδῶ, πού ἂν δέν θάχουν κανένα ἄλλο ἀποτέλεσμα θάνε τοῦλάχιστο κάποια διαμαρτυρία γιά τὰ ὅσα ἔγιναν.

Τὸ ὅτι ὁ Richerlin ἐκατέστηκε σὶὸ Βασιλικὸ Τραπέζι τὴν ἴδια ἀκριβῶς στιγμή πού εἶχε φθάσει, αὐτὸ δέν ἔχει σημασία. — Τὸ ὅτι ἐπῆρε τὸ παράσημο τοῦ ταξιάρχου, κι' αὐτὸ δέν πολυσημαίνει. Ποῦ μπορεῖ νά ξέρει ὁ Βασιλεὺς μας ὅτι ὑπάρχουν καί σὲ μᾶς ποιηταὶ καί λογογράφοι πού θά μποροῦσαν καλλίτερα νά τιμηθοῦν καί νά τιμηθοῦν σὲ Βασιλικὸ Τραπέζι. Ἡ πού ἤμποροῦσε νά σκεφθεῖ μιὰ πολυάσχολη Κυβέρνηση ὅτι ἔχει κάποια ὑποχρέωση—τί λέμε; καθήκον ἡμεσον καί ἐπιτακτικόν—νά τιμήσῃ πέντ' ἔξη καί ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας τεχνίτας τοῦ λόγου.

Ὅπωςδήποτε ἀφίνουμε αὐτά.—Ἄλλὰ οἱ λόγοι; Αὐτοὶ πού ἀποτελοῦν μιὰν «Ἐταιρία τῶν Δραματικῶν Συγγραφέων»; αὐτοὶ πού θέλουν νά λέγονται—τί νά λέγονται;—Αὐτοὶ πού ἔγιναν κομμάτια νά ὑποδεχτοῦν—ὄχι αὐτὸ θά ἦταν ὑποχρέωση. Νά περιποιηθοῦν.—Ὅτε κι' αὐτὸ θά εἶχε τὸ λόγο του, ἂν καί ὁ ξένος μας εἶχε τὸ ἱμπρεσσάριό του πού ἤμποροῦσε νά τὸν περιποιηθεῖ καλλίτερα.—Αὐτοὶ πού ἔγιναν κομμάτια καί ἐσύρθηκαν τόσο ἀναξιόπρεπα, τόσο ταπεινά, τόσο δουλικὰ στὰ πόδια ἐνὸς πού ὅποιος καί ἂν ἦταν, ὡδηγεῖτο ἐδῶ ἀπὸ ἱμπρεσσάριο.—Αὐτοὶ δέν ἐσκέφθηκαν ὅτι καί γιά κάποιους ἄλλους ἐδῶ θά ἔπρεπε νά ἐγίνονταν προτιήτερα αὐτὲς οἱ ἐφορτὲς—ὅλα αὐτὰ πού ἔκαναν πρὸς χάρη τοῦ Richerlin;

Θά ὑπῆρχε ἴσως κάποια δικαιολογία ἂν ἐρχόντανε ὁ ξένος αὐτὸς ποιητὴς ὡδηγημένος ἐδῶ ἀπὸ ἄλλα αἰσθήματα—ἀλλὰ καί πάλι τέτοια χαμέρπεια, ὄχι δέν εἶχε, δέν θά εἶχε ποτέ, ποτὲ τὸν τόπο της. Καί νά σκέπτεται κανεὶς πῶς ὑπάρχουν ἀνάμεσα μᾶς τεχνίτες πού στέκονται δίπλα στὴν ἴδια θέση, μέ τὸν Richerlin· πού ὄχι μόνον δέν ἀξιώθηκαν τέτοιων τιμῶν ὄχι μόνο περνοῦν παραγνωρισμένοι, ἀλλὰ καί πού κινδυνεύουν κάθε τόσο ἀπὸ τὴ μανία ἐνὸς ὠρητισμένου ὄχλου.

Μιὰ ἐφορτή, ἔστω καί πολὺ ἀπλή γιά τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ Παλαμᾶ—εἶνε κάμποσος καιρὸς πού ἐπέρασε—δέν ἐστάθηκε μορετὸ νά γίνε. Καί ὅμως ὁ Παλαμᾶς δέν στέκεται παρακάτω ἀπὸ τὸν Richerlin. Ὁ Καρκαβίτσας ἐξεχάστηκεν ὀλότελα. Καί ἀφοῦ γι' αὐτοὺς δέν γίνεται τίποτε τί γὰ πούμε καί γιά τοὺς ἄλλους, τοὺς πέντ' ἔξη ἐκείνους πού εἶνε ἄξιοι κάθε τιμῆς πού γίνηκε σὶὸ Richerlin· καί περισσότερης ἴσως ἂν θέλομε νά λάβουμε ὑπ' ὄψει καί τὴν ἀναλογία τῶν δύο τόπων.

Γ. Κ.

Ὅσες φορές πιάσουμε φυλλάδιο τοῦ «Νουμᾶ» αἰσθανόμαστε μιὰν ἀνεκφραστή ἡδονή; μεταφερόμαστε σ' ἕναν κόσμον ἄγνωστο... ἢ μᾶλλον σ' ἕναν κόσμον ἀγνώστων. Ὅλων τῶν λογίων προσώπιδες, ὑπερκατανάλωση, ὑπερτιτισμὸς ψευδωνύμων. — Διασχεδαστικὸ αὐτὸ τὸ Carnaval de Venise. Καί ὅμως λίγο παρισσότερο θάρρος θάτανε ἴσως ἀξιοπρεπέστερο.

Πολλὲς μάσκες μασκαρεύουν ἐπὶ τέλους καί τὴ φιλολογία.

Ἐπειτα, ἡ μάσκα σκοπεύει νά κρύψει τὸ ἄτομο κοινωνικῶς ἢ φιλολογικῶς; Βρίσκονται ἄραγε τόσο πολλοὶ Ρωμηοὶ πού αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νά κρυφτοῦν ἔτσι ἢ ἔτσι; κι' αὐτὸ ἄνησχει ὅπωςδήποτε καί τοὺς ἀναγνώστες.

ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΜΠΡΟΣ

Ποῖος θά ἤμποροῦσε νά πιστεύσει ὅτι τὸ ποίημα πού δημοσιεύουμε παρακάτω εἶνε μετάφραση; ὁ Παπαντωνίου μέ τὴν Ρουμελιώτικη γλῶσσαν «τὴν φωνὴν αὐτὴν τὴν πάμπικνον ὡς τὸ ἀρχέγονον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης λαλιᾶς, ὡς τὸ σύμφωνον...», μᾶς ἀπέδωσε τόσο τέλεια καί στίς λεπτότερες του ἀκόμα ἀποχρώσεις ἐκεῖνο πού ἠθέλε νά εἰπεῖ ὁ Richerlin, αὐτὴν τὴν ἴδια ἔμπνευσή του καλλίτερα ὅπως θά τὴν ἐξωτερικέει ὁ Γάλλος ποιητὴς ἐάν τὸ ἔγραφε στὴν Ρουμελιώτικη γλῶσσα.

Τὸ ἀναδημοσιεύουμε ὀλόκληρον ἐδῶ· εἶνε ἕνα κομμοτέχνημα πού θάταν ἀμαρτία ἂν ἐχάνονταν.

Η ΓΡΗΑ

Ἡ γρηά ἢ βαβᾶ μ', καλὰ ὄστ' ἰνὰ
ταῖρνά ταῖρνά
σβοῦρα τ' ἀδράχτ' στριφουγυρνᾶ,
ἢ βάβου ἢ γρηοῦλα ἢ ἀφινιά τ'ς
πῆγι μὶ τ' ῥόκα σ' ἴν' ἀγκαλιὰ τ'ς
κι' ἔκατσι 'κειά κουντὰ στ' φουτιά τ'ς.

Κι' οἱ τέσσιρ' π' θά μᾶς πᾶν, ἀλλοί,
Ταῖρνά ταῖρνά
στοῦν ἄλλον ὕπνον, (ῶρα καλή)
κι' οἱ τέσσιρ' π' θά μᾶς πᾶν οὐλ' νοὺς
κι' τς' παραλήδης κι' τς' ἀλλ' νοὺς
φέραν τ'ν κάσσα τ' μακρονά
κι' ἦρθαν κι' τς' εἶπαν «—Ἄϊτι γρηά»

—Πιδιά μ' νερθοῦ μιτὰ χαρῶς,
Ταῖρνά ταῖρνά
σβοῦρα τ' ἀδράχτ' στριφουγυρνᾶ,
βουλήθη νά μὶ πάρ' οὐ Θιὸς
Δόξα σοι Κύριε τῶν Δυνά—
πιδιά μ' νερθοῦ νά πᾶου καλιὰ μ'...
Σταθῆτι νά τιλώσου τ' δ'λιὰ μ'!

—Ὡς ποῦ νὰ γνέεις κυρά βαβᾶ
Ταῖρνά ταῖρνά
κι' οὔλου τ' ἀδράχτ' στριφουγυρνᾶ
ὡς ποῦ νὰ γνέεις θὰ μᾶς νυχτοεῖς
κι' εἴμαστι λίγου βιαστικοί
Σὶ καρτιροῦμι ἂν θὰ μᾶς δόεις
πέντι παγούρια μὶ ρακί.

—Ρακί δὲν ἔχου στοῦ κατόϊ
Ταῖρνά, ταῖρνά
κι' οὔλου τ' ἀδράχτ' στριφουγυρνάει.
—Δόμας παρᾶ κι' αὐτὸς κινάει!
—Ἐχου οἱ κείνου τοῦ τσουράτ'...
—Τοῦν πῆραν τοῦν παρᾶ κι' χράπ!
πᾶν, κουρνιαχτός, στοῦ μαγαζι
κι' ἄφ'καν τὴ γρηά τ' βαβᾶ μ' νὰ ζῆ

Μιά οὐκᾶ, δυὸ οὐκάδις, τρεῖς, χάι! χάι!
Ταῖρνά, ταῖρνά
ἔρμου ρακί πῶς γαργαλάει!
—βίβα ὀρὲ βίβα κι' ἔλλη μιά!
Τάτα κι' οἱ τέσσιρ' στοῦ μῦθ'...
Τὴ βᾶβου τν' ἔχ'ν ἄλησμονήσ'.

Κι' ἡ βᾶβου ἀπῶγνιθι πολὺ
Ταῖρνά, ταῖρνά
τιν πῆρι οὐ ἔπνους τοῦ π'λι
ἰκειά στ' φουτιά τς' ἀπ' γίνκι στάχτ'
κι' μάτα τν' ἄφκι σάν τοῦ π'λι
κι' μάτα γύρ'σι ἡ γρηά τ' ἀδράχτ'.

—Ἄιντι κι' νύχτουσι γρηά μ'
(γύρ'σαν κι' οἱ τέσσιρ' πῶ! πῶ! πῶ!
μ' ἓνα χαρούμιμου σκουπὸ
βαῖζοντας σὰ δῶ σὰ κεῖ
τύφλα κι' σκνίπα ἀπ' τοῦ ρακί)
ἄϊ νὰ οἱ πᾶμι—τραῖ-λά-λά!
στα κνταρίσσια ἀπ' κάτ' τὰ ψ'λά.

Κι' μὶ κουτρώνια κι' σφυριά
Ταῖρνά γκάπ! γκούπ!
Ταῖρνά γκάπ! γκόπ!
κι' μὶ σκιπάρνια κι' σφυριά
ἔβαλαν στν' κάσσα τὰ καρφιά
κι' τν' κάρφουσαν ἀπ' κάτ' ἀπ' πᾶν'
κι' τ' σήκουσαν, γιέμ', κι' πᾶν.

Κι' ἀπ' τοῦ μῦθ' χάι-χάι-χάι-χάι!
Ταῖρνά ταῖρνά
κ' ὀπωσ δὲ γλέπαν οὔτι τ' μύτ' τς'
ἡ κάσσα τ' φαίνονταν βαρειά
κι' δὲν κατάλαβαν τὴ γρηά
πῶς τν' ἄλησμόν'σανι στοῦ σπῖτ' τς'.

Κι' ἡ γρηά ἡ βαβᾶ μ'—ταῖρνά ταῖρνά
στοῦ χέρ' τ' τ' ἀδράχτ' στριφουγυρνάει
ἡ γρηά μὶ τ' ἄσουστα ἴστιρ' νὰ
Δόξα σοι Κύριε τῶν Δυνά-
ἡ γρηά ἡ βαβᾶ μ' ἡ ἄφερτιά τς'
γνέθ' κι' θὰ γνέθ' κουντὰ στ' φουτιά τς'.

ΕΝΑ ΠΕΡΙΕΡΓΟ ΜΥΑΛΟ: Ο Κ. ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

Στὰ Χρονικά τῆς Πόλης (ἀριθ. 14) ὁ κ. Νίκος Σαντοριναῖος μιλεῖ γιὰ μίαν Νεο-λαγνο-ποιητικὴ Σχολή, ἐξ ἀφορμῆς μερικῶν ποιημάτων ποῦ δημοσιεύτηκαν στὰ «Γράμματα». Συμβουλευόμε ὄσους δὲν διάβασαν τίς κρίσεις αὐτὲς νὰ μὴ χάσουν τὴν εὐκαιρία: Εἶναι ἓνα μικρὸ ἀριστούργημα εἰλικρίνειας στὸ εἶδος των. Εἰλικρίνειας, γιατί ξεγυμνῶνουν στὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστη μιὰ διάνοια ὅπου οἱ πῶ παραξένες, οἱ πῶ ἀντίθετες ἰδέες, ζοῦν μιὰν ἡρεμὴ, μονιασμένη νοικοκυρία ζωή. Ἐπειτὰ ἡ ἀφέλεια μὲ τὴν ὁποία ἀπλώνονται στὸ χαρτί αὐτὲς οἱ ἰδέες, σπλαβῶνει κυριολεκτικῶς.

Παράδειγμα πρῶτο:

« Διαβάζοντας τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ καλλίστου περιοδικοῦ τὰ
» «Γράμματα» ἀναθυμήθηκα πῶς εἶναι κάμποσος καιρὸς ποῦ, πῶς πότε
» διαβάζω ποιήματα καλῶν νέων ποιητῶν μὲ ἓνα ἕφος ἔξαιρετικὰ λαγνο
» καὶ σὰν ἀναρμόδιο γιὰ τὴν ἐποχὴ ποῦ διατρέχει τὸ Ἔθνος μας».

Ἡ ἀντεθνικὴ λαγνεῖα θὰ εἶναι βέβαια νέα κατάκτηση τῆς σύγχρονης σκέψης. Ἠξεύραμε ἕως τώρα, —τουλάχιστον οἱ φυσιολόγοι μᾶς ἐβεβαίωσαν— πῶς ἡ λαγνεῖα ἔχει περιόδους, ἡ ἐποχές, ἀλλὰ δὲν ὑποπτευόμασταν ὅτι οἱ ἐποχές εἶχαν καὶ σχέση μὲ τίς ἐποχές ποῦ διατρέχει τὸ Ἔθνος μας. Avis aux intéressés.

Τὰ ὑπὸ κατηγορίαν ποιήματα «τὰ εὐρίσκει πολλές φορές ὠραιότατα» ὁ κ. Ν. Σαντοριναῖος, «ἀλλὰ...» —φαίνεται ὅτι δὲν ἀρκεῖ τὰ ποιήματα νὰ ἴναι ὠραία.

Παράδειγμα δεῦτερο:

« Βέβαια ἡ Τέχνη εἶναι Ἐλεύθερη καὶ δὲ δέχεται κανένα περιορι-
» σμό, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς ὅση Ἐλευθερία κι' ἂν δίη στους πιστούς
» τῆς, θὰ ἀπαιτεῖ πάντα ἓνα κάποιο σεβασμὸ πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ
» θυσιαστήριου ποῦ προσφέρει τὸ πνευματικὸ Ἔθνος στὸν ποιητὴ, τὰ
» πατροπαράδοτα ποῦ δὲν ταιριάζει νὰ τὰ καταφρονᾶμε ὄντας ζυμωμένο
» μὲ τίς ψυχῆς καὶ τίς σάρκες τῶν Πατέρων μας καὶ πρὸ πάντων σεβασμὸ
» πρὸς τὸ κοινὸ πνευματικὸ ἔργο ποῦ χαρακτηρίζει τὸ ἰδιαίτερο γινώρισμα
» τῆς ψυχῆς τῶν ἐκλεκτῶν τῆς φυλῆς.»

Οὐφ! Ὁ ἐπικριτὴς ὁμῶς ξεχνᾶ ἐν τῷ μεταξὺ τὸ σεβασμὸ ποῦ ὀφείλει στὸ συντακτικὸ, καὶ τὴν ὀρθοέπεια.

Παράδειγμα τελευταίο :

- Φιλική παρατήρηση στους 'Ιεροφάντες που πλησιάζουν τα "Αγία
- των 'Αγίων του Ιερού σκηνώματος της Τέχνης, πριν καταθέσουν το θυ-
- μιάμα τους στο Βωμό, να εξετάσουν με προσοχή τόσο για το άσπιλον
- των πτυχών της ψυχής τους, όσον και τον άδολον χρυσόν, την Σμύρναν
- και τον Λίβανον της προσφοράς».

και μετά του πνεύματός σου :

Λαμβάνουμε ύπο σοβαράν έποψη τή φιλική παρατήρηση, και θα στέλλομε στο μέλλον τούς ποιητάδες στον πνευματικό.

Σημείωση: Τα «Χρονικά» της 'Αθήνας, συμπύκνουν με τα «Χρονικά» της Πόλης, και οι ιδέες του κ. Σαντορινάου ταιριάζουν πολύ με τις ιδέες του κ. 'Ηλ. Π. Βουτιερίδη. Με άνεξίκακη άφιλοκέρδεια συγχαίρομαστε και τούς δυό, μολοντί άπορούμε ποίος άραγε να κολακεύεται περισσότερο άπ' αυτή τή σύμπτωση.

Z.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

PETER ROSEGGER: DIE BEIDEN HANSE (ΟΙ ΔΥΟ ΓΙΑΝΝΗΔΕΣ)

'Από τούς δυό ήρωές του που έχουνε τόν ίδιο όνομα κ' έπόνυμο, και σπούδαξαν στά πρώτα τους χρόνια μαζί, τόν ένα τόν κάνει γιατρό και τόν άλλο Ιερέα: τόν ένα μεγάλο, ώραίο, έλαφρό, τόν άλλο κοινό, σοβαρό, πρακτικό και κολλημένο στό έπάγγελμά του ως τόν θάνατο. 'Η ιστορία αυτή δικαιολογεί τόν γνωμικό που βρίσκεται στην αρχή της. «'Απ' όλες τις δυνάμεις ή μεγαλύτερη είνε ή αλήθεια: άπ' όλες τις αλήθειες ή καλύτερη είνε ή σοφία: άπό κάθε σοφία, ή υψηλότερη είνε ή καλωσύνη.» 'Ο συγγραφέας φανερώνει μιá βαθειά και ειλικρινή αγάπη για τή ζωή και όρισμένον άίσθημα πραγματικότητας, άκριβή μελέτη του χωρικού και άστικού περιβάλλοντος: κ' επί πλέον, τήν αγαθότητα που συγκερνά τα θλιβερά συμβάντα και προσθέτει στις κομικές σκηνές ένα σπόρο συγκίνησης. Για να φέρει κάποια ποικιλία στην ήθιχη του δημοτικού σχολείου, πρέπει ό καλός να χαθεί, αλλά σώζοντας τόν άλλον: και αυτός είνε ένας τρόπος για τόν καλόν να θριαμβεύσει. 'Ο Ιερέας άποθνήσκοντας, ένώνει τα χέρια του γιατρού και της 'Ελιζαμπет Κίμπλερ.

HANS VON HOFFENSTHAL: DAS DRITTE LIGHT (ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΦΩΣ)

'Ο Hoffensthal δέν κρατεί άκριβή συνέχεια στην αφήγηση. Κομμάτια χωριστά της ζωής άποτελούνε τόν ρομάντσο του. Και άπ' αυτή τή θεληματική τεχνοτροπία βγαίνει μιá χάρη ξεχωριστή: τή μονοτονία της διήγησης τήν άντικαθιστά ένας ρυθμός κομμένος, νευρώδης, δυνατός, έκπληκτικός. 'Ο Wilhelm von Vintler πετá από λουλοῦδι σε λουλοῦδι και από άντικείμενο σε άντικείμενο. 'Αναγκασμένος άπ' τόν πατέρα του ν' άφίσει τή ζωγραφική για τα νομικά, μόλις γένει κύριος τών πράξεών του παραιτά τα νομικά για τή ζωγραφική που άποτυχαίνει. 'Αλλάζοντας έρρωμένες και κατακτώντας όλες τις γυναίκες που βρίσκει στό δρόμο του, ό Vintler κυμαίνεται μεταξύ Τυρόλου, Βαυαρίας και 'Ιταλίας, πλανιέται όλόκληρα χρόνια μέσα στη νύχτα, όσόντου που άνατέλλει και γιαυτόν ένα φώς και του παρουσιάζεται προσωποποιημένο σε μιá κόρη που καταφέρει να τόν κάμει να σταματήσει πλέον, τόν τρίτον φώς, που θα φωτίση στό έξηξ τήν ειρηνευμένη ζωή του. Τό ύφος είνε ζωντανό. 'Αναλύει με άκριβεια τ' άνθρώπινα άισθήματα. 'Η άλύπητη άκριβεια θα μεταβόλονταν σε σκληρότητα δίχως τόν ήπιο χαρακτήρα τών

γυναίκειον μορφών, δίχως τήν καθαρή πνοή τών βουνών που καθαρίζει τήν άνθυγεινή άτμόσφαιρα όπου πλανιέται ό ήρωάς του. Σ' αυτό τόν ρομάντσο ή φύση μäs παρουσιάζεται καλλίτερη άπ' τόν άνθρωπο.

MAX GEISSLER: DER ERLKONIG

'Ο ήρωας του ρομάντσου Kuba Stopka, που του είχαν βγάλει τ' όνομα «'Ο Βασιλέας τών σκληθρών» γιατί ύλοτόμος, ιδιοκτήτης ένός χανιού και γεωργός, κατώρθωσε σε αυτήν τήν έλώδη χώρα φυτεμένη από σκληθρους να γίνει μεγάλος και πολός. Τόν εφίσκουμε στό υψηλότερον σημειόν της εύτυχίας του και θα παρακολουθήσουμε τήν κατάπτωσή του, άργά αλλά βέβαιη, ένω ή κουριάδα του Rositzka, δυστυχισμένη στην αρχή, αλλά δουλεύτρα, κερδίζει λίγο λίγο τόν έδαφος που χάνει ό Stopka και καταντά μέθυσος και μάλιστα έβγλιζε μιá παράδοση μετά θάνατο, ότι γυρίζει τή νύχτα, στό σεληνόφωτο και καθάλα σ' ένα άλογο γρίζο, άληθινός βασιλέας τών—τρέχει πίσω άπ' τή χαμένη κορωνα του. 'Ο Stopka μοιάζει τόν Meyhöfer στην Frau Sorge: κ' οι δυό περήφανοι για τα καλά τους, περιφρονούν τόν κοινό τών θνητών, έξοργίζονται στην παραμικρή άντίσταση, θεωρούν κλέφτες εκείνους που τούς συναγωνίζονται και δέν νοιώθουν τίποτε άπό τήν εξέλιξη που μεταβάλλει όλόγυρά τους τήν γεωργία και τήν βιομηχανία.

PAUL HEYSE: CRONE STAUDLIN

'Ενας γιατρός, ό Helmbrecht παντρεύεται ύστερα από πολλές περιπέτειες τήν Crone Staudlin, που είχε γίνει νοσοκόμος στην κλινική του, από άπελπισία. 'Ο Heyse μένει ό φιλόσοφος της συνείδησης, τών ψυχολογικών προβλημάτων: τα πρόσωπα του αναλύουν τα άισθήματά τους ως τόν λεπτότερο τόνο. 'Η λεπτότητα τών ιδεών, που δέν σκοτινιάζει τήν διαφανάδα του ύφους που μένει πάντα κλασσικό, άφίνει μεγάλη θέση στην περιγραφή του περιβάλλοντος. Τήν φύση δέν τήν περιγράφει για αυτήν μονάχα, αλλά συγκερνά τα θέλητρά της στην άνθρώπινη μοίρα και παραχωρεί τόν έδαφος επί του όποιου θα παίξουν τα πρόσωπα.

ADOLF WILBRANDT: ADONIS UND ANDERE GESCHICHTEN

'Ο Wilbrandt παρουσιάζει τόν τέλειο τύπο του έστέτ που τα βλέπει όλα ώραία. Στο ώμόν, και εις τόν ψυχρόν πεσιμισμόν του Sudermann συγκρούεται ή λεπτότητα, τόν καλλιτεχνικόν άίσθημα του Wilbrandt. 'Ο ένας εκδέεται ύλικές καταστάσεις, ό άλλος συμπτώσεις συνείδησης: άν ή άναζήτηση του πραγματικού, ή άκριβής άντίληψη τών έξωτερικών πραγμάτων και της φυσικής ζωής κυριαρχούν εις τόν πρώτον, ή άξιαγάπητη λεπτότητα, τόν πάθος για τόν ώραιον, ή μελέτη της έσωτερικής ζωής άποτελούν τήν κυριαρχούσαν εις τόν δεύτερον. 'Ενώ τα πρόσωπα του Sudermann στο Indis che Lilie (ινδικόν κρίνον) είνε τραχειά, ήθικώς άσχημα, δίχως τύψεις, του Wilbrandt είνε στην ψυχή και στό σώμα ώραία, ζυγίζον τόν δικαίωμα των στη δράση. 'Ο 'Αδωνις είνε ένας πλούσιος νέος, που φεύγει τόν Βερολίνο για να ξεφύγει τήν αγάπη που τόν άκλουθά άκατάπανστα, λυπείται για τόν παρελθόν του που πέρασε σε γλέντια, κάνει τή γνωριμιá μιás γλυκιάς και άγνης παρθένας και τήν παντρεύεται: και εις αυτά καθώς και εις τα άλλα διηγήματα αυτού του τόμου όπως και στό μυθιστόρημα του «ή Κόρη» μäs άφίνει ένα πρόγραμμα άρμονιώδους ήθικώς, καλωσύνης έννομένης με τήν όμορφιά, ένα ιδανικό γαλήνιας και δυνατής άνθρωπότητας.

ΑΠΟ ΤΗΝ REVUE GERMANIQUE

Ένας καινούριος τόμος του Μακκίλ που διδάσκει την ποίηση στο Πανεπιστήμιο του Όξφορντ είνε δώρο γιά τους γραμματισμένους και τους φίλους τών γραμμάτων, γιά όλους εκείνους που τó ανεπτυγμένο πνεύμα τους ενδιαφέρεται γιά «τó Δρόμο τής Λαμπάδας» διά μέσου τών αιώνων.

Τά διάφορα έργα του δείχνουν ότι ακολούθησε μέ μάτι προσεχτικό τó δρόμο αútης τής συμβολικής λαμπάδας, που κάλλιο από κάθε τι άλλο, δείχνει έξ άντανακλάσεως τήν κατάσταση τής ανθρωπότητας στις διαδοχικές φάσεις της. Συμβαίνει ώστε, όταν λάβει κανείς υπ' αútη τήν έποψη τήν ποίηση ή μελέτη της παίρνει ένα μεγαλοπρεπές γέμισμα που μονάχα ένας ποιητής εμπορεί νά διαλέξει και μίαν σημασία που μονάχα ένας φιλόσοφος εμπορεί νά ξεδιπλώσει και νά έκτιμήσει στις έκδηλώσεις της.

Είς τó καινούριο βιβλίο του «Διαλέξεις γιά τήν ποίηση» ó συγγραφέας σηκώνει διαδοχικά διάφορα σημεία, διάφορα έργα μερικών ποιητών που αποτελούν τó κέντρο σά νά ειπούμε, τó αποτέλεσμα ενός πλατειού οργανισμού που ή αντιλαμπή γίνεται αισθητή καθ' όλας τās διευθύνσεις. 'Η 'Ελλάδα μέ τόν Όμηρο και τόν 'Ηρώδη, ή 'Ιταλία μέ τó Βιργίλιο είνε τά κέντρα που μελετά. Πό καινούριες πιδ ενδιαφέρουσες είνε ίσως οί σελίδες που άμερώνονται στην ποίηση που γεννήθηκεν άπ' αυτές τīs άρχαίες πηγές: άνάμεσα στις άλλες ή λυρική ποίηση και ή ρομαντική ποίηση τών Άράβων αποτελούν κεφάλαια γεμάτα ενδιαφέρον που γιά πολλούς θά είνε σάν αποκάλυψη. «Τó κλέψιμο τής φοράδας» του Χου αιώνα έχει τήν πλατειά και συνεχή κίνηση άληθινού έπιζού ποιήματος γιά τήν άφθαστη τέχνη του και τήν όμορφιά τών έπεισοδίων. Οί καλλιτεχνικές όμορφιές αútου τού ποιήματος ξεπερνάν τīs όμορφιές του Καρλοβιγκίου κύκλου, σύγχρονου του. Άνάμεσα σιά έργα που ή παράδοση μās μετέδωκε παραμορφωμένα, χυδαία, κι' άξεστα, υπάρχουν άριστουργήματα σάν τήν Μπρόντζινη Πολιτεία ή τόν Νούρ-ed-din που ένώ έχουν όλη τήν ευαισθησία τής Ανατολής δέν ύστερούν στη διαφανάδα, στην απλότητα, στο μεγαλειό τών έλληνικών ποιημάτων. Άφού άφιερώνει ένα κεφάλαιο στη «Θεία Κωμωδία» του Ντάντε παρακάτω προχωρεί στην 'Ελισαβέτια άγγλική ποίηση και τελειώνει μέ τόν Keats «τόν ποιητή που διαβάζω κάθε χρόνο μέ θαυμασμόν που μεγαλώνει αδιάκοπα και που μου φαίνεται υπό μερικές έπόψεις, ότι μπαίνει πολύ βαθύτερα από κάθε άλλον άγγλο ποιητή, σ' αútην τήν καρδιά τής ποίησης. Και ή ποίηση είνε ένα πολλοσημόριον τής ζωής: έφ' όσον θά συνεχίζεται ή ζωή, ή ποίηση θά ζει γιά νά τήν έρμηνεύει. Έν όσφ ό ήλιος θά άνατέλλει, ή μουσα θά χορεύει μπροστά στους χρυσομένους πυλώνες τής Ανατολής. Μονάχα όταν ό χρόνος θά τελειώσει τή σφαίρα του, θά σφαλίξει ό κατάλογος τών ποιητών, και τότε τέλος, όπως τó λέγει ό Keats:

Καμιά γλώσσα δέν θά ρωτήσει ποϋθ' έρξεται;

Και θά είσθε οί θεοί μās αυτοκρατορικιάς άνάπασης;

δέν είνε τίποτε άλλο παρά ένας ήσκιος που περνά' ένας δίστυχος κωμωδός όπου στην ώρα του, καμαρώνει και ταράζεται στο θέατρο, και ύστερα δέν γίνεται πλέον λόγος γι' αútόν' είνε μιá διήγηση που ίστορημένη άπόνα ήλήθιο, γεμάτη θόρυβο και μανία και που δέν έχει καμιά σημασία.